МОНИТОРИНГ ИЗВЕШТАЈ:

ДЕЦА ИЗБЕГЛИЦЕ без пратње одраслих У СРБИЈИ

Избегличка криза у 2015/2016. години

Првослав С. Плавшић

Садржај

О пројекту 3
I Део: Мониторинг праксе и политике у заштити деце у избеглиштву без пратње одраслих, која су се задесила у Републици Србији као транзитној земљи 5
II део: ИЗВЕШТАЈ ИСТРАЖИВАЊА „И ЈА САМ ДЕТЕ“ 29
1. Увод 31
1.1 Пројекат 31
1.2 Проблем 31
1.3 Предмет 32
2. Методологија 32
2.1 Приступ и технике 32
2.2 Садржај 33
2.3 Испитивачи 33
2.4 Временски план 33
3. Узорак 34
3.1 Групна и индивидуална обележја 34
3.2 Модел и величина узорка 34
4. Обрада и извештај 35
4.1 Обрада података 35
4.2 Извештај 35
5. Налази 37
5.1. ДЕЦА-ИЗБЕГЛИЦЕ И ЊИХОВЕ ПОТРЕБЕ 39
5.2. КОНВЕНЦИЈА УН О ПРАВИМА ДЕТЕТА И ОСТАЛИ ДОКУМЕНТИ 50
5.3. ВАША НЕПОСРЕДНА ИСКУСТВА 54
5.4. ПРОЦЕНЕ ЈАВНОГ МЊЕЊА И РАСПОЛОЖЕЊА 64
5.5 РАСПОЛОЖИВИ ДОКУМЕНТИ 71
6. Резиме 73
III Део: Извештај истраживања наше деце ,,И ја сам дете'' 77
1. Увод 79
1.1 Пројекат 79
1.2 Проблем 79
1.3 Предмет 79
2. Методологија 79
2.1 Приступ и технике 79
2.2 Узорак 79
2.3 Садржај 81
3. Налази 81
4. Резиме 85
Прилози 87
Прилог бр. 1: Јединствени упитник за волонтере, сараднике и службенике 89
Прилог бр. 2: УПИТНИК за децу 95

О пројекту

Пријатељи деце Србије под покровитељством Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, уз финансијску подршку Швајцарског савета за миграције (Swiss State Secretariat for Migration (SEM)) у 2016. години спроводе пројекат „И ја сам дете!“ - Мониторинг дечјих права и јавно заступање за социјално укључивање деце избеглица која су у покрету без пратње старатеља/родитеља”.

Пројектом смо желели да допринесемо размени знања и искустава између невладиног сектора и јавних институција/органа за унапређење положаја деце избеглица, подигнемо ниво свести становништва отклањањем предрасуда према избеглицама кроз активности јавног заговарања путем кампање и извршимо мониторинг права деце избеглица у Србији. Наш пројекат посебно води рачуна да едукује садашње и будуће волонтере у раду са децом мигрантима, као и да изазове вршњачку подршку и солидарност. На тај начин заправо пружамо подршку и допринос примени Стратегије за управљање миграцијама у делу који је примењив на децу. Пројектом смо покрили кључне географске тачке на којима је прихват избеглица највећи и најчешћи: Београд, Шид, Прешево и Димитровград.

Читав пројекат смо усмерили на утицај на припаднике локалних заједница у којима се избеглице највише задржавају у Србији, доприношењем спречавању стварања услова за дискриминацију деце која су се обрела у Србији на краћи или дужи период, без пратње одраслих или деце која ће наставити живот у Србији али стицајем разних околности, без родитеља/хранитеља/старатеља и сродника - све до тренутка њиховог породичног збрињавања. Све ово чинимо, да не би у свом одрастању наилазила на неразумевање, насиље и дискриминацију узроковану културолошким, верским и етничким разликама.

Пројектне активности су обухватиле: кампању у заједници (едукација и друштвене тематске активности о правима, потребама и култури деце избеглица); интернет кампању и интернет конкурсе за децу; умрежавање становника општина у којима има највише избеглица ради размене искустава и примера позитивне праксе у помоћи и подршци деци избеглицама, са дугорочним циљем социјалног укључивања деце избеглица која су се обрела у Србији без пратње одраслих, како не би дошла у ситуацију изложености дискриминацији и лишености права која им припадају као деци без обзира на веру, порекло, пол, род и расу; истраживање о ставовима и перцепцији грађана и стручних служби на локалу на теме заштите и социјалног укључивања деце избеглица, у циљу припреме Мониторинг-извештаја дечјих права популације деце са статусом избеглица без пратње одраслих, односно родитеља, хранитеља и/или старатеља.

Конвенција УН о правима детета из 1989. године представља каталог људских права која се признају особама млађим од осамнаест година. Конвенција обавезује државе да поштују и обезбеђују права сваком детету које се нађе под њиховом јурисдикцијом без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго убеђење, национално, етничко или социјално порекло, имовно стање и друге основе. Државе су у обавези да детету обезбеде такву заштиту и бригу која је неопходна за добробит деце.

Упоредо са обезбеђивањем адекватних смештајних капацитета, потребно је обезбедити и прихватљив друштвено-кулуролошки контекст. Наиме, Међународна организација за миграције је установила постојање предрасуда и анимозитета локалног становништва пограничних места према мигрантима свих категорија, јер је управо њихово присуство највидљивије у тим срединама. Стога је неопходно спроводити активности које ће за циљ имати правовремено и објективно информисање јавности о проблематици и специфичностима феномена миграције, те подизање свести грађана и медија путем едукације и афирмативне кампање на локалном нивоу.

Организација Пријатељи деце Србије (*ПДС)*, основана је 1990. године да би остваривало циљеве у области права детета, друштвене бриге о деци и подстицања активности на унапређењу рада са децом и за децу. ПДС је је најстарија организација те врсте у Србији, јер се надовезује на традицију организације Друштво за потпомагање и васпитање сиротне и напуштене деце, основане 1880. године. И данас окупља оне којима је стало до деце, њиховог васпитања и развоја, смисаоног провођења слободног времена, њихове заштите и права.

Општа мисија ПДС-а је да доприноси промоцији и остварењу права детета и стварању услова за безбедно и срећно детињство, за поштовање положаја детета у друштву, за слободан и хармоничан развој све деце у духу наше традиције и Конвенције УН о правима детета. Организује активности за децу и активности деце (образовне, културне, стваралачке, игровне, рекреативне, хуманитарне...).

I Део: Мониторинг праксе и политике у заштити деце у избеглиштву без пратње одраслих, која су се задесила у Републици Србији као транзитној земљи

Мониторинг праксе и политике у заштити деце у избеглиштву без пратње одраслих, која су се задесила у Републици Србији као транзитној земљи

Визија којој тежи пројекат и препоруке носиоца пројекта „И ја сам дете“, социјални контекст истраживања, искуства и препоруке са терена, опис шире друштвене слике, преглед релевантних јавних политика у датој области, преглед институционалног и нормативног оквира

Деца у избеглиштву, која су се без пратње одраслих обрела у Србији као транзитној земљи, нашла су се у средини у којој дечја права нису на сасвим задовољавајућем нивоу имплементирана ни за децу резиденте Републике Србије. Деца избеглице долазе из ратом и сиромаштвом страховито погођених делова Африке и Азије (Сирије пре свега, затим Авганистана, Ирака, Ирана, Пакистана, Алжира, Марока, и у мањем броју из земаља попут Сомалије итд.)

Деца о којој је реч у овом извештају, долазе у таласу миграторних кретања која су интензивно задесила Европу у 2015. и 2016. години. Иако је ово уједно и период на који је фокусиран овај извештај, не треба занемарити значајне проласке деце у избеглиштву кроз Србију и пре момента у коме су постала примећена од најширег јавног мњења.

Када кажемо да дечја права у Србији нису имплементиана на сасвим задовољавајућем нивоу, ту се позиционирамо у односу на жељену па и идеалну слику услова у којима одраста једно дете. Јер само гледајући у оно шта желимо, можемо се једног дана и наћи ту.

Остварење дечјих права често подразумева да нешто треба да буде бесплатно за децу, но када кажемо бесплатно, свесни смо да не постоји „бесплатан ручак“, тј. да све има своју цену само је питање ко је плаћа, али бранимо становиште да су здравље, заштита и образовање деце несумњиви јавни интерес за свако друштво које од тога може имати само уштеде и сваковрсне користи, али пре свега из људскоправашког и хуманистичког угла - јер желимо да деци буде добро.

Полазиште Прјатеља деце Србије, тј. пројекта „И ја сам дете!“, па и основна вредносна претпоставка овог извештаја је да сва деца која се задесе на територији Србије, самим тим и деца која само пролазе кроз Србију, док пролазе кроз њу, треба да имају заштиту и подршку.

У време када излази овај извештај, већ познајемо децу у избеглиштву која већ дуже од пола године бораве у институцијама заштите у Србији. Са њима се срећу, друже, играју и помажу им запослени у установама, у удружењима грађана, као и њихови вршњаци. Егзистенцијалне потребе задовољавају се на различите начине: из буџета Републике Србије, донацијама међународних и домаћих фондова, волонтерским доприносом грађана Србије итд.

И поред тога, услед великог броја те деце, услова под којима су путовала, искустава која су прошли у земљама порекла, учинили су да је потреба за подршком деци у избеглиштву огромна и квалитативно и квантитативно, а посебно деци која су путовала без пратње одраслих лица.

Када задовољимо најхитније потребе деце избеглица, потребно је да идемо даље ка остварењу свих права из Конвенције УН о правима детета, потребно је да децу избеглице без пратње одраслих где је могуће спојимо са својим потродицама, уколико их имају, а затим и омогућимо бригу о тој породици до момента у коме може сама да се брине о сопственим потребама. Уколико се недвосмилено утврди да је немогуће спајање са биолошком породицом или то не би било у најбољем интересу детета, потребно је обезбедити алтернативни породични смештај за дете, попут хранитељске породице и где је могуће још боље, усвојитељске породице.

Свако право детета у избеглиштву, заправо, потребно је гледати на начин на који желимо остварење тих права и за децу резиденте Србије.

Жеља нам је да Србија буде друштво једнаких могућности за сву децу, како за децу која су из социоекономски подстицајних средина, већ и за децу која се срећу са тешкоћама. То су деца са села са лошом инфраструктуром, деца из сиромашних и једнородитељских породица, деца са инвалидитетом и тешкоћама у развоју, деца без родитељског старања, а у светлу мигрантске кризе која је погодила и нашу земљу, наглашавамо да то очекујемо и за децу која су привремено или стално лишена родитељске/старатељске бриге и пажње. Избеглице су јер свет одраслих није савршен. У глобално повезаном свету данашњице, не можемо одговорност за ратове преваљивати на друге државе јер сви имамо део одговорности, ако ништа друго, онда на нивоу питања шта смо ми као друштво и појединци учинили да до неког рата или неправде не дође. Стога је праведно да, ако већ нисмо у стању да их превенирамо, сви допринесемо макар санирању невоља. Бриге о деци не треба да се ослобађамо, напротив, то би требало да буде племенити циљ сваке хумане, емпатичне и одговорне средине. Можемо полемисати зашто то заиста није тако, али истовремено пружити допринос да постане боље.

Зато, не гледајмо на децу у избеглиштву као на додатан изазов, тј. додатно оптерећење за систем. Сва деца морају да буду заштићена а на нама као друштву је да их обезбедимо најбоље што можемо.

Овај опис визије је да би се присетили наших тежњи на које често заборављамо притиснути свакодневним егзистенцијалним и другим бригама којима смо погођени и као појединци, и као друштво у целини. Промишљамо о томе како не бисмо упали у замку дискриминације деце избеглица као одговорности која „није наша“. Зато опис проблема конструишемо на начин који посматра универзална дечја права која се једнако односе на сву децу, извештај састављамо свесни да постоји, на пример, много деце ромске популације у Србији која немају основна документа на основу којих би даље могли да остварују базична права и потребе, те да постоје деца из економски безбедног окружења али психолошки небезбедног, а суочавају се, на пример, са злостављањем и занемаривањем код куће, у школи итд.

Свако дете у Србији, на овај или онај начин, бије неку битку. Зато, циљ овог пројекта и није био да се сви окренемо једино бризи о деци избеглицама. Напротив, овај пројекат позива да се бринемо о СВОЈ деци, дакле и деци избеглицама. Тако смо приступили и активностима са грађанима у локалним срединама, у циљу сензибилизације друштва на потребу за заштитом деце избеглица без пратње одраслих. Наиме, нисмо само причали о деци у покрету, него и о деци у локалној заједници у којој смо имали радионице. Штавише, прво смо разговарали о проблемима који тиште домаће становништво у локалном контексту, а тек онда о деци

избеглицама и нашли се на закључку да треба сву децу посматрати једнако и да је свој деци потребна подршка, и онда када нису наша деца, рођаци, комшије, па ни држављани. То је приступ из угла дечјих права у свету познат као *Convention of the Rights of the Child based approach.*

Ма колико овај текст деловао као подразумевајуће и сачињен од ноторних вредности, изненадили бисте се колико наших грађана врло често под појмом деце не посматра децу која нису припадници „блиске“ популације.

Што се тиче институционалног и нормативног оквира заштите деце миграната без пратње одраслих, како међународног тако и домаћег, овај мониторинг извештај ће избећи понављања са сличним публикацијама, како бисмо подстакли општи консензус у друштву који би креирао повољну климу за децу избеглице, лишену културолошких предрасуда и неосноване бриге о оптерећивању јавних расхода, због издатака за заштиту деце у избеглиштву. Зато се, овај мониторинг извештај бави оним сегментима за које сматрамо да је потребна додатна информисаност, али и видљивост.

Подаци о броју малолетних миграната без пратње одраслих су разнолики и нисмо успели да нађемо организацију ни јавног ни цивилног сектора, домаће или међународне, која може да тврди да има најобухватнији преглед а камоли тачну слику, што није одговорност актера који се баве тим питањем већ просто једна од тужних слика обима и размера ове кризе. Све у свему о бројевима можемо само да спекулишемо и то отежава планирање помоћи и са организационог и са финансијског аспекта.

Подаци до којих су истраживачким радом за потребе овог мониторинг извештаја дошли Пријатељи деце Србије из свих доступних извора, а који су били актуелни у јулу 2016. говоре следеће: У 2015. око 600,000 [1]избеглица/миграната је прошло кроз Србију и примило неку врсту помоћи, од чега су између 1/3 и ½ деца (подаци варирају и нису могли бити прецизно утврђени). Од тога 4.000 деце је било без пратње одраслог лица и ко зна колико још без пратње одраслог ОДГОВОРНОГ лица (особе која се није прагматски представљала као пратилац неког детета, само да би прешла границу користећи разлику у језику, недоступност преводилаца у довољној мери и тд.) У 2016. У Србију је ушло преко 100,000 избеглица/миграната, од чега су ½ деца а закључно са летом 2016. било око 250 деце без пратње одраслих, (евидентирано) и јасно уочен тренд да је популације деце без пратње одраслих у избегличкој популацији процентуално све већа што веома забрињава као и небројени примери да се мноштву деце губи траг након што оду из Србије. Од стране људи на терену у директном раду на помоћи избеглицама уочено је да трговци људима намерно раздвајају породице како би осигурали да ће им услуга транзита бити плаћена, или да би измамили додатан новац уценом породица да им неће вратити дете.

Према подацима Центра за кризну политику и реаговање, у августу 2016. бројност и састав избеглица изгледао је овако - у Србији се налази између 2.700 и 2.800 избеглица. По последњим раположивим подацима уочи затварања овог извештаја (октобар 2016.), на северу Србије и у пограничном делу с Мађарском их је око 1.100, у Шиду 1.000, Прешеву око 140, док

[1] Центар за заштиту и помоћ тражиоцима азила износи податак од преко 650,000 а ми смо искористили податак Комесаријата за избеглице и миграције који је био актуелан крајем јуна 2016.

је у Београду цифра непозната због превелике циркулације, јер се ради о транзитном центру који није тако строго контролисан као погранични прелази, а процене су да се ради о око 600 људи. Пут деце избеглица изгледа тако што су упућивана на центре за социјални рад који раде процену, уколико процени да је у питању незаштићено дете, смешта се у установу социјалне заштите „Васа Стајић“ у Београду. Пошто деца често путују и у групама, процењује се да ли је група довољно кохерентна (што је ретко случај јер су у питању деца), уколико се процени да јесте, дозвољава се транзит кроз земљу пошто је обично један или више чланова групе пунолетан/а.

Према подацима УНИЦЕФа, у јуну 2015, сваки десети избеглица/мигрант је било дете, а почетком јуна 2016. године, 35 одсто њих су била деца, при чему свако четврто дете путује без родитеља или старатеља. При том „...како би побегла од ратова и сиромаштва, изложена су могућем физичком премлаћивању, силовањима и присилном раду, поред тога што им прети опасност од утапања у Средоземном мору[2] “.

Центар за заштиту и помоћ тражиоцима азила излази са податком: „Од почетка 2015. године до почетка јуна више од 3.000 деце тражило је азил у Србији, од тог више од 1.300 су деца без пратње родитеља. Непознато је колико деце борави или прође кроз земљу, а да не затражи азил[3]“. Извршни директор центра је подвукао да је „...сада потребно обезбедити да се азилне процедуре спроводе брзо, будући да ће сви они којима буде заустављен пролаз кроз Србију вероватно тражити азил[4]“.

Занимљиво је погледати и како је изгледао План реаговања Србије у вези са мигрантском кризом, објављен у септембру 2015. који можете видети на следећем линку:

http://www.minrzs.gov.rs/files/doc/migranti/Plan%20Vlade0001.pdf

Као врло корисну за преглед институционалног и нормативног оквира заштите избеглица, издавајамо и публикацију Београдског центра за људска права „Србија од земље транзита до земље дестинације - изазови и пракса одабраних држава у процесу интеграције избеглица“ издату 2016. а можете је пронаћи на линку:

http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2016/06/Srbija-od-zemlje-tranzita-do-zemlje-destinacije-3.pdf

За тему заштите деце без пратње одраслих значајни су и документи УНИЦЕФ-а и сарадничких организација УНИЦЕФ-а: Основне обавезе према деци у хуманитарним активностима[5], те Стандардне оперативне процедуре - заштита деце избеглица/миграната; Минимални стандарди за заштиту деце у хуманитарним активностима.

Преглед активности поводом повећаног прилива миграната дат је на сајту Комесаријата за избеглице и миграције, с тим да је он непотпун јер не укључује активности свих актера који су се бавили избеглицама, али помаже да се стекне слика ширег контекста односно, шта се све дешавало како би се што боље сагледао положај деце, а можете га наћи на линку:

[2] http://rs.n1info.com/a168663/Svet/Svet/Unicef-Deca-izbeglice-izlozena-premlacivanju-i-silovanju.html
[3] http://azilsrbija.rs/deca-azilanti/
[4] http://azilsrbija.rs/durovic-situacija-teska-ali-moramo-pokazati-humanost/
[5] http://www.unicefinemergencies.com/downloads/eresource/docs/1/CCCs%20Serbian.pdf

http://www.kirs.gov.rs/articles/navigate.php?type1=3&lang=SER&id=2325&date=0

Поред овог прегледа, Комесаријат као најважнији „стејкхолдер“ даје и преглед нормативног и институционалног оквира када је су у питању избеглице, али додајемо непотпун бар што се тиче информација доступних на сајту јер ћете уочити да је последња година анализе 2014. а то сигнализира да Комерсаријату треба већи број запослених, а да би се укључило цивилно друштво у подршку јавном сектору, и да та подршка не буде сметња већ добра координација, потребно је да све стране буду добро информисане. Прилажемо линк на коме можете видети миграторне профиле Србије по годинама:

http://www.kirs.gov.rs/articles/migpublikacije.php?type1=60&lang=SER&date=0

Документ из 2014. године „Страни малолетници без пратње у Републици Србији“ даје одличан преглед нормативног и институционалног оквира заштите деце миграната у Србији, тако да сходно принципу синергије пројекта са постојећим иницијативама и процесима, овај мониторинг извештај неће садржати детаљан опис тог оквира, већ ће само упутити на то где се можете детаљније информисати о томе: http://azil.rs/doc/HCIT_analiza.pdf

Корисна литература је и приручник „Одређивање најбољег интереса деце у покрету[6]“ који можете преузети на линку: http://atina.org.rs/sr/vodi%C4%8D-za-procenu-najboljeg-interesa-deteta

Уколико желите да се бавите заштитом деце избеглица и тражиоца азила од дискриминације, или се већ бавите том темом, корисна литература је и Практикум[7] за заштиту од дискриминације из 2012.

У теми образовања деце избеглица и тражилаца азила и превенције родно заснованог насиља коме могу бити изложена, препоручујемо публикацију Центра за заштиту тражиоца азила из 2015. „Деца тражиоци азила у Србији – образовање и превенција родно заснованог насиља“. Овај документ такође даје исцрпан преглед међународног и домаћег оквира заштите деце избеглица.

Када је у питању УН Комитет за права детета и њихов документ „Општи коментар бр. 6 (2005) Поступање са децом без пратње и раздвојеном децом ван земље порекла“ треба рећи да је Србија у 2015. а нарочито 2016. поступала у сладу са овим препорукама, као и са документом УНХЦР-а „Политика деловања и поступци за рад са децом без пратње одраслих која су тражила азил“ из 1997. године.

Посматрајући те прописе и изјаве наших представника/ца Владе РС и Народне скупштине, види се да су политичка воља и став јавних службеника на страни најбољег интереса деце. Међутим, такође се уочава да су само на највишим нивоима прописа та права заштићена, а недостаје им имплементабилност односно подзаконски оквир који би од речи довео до дела, као што су уредбе, правилници, протоколи, одлуке итд. чија је продукција почела тек са настанком кризе и то након што је најинтензивнији талас прошао.

[6] Водич за процену најбољег интереса детета/ [Александра Галоња]. - Београд : Удружење грађана за борбу против трговине људима и свих облика насиља над женама - Атина, 2015

[7] Издавач: Партнери за демократске промене србија и Центар за алтернативно решавање спорова, 2012. Београд

Избегличка криза је актуелизовала и покренула промене након вишегодишње празнине у уређивању права и заштите ове популације деце, па ће се допунити оквир заштите избеглица, будући да је систем азила у Србији дочекао ову кризу као врло „млад“ по датумима закона и са недовољно службеника, процедура, искуства... То се може правдати и тиме да заиста Србија није била земља дестинације па ни у значајној мери транзита када су у питању миграторна кретања, ако изузмемо деведесете године и избеглички талас услед распада Југославије, из кога и данас 45.000 људи у Србији има избеглички статус.

Оно што би требало истаћи на основу анализе законодавног оквира не само наше земље већ и других европских земаља, јесте чињеница да избегличко право као и право везано за социјално укључивање и смањење сиромаштва уопште узев, обилује тзв. „меким правом“ (препоруке, декларације, упутства, модели), а мањка му позитивно-правни оквир у коме су прописи јасни, униформни, обавезујући, са гарантним механизмима за остварење и санкцијама услед изостанка имплементације прописа.

Још једна снага у раду са децом избеглицама, без пратње одраслих у Србији, су и бројна удружења грађана која обезбеђују психосоцијалну помоћ и подршку деци као и дистрибуцију хуманитарне помоћ, те правну и медицинску асистенцију у најкритичнијим тренутцима, а које не бисмо да набрајамо како не би некога изоставили.

Препорука Пријатеља деце Србије је да се привремени и стални смештајни објекти не би смели налазити на местима која изазивају осећај изолације и несигурности за кориснике а нарочито не за децу, Такође ти објекти не би смели бити са неадекватном инфраструктуром уз недовољан број запослених по укупном броју тј. структури образовања, такође из безбедносних разлога је потребно да се полиција може једноставно позвати, да дође у разумно време и да полицајци који долазе буду сензибилисани за рад са децом избеглицама. Исто бисмо препоручили за социјалне раднике и здравствене раднике (довољан број, приступачност и сензибилисаност).

Када су у питању процедуре спајања са породицом малолетних миграната, потребно је да принцип хитности буде уздигнут на највиши ниво јер није у најбољем интересу деце дужи боравак у установи и тим више установи у којој вршњачка група не говори исти језик нити има довољно запослених лица и преводиоца који су сензибилисани за рад са децом. Сведоци смо да је потребна боља прекогранична, регионална и међународна сарадња и размена података јер су поједина деца била и по пола године у установи чекајући да се споје с родитељима због тешкоћа проналажења једне од страна што је било колатерална штета начина на који су избеглице/мигранти путовали и пролазили државне границе.

Такође Пријатељи деце Србије охрабрују и учествују у свим иницијативама које воде едукацији домицилног становништва о проблемима и култури избеглица, као начину борбе против стереотипа који воде дискриминацији а самим тим и ускраћивању права и излагању ризику од насиља. Осим овакве сензибилизације, Пријатељи деце Србије сматрају да установе у којима бораве деца без пратње одраслих, треба да охрабрују укључивање локалне заједнице у рад са децом ради савладавања језика, заједничког играња и других начина умањивања стреса и застоја у развоју, које избеглиштво и боравак у установи могу да изазову код детета.

Било би добро да установе у којима су смештена деца имају запосленог повереника за сарадњу са локалном заједницом и координацију активности, едукације и укључивања волонтера у подршку деци. Допринос могу дати локална канцеларија за младе, вртић, школа, Дом здравља, затим полиција чији запослени могу да волонтирају као одређени проценат свог радног времена које су обавезни да проведу на послу. Локална самоуправа може одредити

одређена финансијска средства и простор за сусрете деце и локалног становништва тако да и деца изађу из установе а не само да примају посете и остају ограничена у кретању на простор установе и дворишни простор. Допринос бизнис сектора је такође и потребан и важан, као на пример приватне здравствене установе, приватни вртићи и свака друга врста подршке.

Принцип деинституционализације треба да важи и за децу у избеглиштву док бораве у Србији, дакле потребно је креирати атмосферу инклузије и укључивања заједнице и породице у бригу о деци која привремено бораве у Србији тако да саме установе функционишу само као диспечери-скретничари који на основу тријаже испитују каква је подршка потребна у сваком индивидуалном случају и који актери у локланој зајденици могу да допринесу и на који начин, а тек када није могућ други начин збрињавања те деце установа треба да служи као простор за живот и то по принципу што краћег боравка корисника у институцији.

И у тренутку финалне припреме овог извештаја, остао је проблем недостатка преводиоца у свим службама (полицији, здравству, комесаријату за избеглице и миграције, центрима за азил, социјалној заштити и удружењима које се било на нивоу кампање или директног збрињавања баве децом која су у избеглиштвубез пратње одрасле особе). Постоји огромна потреба за особама које говоре језике из земаља из којих долазе ова деца посебно Сирије, Ирака и Авганистана (гледано из угла језика то су највише арапски, курдски, затим Фарси, Урду, персијски итд.) Сем што преводиоца није увек било довољно нити су њихове преводилачке вештине увек биле на висини задатка, према тврдњама социјалних радника, понекад су и саме преводилачке услуге биле оптерећене културолошким предрасудама и дискриминацијом. Селекција није увек могла бити детаљна, као вредност која је подређена захтевима хитности за помоћ деци.

С тим у вези Пријатељи деце Србије препоручују да се из средстава међународне помоћи Србији као и средства из буџета издвоје за јачање капацитета преводилачке службе, која би се састојала из регрутације, образовања и обезбеђивање техничких услова за рад преводиоца, тако да би један координацијски центар у оквиру Комесаријата за избеглице и миграције могао бити задужен да се бави само тим питањем и самим тим би могао правовремено и по потреби да испоручује преводилачке услуге на терен и у друге службе и удружења (судским органима, управним органима, МУП-у, здравству, социјалној заштити...).

На округлим столовима на којима су учествовали и Пријатељи деце Србије, у оквиру пројекта који реализује Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, „Подршка малолетним мигрантима без пратње“ постављена су питања: „Како уважити мишљење малолетног мигранта без пратње када нема довољно преводилаца? Како помоћи трауматизованом детету у транзиту, а не направити већу штету? Како у кратком року проценити да ли је одрасла особа са којом дете путује добронамерна[8]“? То су драгоцена искуства од стране људи који су у протекле две године радили у заштити деце у мигрантској кризи. И још увек су нерешена у овом тренутку.

Будући да је Србија у процесу Европских интеграција, треба користити ЕУ преговоре који су такве природе да са собом носе реформски утицај на Србију која мора да реформише свој нормативни и институционални оквир у многим областима, па и по питању дечјих права. Стога

[8] http://grupa484.org.rs/okrugli-stolovi-podrska-maloletnim-migrantima-bez-pratnje-u-beogradu-nisu-i-subotici/

је сада добар тренутак да се тема дечјих права наметне високо на агенди Србије у наредним годинама.

С тим у вези удружења која се баве дечјим правима и запослени у јавном сектору у релевантим сегментима за децу, требало би да се што боље упознају са преговарачким процесом и начинима на који начин могу да лобирају у оквиру тог процеса[9], те на који начин могу укључивати децу чије мишљење такође треба да се чује у свим питањима која их се тичу, а на њима близак начин.

У области дечјих права, треба да су релевантна сва преговарачка поглавља, а да се фокусирамо за потребе овог извештаја издвојићемо 3 најбитнија преговарачка поглавља, посебно када су у питању деца резиденти Србије и деца избеглице. То су **поглавље 23** (јер оно покрива основна људска права и слободе те самим тим и права детета), затим преговарачко **поглавље 24** (јер оно третира тему азила и избеглиштва). С обзиром да је водећи актер у вези тог поглавља Министарство унутрашњих послова које израђује акциони план за то преговарачко поглавље, било би веома важно да се представи шта ће се предузети по питању бриге о избеглицама и азилантима, а како ту популацију чине и деца, и будући да је безбедност деце у избеглиштво веома угрожена, то је разлог за сарадњу удружења и овог министарства. Цивилно друштво треба да у домену свог утицаја учествује у лобирању да теме од интереса за заштиту деце буду адекватно заступљене у акционом плану МУП-а, а затим и да учествују у изради мониторинга и извештавања о остварености тог акционог плана. Исто се односи и на већ поменуто поглавље 23 за које је надлежно Министарство правде, које би требало да уобличава и извештава по акционом плану у вези тог поглавља, као и остварења услова ЕУ датих у том поглављу, те за **поглавље 19** које у својој материји има јако пуно тема битних за остварење најбољег интереса деце (то поглавље третира питања социјалног уључивања и смањења сиромаштва, врло актуелних и за децу Србије која су резиденти, а не само за децу избеглице).

Поред преговарачких поглавља, значајан механизам су и постојећи стратешки и акциони планови који третирају теме социјалног укључивања и смањења сиромаштва попут политике економских реформи - Програм економских реформи (ERP) који се може преузети на сајту Министарства финансија, те Програм реформи политике запошљавања и социјалне политике познат у стручној јавности као ЕСРП од Employment and Social Reforme Programme који се може преузети на сајту Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, а свакако треба имати на уму и „Европа 2020 – паметан, одржив и инклузиван раст“ стратешки документ развоја ЕУ.

Принципи овог пројекта су социјална кохезија, ефикасност, хоризонтална и вертикална координација, избегавање активности које су већ реализоване или су се реализовале паралелно са имплементацијом пројекта. Истовремено смо сва отворена питања заштите деце која мигрирају без пратње одраслог одговорног лица, увек кандидовали као тему на свим скуповима на којима су Пријатељи деце Србије учествовали, па тако и у оквиру Мреже организација за децу Србије[10] (МОДС), чија смо чланица.

[9] Преговори Србије и ЕУ ради пуног чланства Србије у ЕУ.
[10] У даљем тексту МОДС

Пријатељи деце Србије се у свом деловању надовезују на позитивне резултате и користе их како би снаге оријентисали ка проблемима који „измичу“ другима друштвеним актерима. Стога ћемо на овом месту поделити препоруке и налазе МОДС-а када је у питању стање деце која су се без пратње одраслих обрела у Србији у статусу избеглица, које су посебно интереантне јер даје податке за период и пре 2015/16. - у делу који је релевантан за овај извештај, док интегралну верзију можете потражити на линку: http://zadecu.org/saopstenja.php

„Деца избеглице без пратње која пролазе кроз Србију и регион, а одвојена су од родитеља, старатеља или друге одговорне особе за дете у непознатом окружењу без основних услова за живот, међу људима чији језик не разумеју, изложена су већем ризику од сексуалног искоришћавања и злостављања, дечијег рада, трговине људима и различитим видовима злоупотребе и насиља што захтева у Србији и региону хитно и систематско деловање.

Од 2008. до 2014. према подацима УНХЦР број страних малолетника без пратње који су затражили азил у Србији било је 3.007, а од почетка 2015. године број идентификованих малолетника без пратње у Западном Балкану је 3.188. Константан раст званичног броја малолетника без пратње, као и немогућност утврђивања сиве бројке која је сигурно вишеструко већа (деца која су пратњи особа која им нису родитељи, која се изјашњавају као пунолетни), као и одвојене деце позивају на хитно мобилисање свих снага и ресурса да бисмо заштитили њих и њихова права.

Закон о азилу Републике Србије препознаје дете/малолетника без пратње и дефинише га као „странца који није навршио осамнаест година живота и који приликом уласка у Републику Србију нема или је након уласка у њу, остао без пратње родитеља или старатеља“. Само дефинисање малолетника без пратње у нашем законодавству се бави техничким делом не опажајући ризик у коме се налази.

Зато је неопходно дефинисати јасне процедуре у поступању са малолетницима које изискују:

• међусекторску и међуагенцијску сарадњу имајући увек у виду најбољи интерес детета;

• јачање капацитета центара за социјални рад у Србији који се до сада нису сусретали са феноменом ових размера у свом раду;

• развити смернице како да се препозна да малолетник без пратње трпи или је трпео неки вид злостављања и/или занемаривања;

• дефинисати тачне процедуре након идентификације малолетника без пратње да је претрпео и/или трпи насиље;

• припремити све системе да се према страним малолетницима без пратње треба опходити као према деци приоритетно, а тек онда се бавити њиховим миграцијским статусом;

• направити центар у коме ће деца избеглице без пратње моћи да буду смештена и у коме би могла да остваре своја основна права која су им загарантована међународним и домаћим законодавством“.

Регионална мрежа за децу, чија је МОДС чланица, ChildPact[11] уз наведено додаје и следеће препоруке од којих издвајамо следеће: Малолетне избеглице без пратње, било да траже азил или не, треба да се сматрају пре свега децом, а не мигрантима, и да мотивација за њихово путовање није релевантна за ниво заштите коју им треба пружити; Деци би требало обезбедити преводиоца, социјалног радника и правну подршку. Одмах би требало предузети мере да се развије успешан механизам који ће гарантовати брзу доделу старатеља и/или законских представника малолетницима без пратње у свим земљама региона. Све земље које су укључене у решавање овог проблема требало би да се уздрже од институционализације малолетника без пратње и да уместо тога оснују систем центара који ће функционисати слично породици, као и да уведу механизме за проналазак породица малолетника без пратње и њихово спајање са породицом. Требало би донети посебне мере, и озваничити их у стандардним протоколима, да би се спречио нестанак малолетника без пратње из центара где су смештени: заснивање односа поверења у прва 24 сата, сматра се основним за спречавање малолетника да напусте смештајне капацитете, чиме постају рањивији и изложенији експлоатацији и трговини децом[12].

Требало би одредити смернице помоћу којих ће се препознати малолетници без пратње који би могли бити жртве лошег третмана или експлоатације. Образовање би требало да буде међу приоритетима, нарочито за ону децу која су била одсутна из школе дуг период.

Овом сету препорука додајемо и текст волонтерке Пријатеља деце Србије, Александре Лазић, мастер психолошкиње:

Зашто је важна сензибилизација за разумевање потреба деце избеглица која путују без пратње родитеља/старатеља?

"Сензибилизација" је велика реч за бригу. "Деца избеглице која путују без пратње родитеља/старатеља" су, кратко речено, деца. Да ли треба бринути о деци? То је питање које се и не поставља јер се одговор просто подразумева. Али да ли увек на најбољи начин деламо у складу са тим гласним "да, треба"?

На пример, како је школа кроз време постајала све боље место за децу? Тако што су педагози постајали све сензибилизованији за потребе деце! Ја сам студенткиња и могу да пратим предавање од два сата. Али то не може и седмогодишње дете, па часови трају 45 минута. Исто тако, разломци се не уче у првом разреду, постоји пауза између часова, велики одмор за јурњаву и ужину... Будите захвални сензибилизованим учитељима што више не клечимо на кукурузу! Дакле, садашње школе су доста напредније у погледу осетљивости за дечије потребе од школа из 19. века. Ако се сложимо са тим да цео свет треба да буде сензибилизован за дечије потребе како би могао да их препозна и задовољи, видећемо да има много места за побољшање.

Део света који треба што пре и што у већој мери информисати и оснажити за потребе деце су европске избегличке руте. Једна од важних тачака на тој рути је и Србија, где је само у фебруару ове године регистровано око 37.000 новопридошлих Сиријаца, Авганистанаца,

[11] http://www.childpact.org/
[12] http://zadecu.org/saopstenja.php

Ирачана... Чак 39.5% регистрованих избеглица и миграната су била деца.[13] Ако мислите да су та деца увек у пратњи родитеља или старатеља, нажалост, варате се. Према подацима Агенције за избеглице Уједињених нација, од свих регистрованих избеглица који су током 2015. године прошли кроз Србију, око 10.600[14] њих били су малолетници без пратње.

Волонтери Пријатеља деце Србије у директном раду са децом-избеглицама
Фотографија: ПДС архив

Да бисмо осигурали да Србија буде боље место за децу избеглице која путују сама, морамо да суштински разумемо њихове потребе. Припремљени треба да буду сви, како они који директно помажу (попут волонтера), тако и они који доносе одлуке о судбини деце (попут политичара), па и они које ће се само потенцијално сусрести с том децом (нпр. биће позвани да учествују у добротворним акцијама).

Пре свега, треба да се ставимо у позицију деце и да покушамо да замислимо у каквом су стању, како се осећају и шта мисле док су сами у непознатој држави. Да ли су гладни? Да ли им је хладно? Да ли су уплашени? Да ли су усамљени? Да ли се осећају напуштено и изневерено? Да ли су тужни? Да ли су љути? Да ли нас разумеју кад им се обраћамо? Да ли знају куда даље? Или су све то заједно.

Било да смо се лично упознали за децом избеглицама, било да смо ова питања сада поставили само себи, једно остаје јасно: деца избегличке кризе су само деца. Имају дечији изглед, и дечију машту, и дечије потребе. Једино што их издваја од друге деце је то што задовољење њихових потреба осујећују спољашњи услови на које она никако не могу да утичу. Посебно уколико су препуштена сама себи јер немају родитеља или старатеља који би бринули о њима, што их чини далеко рањивијим од деце која путују уз пратњу.

[13] Подаци преузети са Serbia Inter-Agency Operational Update 9 February-13 March 2016
[14] Коментар уредничког тима: како подаци варирају и ову бројку узети са резервом

Волонтери Пријатеља деце Србије након завршене обуке у оквиру пројекта „И ја сам дете''
Фотографија: ПДС Архив

Кораци подршке су следећи: 1) идентификација потреба деце, 2) идентификација начина да се те потребе задовоље, 3) промена спољашњих услова ради задовољења потреба деце. При кораку 1 је веома битно приметити да потребе деце, као и свих људи уопште, иду даље од оних егзистенцијалних, попут глади и жеђи. Ту су и потребе за сигурношћу, за лечењем, за породицом, за учењем, за игром, за друштвом, за комуникацијом,... Корак 2 - идентификација начина задовољења потреба - подједнако је битан, али се често превиђа. Замислимо само баналне примере давања воде некоме ко је гладан или комплексније, као што су пружање правне или психосоцијалне помоћи на језику који дете не разуме. Тек када смо прошли кораке 1 и 2, можемо да пређемо на 3 и да деци одистински помогнемо.

Можда ћемо, када постанемо осетљиви за потребе деце избеглица, осетити емпатију која нас покреће да нешто за ту децу и урадимо. Јасно је да само комбинација сензибилизације, емпатије и добро постављених системских решења утиру пут промишљеним и ефикасним индивидуалним и колективним акцијама у циљу побољшања статуса деце избеглица која путују без пратње родитеља/старатеља.

Александра Лазић,

Мастер психолошкиња

ИСКУСТВА, ПРЕПОРУКЕ И НАЛАЗИ СА ТЕРЕНА КРОЗ САСТАНКЕ, РАДИОНИЦЕ И СЕМИНАРЕ НА НАЦИОНАЛНОМ И ЛОКАЛНОМ НИВОУ, НА ТЕМУ ДЕЧЈИХ ПРАВА ДЕЦЕ У ИЗБЕГЛИШТВУ И ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ КАО СНАГЕ ЗА ПОМОЋ, ПОДРШКУ И ИНКЛУЗИЈУ

Посете и разговори сарадника на пројекту „И ја сам дете!“ показују да у први мах, сви грађани инстиктивно желе да помогну, али када се ситуација слегне, почну да брину, свесни да ни њихова деца „немају све што би требало“, да ће велики број деце избеглица оптеретити буџет и на тај начин додатно умањити услове њихове деце и сл.

Додатан проблем по децу избеглице представља и то што се посматрају под генеричким корпусом „Муслимани“ па трпе због предрасуда и страхова које домицилно становништво има о њиховим родитељима и њима опште узев. У разговорима са стручном јавношћу на локалном нивоу, у пограничним општинама које је таргетирао пројекат[15], од људи који би требало најбоље да разумеју дечја права и да имају највећи ниво емпатије, запослених у просвети, здравству и социјалној заштити могли смо повремено чути и реченице попут: „Они ће сада да се населе овде, има их три пута више него нас, и онда ће да крену да намећу своја правила, па ће наше жене морати да носе бурке“. Већ у овој реченици уочава се низ фактографских нетачности, предрасуда, неразумевања и непознавања чињеница, али и одсуства људских вредности. Истовремено, она добро илуструје одакле потреба да се напишу неке „свима познате и конвенционалне“ вредности.

Дечја права не значе да деца треба да „скачу по главама одраслих“ (како то у свом раду често чујемо), она су једноставан списак шта је све потребно једном детету за оптималан раст и развој. Нажалост, из вишевековног посматрања деце као мање вредних бића јер не могу да се старају сама о себи, инфериорног положаја коме су изложена из истог разлога, често произилази и тај ирационални бунт према дечјим правима од стране људи који никада нису ни прочитали тај списак права нити се заинтересовали о чему је ту реч.

О теми стереотипа у обради културних различитости која је потпомогнута клишеизацијом која долази као негативна страна медија и филмске индустрије, писала је Јована Лазаревић, волонтерка Пријатеља деце Србије.

Колико знате о различитим културама из којих долазе деца мигранти?

Колико знате о муслиманима, њиховим верским групама и специфичностима њихових култура? Можда сте чули за хиџаб, Рамазан и полигамију, али познавање појединачних одлика једне културе не значи и да разумете њихове припаднике, нарочито ако приписујете једнолична обележја култури која унутар себе подразумева различите језике и обичаје. Са друге стране познавање и разумевање друге културе је важно и корисно, али оно не подразумева да сваки њен сегмент треба прихватати и уважавати. Следи неколико чињеница о исламу, неке од њих можда нисте знали:

- Ислам у преводу значи мир.
- Сви Муслимани се деле на две велике верске групе - Суните и Шиите. У оквиру сваке од њих постоји неколико посебних верских група.

[15] (Димитровгад, Прешево, Шид) јер су ту избеглице биле највидљивије

- Муслиман није исто што и Арапин. 20% Муслимана су Арапи. У нашу земљу највише мигрирају Курди из Сирије и Ирака, као и Персијанци, тако да се на терену чешће среће персијски него арапски језик. Међу мигрантима су и Паштуни и Хазари међу којима влада велика нетрпељивост те треба бити врло опрезан у сврставању миграната у једну групу.

- Хиџаб се често поистовећује са марамом, али он представља много више - институцију скромности. За жену покривање марамом представља хиџаб, док би за мушкарца хиџаб био обарање погледа током комуникације. Хиџаб се не помиње у Курану, исламској верском спису, већ он представља обичај у неким исламским земљама.

- Полигамија је условна по Курану и само онај човек који има средстава да прехрани више жена и њихову децу може да приушти полигамни брак, али под једним условом. Он може да ожени више жена само ако су удовице са децом са циљем да их сачува од сиромаштва и одавања проституцији.

- Обичај Бађи бози (*енгл.* Bacha bazi) представља обичај коришћења дечака узраста до 15 година за сексуална уживања. Овај обичај упражњавају одрасли мушкарци који најчешће имају и своју породицу, а услугу „уживања“ наплаћују дечаковој породици. Овај обичај је уједно и један од разлога због кога дечаци напуштају матичну земљу, али се о њему ћути.

- Образовање жена муслиманки више зависи од области у држави у којој живе него од саме државе. Тако у Кабулу, главном граду Авганистана, жене раде и образују се на факултетима, док само 30-40 километара од тог града девојчице не иду ни у основну школу. У појединим земљама жене учествују у војним јединицама. Најпознатије јединице састављене од женских бригада су Пешмерге (*енгл.* Peshmerga). Затим, на самом истоку Авганистана жене преко 60 година старости живе у заједници, а специфичне су по калашњиковима који има свака од њих. Познато је да се на тој територији не воде ратови и миграција из тог подручја никад није забележена.

- Брачни пар муслимана нема исто презиме јер при уласку у брак није обичај да жена преузме мужевљево презиме.

- Муслимани који су најбољи пријатељи се по обичају држе за руке.

Ове занимљивости представљају само наговештај бројних културних разлика које постоје у земљама из којих нам долазе деца мигранти. За рад и успешну комуникацију са њима нужно је разумети културолошки миље из ког долазе. Познавањем обичаја и стандарда земље из кога дете долази можемо да се приближимо разумевању разлога зашто је оно напустило своју земљу, зашто нас не гледа у очи док разговарамо са њим и зашто му је веома стало да нађе посао са 15 година.

Најчешћи разлози због кога су малолетна деца без пратње родитеља:

- Родитељи су им погинули на путу миграције из матичне земље до земље ка којој су се упутили;

- Потрага са послом (тзв. *дете са задатком*) са циљем да зарађени новац прослеђује породици у матичној земљи;

- Улажење у ланац трговине људима;

- Она деца која су на путу миграције са мисијом да стигну до земље одредишта јер им је тамо нешто обећано занемарују околину и околности у којима се налазе, чак и људе који желе да им пруже помоћ, а све у циљу стизања на одредиште.

Која је улога стручњака у њиховој мисији?

Свакодневно се правници, антрополози, психолози и други стручњаци суочавају са овим питањем. Деци која су послата у другу државу са задатком да нађу посао, одлазак из матичне земље представља логичну последицу. Чињеница да би и у матичној земљи морала да се запосле и уверење да ће у богатијој, савременој држави сигурно наћи бољу прилику их у томе воде. Сада долазимо до момента који може бити опасан – културолошки релативизам. Културолошки релативизам би подразумевао уважавање свега што је прикладно за неку другу културолошку групу, иако није прикладно за припадајућу групу. Да ли је улога људи у раду са мигрантима да прихвате да је за малолетно дете прикладно да илегално ради у страној земљи? Свакако не! Њихов задатак је да деци објасне шта јесте примерено њиховом узрасту, да заслужују образовање и да могу да напусте оквире културе из које долазе и прилагоде се култури у коју желе да се асимилују. Такође, можемо поставити питање да ли је прикладно да малолетне девојчице буду удате и гаје децу коју можда нису желеле. Једно од решења за овај проблем нуди Норвешка која смешта девојчице избеглице које су рано постале мајке у дом док не напуне довољно година за законски брак. Тако им дају времена да стекну зрелости да могу да донесу одлуку да ли желе да остану у браку у ком су родиле дете. Из ових и многих других проблема антрополози наглашавају опасност од културолошког релативизма и истичу да је размишљање шта је у интересу конкретног детета прави приступ у раду са њима.

Кључне речи: Муслимани, култура, обичаји, културолошки релативизам

Јована Лазаревић
Мастер психолошкиња

На тему културе и избеглица, можете видети и одличну публикацију: „Граница је затворена“ у издању Музеја афричке уметности и удружења „Група 484“ из 2015. године.

Изводећи радионице, укључивали смо и децу таргетираних општина, ученике основних и средњих школа, спроводећи право деце на партиципацију. Деца показују природну емпатију и саосећање и немају никаквих проблема са различитостима, инстинктивно желе да помогну. Таква су и њихова размишљања и разговори на тему избеглица.

Као проблем се јављало и то што су центри за азил удаљени од Београда па је био потребан превоз. Великом броју запослених у Комесаријату за избеглице и миграције и запосленима у сектору социјалне заштите у државној управи није било познато како је уређено финансијски питање транспорта деце избеглица, тражиоца азила и избеглица/азиланата од смештајног капацитета система социјалне заштите у смештајне објекте система азила и обрнуто. На срећу

деца најчешће нису трпела због тога али је то би пример одуства интерсекторске координације и извор незадовољства запослених у оба система који је слабио поред других фактора мотивацију за поршку избеглицама и азилантима. Наравно, то није знак да оба система не функционишу како треба нити критика већ просто примери из којих треба да учимо и на основу којих унапређујемо оба система у Србији.

Ризици трговине децом избеглицама

По подацима Министарства за рад, борачка и социјална питања, у 2015. години на врхунцу мигрантског таласа, било је око 4,000 деце без пратње одраслих која су прошла кроз Србију. То је дакле велики број деце која су поред свих недаћа још и постала лака мета за трговце људима и радну и сексуалну екслпоатацију.

Тој деци у Србији је у прихватним центрима пружена безбедност и заштита уз задовољавање основних егзистенцијалних потреба и напоре за спајање са породицом. Разлози због који су се деца упућивала на тако дуг и ризичан пут, као и начини на који су се кретала су најразноврснији, тако да је било потребно уложити додатан напор и време да се утврде индивидуалне потребе и акутни, односно ургентни проблеми деце од психолошких до здравствених. Јасно је да су у питању деца са траумом коју треба третирати и на чијем општем опоравку треба радити на сложен начин и дугорочно, што у Србији обзиром на околности транзита најчешће није био случај. Нека од деце су се одвојила од породица током пута, нека су на пут пошла са рођацима, а нека су пошла сама са идејом да треба да уложе напор да зараде да би економски помогли породицу која је остала у земљи порекла. Нажалост, ова деца су то често учинила уз сагласност родитеља, који су то видели као сламку спаса за сопствено потомство у ратним околностима. Одређен број деце је напустио своју домовину услед екстремно неповољних услова за живот у ратом захваћеним подручјима, које је изазвало и екстремно сиромаштво и велику вероватноћу фаталних последица, брига многих родитеља у земљи порекла је била толика да су многи замолили неку одраслу особу за коју су знали да иде из земље, да поведе и њихово дете сматрајући да уколико остане врло вероватно ће умрети или ће погинути. У најзаосталијим и најтеже погођеним подручјима родитељи су и продавали своју децу сматрајући да ионако неће боље проћи ако остану у својој породици, а овако можда им се деси и нека повољна околност, можда побегну, можда особа која их је „купила“ буде добра према њима, а било је и масовних отимања деце, зарад економског и/или сексуалног експлоатисања. Посебно је тежак положај девојчица које су ишле у школу јер су навлачиле бес екстремно конзервативних и назадних људи који се нису либили да их злостављају а често отимање и/или изолација под изговором верских разлога иза себе је крила сурову радну и сексуалну експлоатацију.

Као тема за дискусију у 2016. појавио се и законски појам „у пратњи одрасле особе“ који је изазвао додатан ризик по децу јер није свака одрасла особа добра по дете, а често су се иза тог појма крили трговци људима. Деца која су путовала, нарочито она између 15-18 година, желела су по сваку цену да наставе пут у своју обећану земљу благостања. Руковођена тим мотивима често су се олако излагала ризику да буду увучен у ланац трговине људима тврдећи за одређена лица да су њихови одрасли пратиоци, а нису морали чак ни да кажу да се ради о пунолетном сроднику.

Када је у питању трговина децом, УНИЦЕФ указује на следеће проблеме, сходно којима даје и препоруке које овде делом преносимо[16]:

„Деца су често оптерећена дуговањима која имају према кријумчарима. Измирења тих дугова излаже их повећаном ризику од експлоатације од стране кријумчара, а постоје назнаке да деца без пратње у Француској и Италији измирују та дуговања сексуалним услугама, или су присиљена да раде или учествују у криминалним активностима.

Да би деца избеглице и мигранти била заштићена, УНИЦЕФ апелује:

• да се улажу много већи напори да се забележи кријумчарење и трговина људима када су у питању деца у покрету;

• да је у транзитним земаљама, посебно у Грчкој и Италији, од кључне важности да они који се баве дечијом заштитом буду оспособљени да пруже индивидуално саветовање и подршку свој угроженој деци избеглицама и мигрантима, са посебним фокусом на децу без пратње и децу која су раздвојена од својих родитеља/старатеља;

• да се јасније и прецизније прикупљају подаци у вези са децом избеглицама и мигрантима у Европи.

Када се квалитет одговора побољша, и обухвата индивидуални разговор у року од 72 сата, бољи приступ информацијама, именовање једне одрасле особе за старатеља, добијање редовних информација о свом случају и бољи приступ правној помоћи, ризик да деца неопажено наставе своја путовања са кријумчарима се значајно смањује“.

О ризику деце од трговине људима писала је Јована Лазаревић, волонтерка Пријатеља деце Србије:

Рад са децом жртвама трговине људима или злостављања

Организација Пријатељи деце Србије учествовала је на обуци коју је организовало Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на тему „Рад са децом која су идентификована као жртве трговине људима или жртве злостављања“. Обука је спроведена у оквиру пројекта „Подршка малолетним мигрантима без пратње у Србији“, а обуку су похађали и представници Министарства унутрашњих послова, Центра за социјални рад са општине Вождовац, Министарства здравља, Комесеријата за избеглице и миграције и представници васпитно-поправног дома „Васа Стајић“. Учесници су имали прилику да чују о правима, потребама и положају детета које је било трауматизовано искуством злостављања и трговине људима, затим о култури и идентитету детета у избеглиштву и коначно, о начинима иницијалног приступа и рада са децом које се налази у пост-избегличкој кризи.

У Републици Србији се од 2014. године питањем идентификације жртава трговине људима бави Центар за заштиту жртава трговине људима (ЦЗЖТЉ).ћ.

[16] http://www.unicef.rs/novosti/izbeglicka-i-migrantska-kriza-predstavlja-izvor-velike-zarade-za-k64660beeea942b052c4df9eaad43da77.html

Шта је трговина људима?

Трговина људима се сматра за највеће кривично дело, злочин над човештвом. Укратко је можемо дефинисати као експлоатацију и злоупотребу дисбаланса моћи из користољубља. Можда није свима познато да је трговина људима кровни назив за следеће облике насиља:

- Сексуална трговина
- Принуда на вршење кривичних дела
- Коришћење деце за оружане сукобе
- Трговина ради усвојења
- Принудна удаја
- Принудни рад
- Просјачење
- Трговина органима

Трговина људима подразумева намеру извршиоца да злоупотреби своју моћ или неповољан положај неке особе за личну добит при чему пристанак жртве на експоатацију не мења чињеницу да је у питању двојак чин: кршење људских права и кривично дело. На обуци је истакнут значај идентификације мигранта као жртава трговине људима и наглашена је вулнерабилност као најважнији фактор идентификације. Социјални, психолошки и контекстуални фактори вулнерабилности могу учинити неке особе подложнијим експлоатацији. Нажалост, због тешко уочљивих суптилних знакова искоришћавања нечијег зависног положаја, трговина људима се најчешће идентификује тек на основу последица до којих је довела.

Како препознати да ли је дете жртва трговине људима?

Жртва трговине људима се препознаје по последицама које је експлоатација оставила на њено здравље. Понекад су ти знаци очигледни, али су понекад неми. Стручњацима који раде на терену са децом мигрантима јако је важно скренути пажњу на невербалне знаке које дете шаље у комуникацији са њима. Због чињенице да дете долази из другог социо-културног миљеа и говори други језик који упркос помоћи преводиоца често остаје нејасан, најважније је пратити и препознати дечју невербалну комуникацију. Деца старија од 5 година способна су да свесно лажу, а деца која су експлоатисана то раде из врло конкретних разлога – избегавања негативних последица, добијања награде, заштите сопственог идентитета и сл. Задатак стручњака у раду са њима је да препозна да ли је он жртва или не, а у томе му могу помоћи следећи показатељи:

За дете предшколског узраста: муцање, регресија, бес, повученост, сепарациона анксиозност, љутња, поремећај афективне везаности

За дете школског узраста: тешкоће концентрације, самооптуживање, кривица, жеља за осветом, соматске жалбе, повлачење, раздражљивост

За адолесценте: измењена перцепција будућности, тзв. одигравање или *acting-out*, ниско самопоштовање, немогућност уживања, песимизам

Шта учинити ако идентификујемо дете које је жртва трговине људима?

Правило је једноставно – треба учинити оно што је у интересу детета. Међутим, у пракси је најтеже испунити ово једноставно правило јер велики броја фактора утиче на доношење одлука надлежних институција и појединаца који пружају помоћ избеглицама о кораку након саме идентификације жртве. Да ли је за дете најбоље подвести га под систем социјалне заштите или остати пасиван и надати се да ће његов пут бити бољи у односу на то какав је био у земљи одакле је дошао? Одговор никако није једнозначан јер одговор на ово питање се тражи за сваки нов случај јер је свако дете специфино у односу на ситуацију у којој се налази.

Током обуке наглашено је да је сваки грађанин дужан да сумњу о покушају злостављања или трговине људима пријави полицији и Центру за заштиту жртава трговине људима. Са друге стране, институције које им обезбеђују заштиту дужне су да реагују на покушаје насиља према њима. У васпитном дому „Васа Стајић“ десио се такав инцидент – један дечко избеглица је претучен и одузет му је новац који је имао код себе. На питање како се санкционише вршњачко насиље овог типа, представници ове институције су рекли да постоји више начина, али да треба имати у виду и перспективу суочавања младих са изазовима одрастања тако да такав сукоб може да им буде поучан и да на тај начин уче како да се боре за себе, а не да расту *под стакленим звоном.*

За крај... Зашто је важно бавити се проблемима жртава злостављања и трговине људима иако делују нерешива?

Ради човечности, правде, поштења рекли _би неки. Нечији живот биће спасен, а кривац осуђен. Најдужа казна за починиоца дела трговине људима је девет година затвора, а у Србији најдужа казна износи шест година. Ако изузмемо чињеницу да је тај број по себи јако мали и погледамо тренд раста казне и скраћивање поступка доношења пресуде у Србији одмах имамо благо светлију перспективу. Препознали смо проблем, његову величину и изазове, хајде да се систематичније бавимо њиме. Обучили смо се да није лако и да морамо бити довитљиви. Хајмо сада у акцију!

Кључне речи: трговина људима, злостављање, идентификација, жртва, вулнерабилност

Јована Лазаревић
Мастер психолошкиња

О осталим проблемима деце, ево примера који даје млада волонтерка Пријатеља деце Србије, Јована Илијин, из мониторинг посете центру за тражиоце азила у Крњачи као и ауторски чланак објављен на блогу „И ја сам дете!“ у оквиру пројекта у коме су утисци наше волонтерке Александре Лазић о посети Адашевцима.

Извештај из посете Центру за азил у Крњачи

Неколицина волонтера врелог јулског дана упутила се пут Крњаче у којој се налази Центар за азил. Било је близу подне. Сели смо на аутобус 108 са надом да не промашимо

станицу, међутим, било је очигледно, није ју било тешко промашити јер је око нас било двадесетак азиланата, те пратећи њих, стигли смо на право место. Пут до Крњаче је био прилично угодан док предели који су се низали и нису били баш наочити. Центар је фактички изолован и налази се на самом ободу града, поред прилично велике депоније и пар ромских барака. Сам прилаз Центру прати стари прашњави пут и жбуње, али и велика количина ђубрета.

На самом улазу срећемо чуваре, дајемо личне карте, узимају нам податке и посета бива одобрена. Улазимо. На улазу поред нас са унутрашње стране ограде налази се група младића која је управо стигла и чека на евиденцију, а у том тренутку друга група са ранцима на леђима напушта центар. Изгледали су одморно и културно нас отпоздрављају. Примећујемо да је комплекс у доста лошем стању, међутим, добијамо информације да је реновирање у току. Улазимо у центар, пролазимо између барака и долазимо до главне где бивамо пријатно угошћени и добијамо кључне информације.

Наиме, сви капацитети су попуњени. Циљ је да се склоне људи из центра града и упуте овде због бољих услова смештаја, али и саме контроле. Иако је балканска рута затворена, људи још увек има. Има их из разних земаља: Сирије, Либије, Ирака, Авганистана, Марока… Сазнајемо да се азиланти задржавају веома кратко, окупају се, преспавају, ручају и настављају свој пут. Кажу да су задовољни третманом у нашој земљи, али да не желе да остану у Србији, већ да наставе ка земљама Западне Европе.

Сазнајемо да су међусобни односи радника Центра и припадника коректни, да проблема фактички и нема, али да се десе изузеци, и тада у помоћ ступају чувари комплекса којих је, примећујемо, мало на толики број људи, а у случају већих физичких конфликата, начелно, требало би да реагује полиција, која, међутим, у тим ситуацијама и нема нарочита овлашћења, тако да се, фактички, таква врста проблема решава сама од себе. До физичких обрачуна долази између самих азиланата и то углавном на националној основи или због међусобних препирки и ситних крађа. Међутим, сазнајемо, да ни у једној од тих ситуација нарушавања реда и мира самог комплекса није дошло до привођења од стране полиције или неког другог решења од стране извршних и судских органа уз објашњење да су немоћни.

Док смо ходали коплексом, приметили смо да већину припадника чине мушкарци, да жена има веома мало. Добили смо информације да мале деце има јако мало, а и ако их има, да долазе у оквиру комплетних породица, али приметили смо да је велики број момака узраста од 14 година па навише који се воде као малолетници и путују без пратње, али да је центар развио добар систем њиховог збрињавања. Наиме, постоји овлашћена особа која се води као њихов старатељ и која брине о њима док не напусте нашу земљу. Имају права и на лекара, правног заступника и слично, те да сваки проблем могу решавати преко старатеља и уз помоћ социјаних радника.

Посета Центру за азил у Крњачи

Општи утисак био је да центар у основи добро функционише, да је особље добро организовано и да се чини све што је у њиховој моћи, сем тих физиких обрачуна до којих понекад долази, а да у тој ситуацији ипак држава и нормативно и институционално затаји.

Јована Илијин

Волонтерка Пријатеља деце Србије

Центар Адашевци – слободна деца и закључане играчке

Пријатељи деце Србије су 30. марта 2016. посетили прихватни центар за мигранте у Адашевцима, насељу које се налази на ауто-путу Београд–Загреб у општини Шид. Прихватни центар је адаптирани мотел „Адашевци“, који има приземље и спрат, са око 15 соба и апартмана. Избеглице одатле аутобусом одлазе до железничке станице у Шиду како би наставили свој пут.

У прихватни центар смо стигли око 11 сати преподне. Запахнуо нас је мирис попут механичарске радње, мада возила у покрету није било у близини. Све је било мирно и без гужве; људи су споро ходали и причали тихо између себе, у групицама. Како смо убрзо сазнали, није увек било овако. Кроз центар је умело да прође и до 9.000 избеглих у једном дану и да чак 50 аутобуса истовремено пође за Шид.

У периодима великог прилива, према речима службеника делегације ЕУ са којим смо разговарали, није био забележен ниједан инцидент. Избеглице су особе које само „покушавају да успоставе колико-толико нормалан живот“, боравећи у сивом мотелу облепљеном постерима разних организација, списковима имена на собама, и пролазећи кроз стресне процедуре „скрининга“ пре интервјуа и самог интервјуа.

У прихватном центру се тренутно налази велики број деце (вероватно стотинак њих), а утисак тамошњих службеника је да су готово све жене које пристигну у другом стању. Забележен је и један порођај.

Више пута смо чули како се највећа културолошка разлика између избеглица и домаћег становништва састоји у односу према деци. Можда је претерано рећи да се избегличке породице воде искључиво оним „Алах дао, Алах узео“, али очигледно имају опуштенији стил родитељства или су само погођени синдромом сагоревања услед траума, неспавања, губитака, насилних смрти... Мајке су склоније да пусте своју децу да се слободно играју и да истражују, без успостављања превелике контроле и надзора. Таква пракса често наилази на неразумевање на нашим просторима. Слушајући о овоме, сазнали смо и да се у Сирији и у још неким државама Дан мајки слави 21. марта (у Србији се овај празник зове Осми март).

Како деца у прихватном центру проводе дан? „Дечији кутак“ у мотелу смо затекли закључаним. Кроз стаклена врата смо могли да видимо малену осунчану собу са пуно играчака. Како смо касније сазнали од једне социјалне раднице, Кутак је до пре две недеље радио нон-стоп и тренутно ради од 8 до 20 сати. Запитали смо се – да ли играчке морају да буду под кључем? Двема девојчицама које су се испред Кутка играле једним балоном, то изгледа није сметало. Пажљиво смо погледали и дечије цртеже окачене на зидовима мотела, али нисмо могли да закључимо да ли су деца на њима приказивала оно што желе или оно што је неко други мислио да треба да нацртају да би „ганули“ посетиоце прихватног центра.

Чули смо да „деца избеглице доживљавају Центар Адашевци као вртић“, али нисмо могли да се у то у потпуности уверимо. Видели смо око двадесеторо деце, која су имала испод 10 година. Бебе су биле у наручју својих родитеља. Нешто старија деца су у паровима заузимала ћошкове ради тихе игре. Најстарија деца су се окупљала у клике у којима су правила круг од спрата до приземља мотела. Утисак ми је подељен – да ли се деца досађују или су разиграна? Можда су деловала весело само зато што су видела нека нова лица у свом окружењу?

Нисмо се изненадили када смо касније чули за проблем претераног везивања радника за децу избеглице. Она су отворена и дружељубива и лако ће успоставити комуникацију са вама говором тела. Стидљиво су нас позивала на игру, а насмејано су нам махала када смо одлазили.

Александра Лазић
Мастер психолошкиња

Текст приредио координатор извештаја Дражен Зацеро

II део: ИЗВЕШТАЈ ИСТРАЖИВАЊА „И ЈА САМ ДЕТЕ“

1. Увод

1.1 Пројекат

Пројекат ***И ја сам дете! - Мониторинг дечјих права и јавно заступање за социјално укључивање деце миграната који су у покрету без пратње старатеља/родитеља***, подноси и реализује организација Пријатељи деце Србије под покровитељством Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, уз финансијску подршку Швајцарског савета за миграције (Swiss State Secretariat for Migration (SEM)).

Свесни да живимо у тренутку једне од највећих избегличких криза у Европи услед ратних дејстава на Блиском истоку, а као организација која се бави заштитом и промоцијом дечјих права, **Пријатељи деце Србије** желе да скрену пажњу на страдање најслабијих међу избеглицама – деце и да допринесемо да, ако не може да се спречи, оно буде бар смањено и са што мањим последицама.

Да бисмо као друштво на најбољи начин одговорили на њихове потребе, умањили им патње и невоље и смањили ризике од злоупотребе деце избеглица, потребно је да знамо са каквим проблемима се сусрећу, из каквог оквира долазе, чему стреме... Посебно је важно је да не окренемо главу, нити да очекујемо да је то у целини посао државе. Важно је и да као грађани будемо солидарни и саосећајни са невољама и ризицима са којима се суочавају. Посебно битним сматрамо да их њихови вршњаци, деца и млади Србије, прихвате и виде као себи равне, а да језичку и друге баријере не доживљавају као непремостиве.

Главни ослонац пројекта је документ УН *Конвенција о правима детета* и оне њене одредбе које могу бити доведене у питање у ситуацији миграција, односно деце-избеглица без пратње, посебно у периодима прелазака транзитних државних граница и егзистенцијалне угрожености.

1.2 Проблем

Пројекат спада у домен едукације јавног мњења, медијске кампање и размене знања и искустава, што значи да је суштина у његовој интерактивној природи и функционалној примени у датом социјалном простору Србије.

Ситуација у којој се нашла Србија, као и неколико других околних земаља, није се могла предвидети да би се унапред поставиле основе деловања појединих надлежних органа и служби, односно медија и осталих чинилаца који су махом неприпремљени дошли у позицију организованог или спонтаног деловања. У том смислу нема података тзв. претходног (антецедентног) стања и реаговања, ни пројектног узора нити компаративних могућности.

То су априорна концептуална и методолошка ограничења. Међутим, како је последњих деценија било доста сукоба и ратова у свету, али и у нашем региону и бившим југословенским републикама, не може се поставити некаква „нулта хипотеза“ него се мора поћи од вероватне посредне поуке о страдањима избеглица и лимитираности шанси да им се довољно помогне у свим аспектима њихових нових потреба.

Детектовање јавног мњења у овом пројекту само је део композитне мониторинг слике у том смислу.

1.3 Предмет

Конфигурација пројекта је сложена и зато је неопходно да се разликује предмет и контекст.

Предмет истраживања су:

1. Ставови
2. Понашања и
3. Предлози

Све се то посматра у контексту онога што се догађа(ло) у тзв. избегличкој кризи на подручјима која су у надлежности, односно у видном пољу циљних група пројекта. Дакле, реч је о:

1. Реакцијама (на узроке и збивања),
2. Активностима (које су предузимане) и
3. Ефектима (који су запажени или се очекују)

2. Методологија

2.1 Приступ и технике

Сам појам методологије у пројекту је, такође, вишеслојан. У најширем смислу реч је о емпиријском приступу, а у конкретном смислу о примени неколико техника испитивања:

1. Анкета самопопуњавања уз присуство испитивача
2. Интервју или структурисани разговор
3. Опсервација
4. Деск анализа докумената и прикупљених прилога

У првом случају анкета се изводи уз помоћ тзв. семистандардизованог упитника (питања са отвореним и затвореним одговорима), који има неколико варијанти у зависности од циљних група испитаника (а. одрасли и б. деца). Вршњачко испитивање одвија се на сличан начин, али уз помоћ краћег упитника примереног референтном систему младих.

У другом случају, испитивач интервјуише припадника датих органа, служби и организација, на основу подсетника за разговор, који се бележи или снима (аудио, телефоном). Део таквог разговора одвија се и при детектовању јавног мњења, што се још не може сматрати његовим комплетним истраживањем.

У трећем случају, испитивач остварује лични увид у ситуацију, опрему, околину, људство, итд. на месту догађања (пријема, смештаја, отпремања) избеглица, посебно деце и младих, укључујући и сигнификантне реакције грађана у околини. Запажања се бележе или снимају и прилажу архиви пројекта за анализу. Није искључено да се приликом реализације испитивања примени и посматрање са партиципацијом, уколико је сарадник Пријатеља деце Србије учествовао у неким активностима на посећеном пункту.

Најзад, у четвртом случају, целокупна прикупљена грађа ставља се на располагање аналитичарима, без обзира да ли се прилаже извештају или се само позива на њу. Реч је о разноврсним документима, упутствима, обавештењима, артефактима рада – нарочито када су у питању активности деце. Свакако, то се посебно односи на медијске прилоге који су припремани о мигрантској кризи (штампа, радио, телевизија, сајтови, спољно оглашавање, итд.). При контактирању редакција медија бележе се искази људи који у њима раде (уредника,

новинара, сниматеља) као ставови квалификованих посредника друштвене комуникације о питањима којима се бави сам пројекат.

У даљој експликацији подпројекта методологије дата је и схема примене појединих техника за испитивање назначених узорака.

2.2 Садржај

Конструисана су два упитника: 1. За волонтере и службенике који су радили са децом-избеглицама, и 2. За децу из Србије.

У Прилогу извештају дата су оба упитника, а редослед излагања у извештају следи структуру упитника, која је могла да утиче и на ток исказа испитаника.

2.3 Испитивачи

Реализацију пројекта обезбеђују Пријатељи деце Србије преко своје мреже волонтера (млади дипломци, средњошколци и студенти друштвених усмерења попут права, педагогије психологије) и стручних сарадника, укључујући и неке који су волонтирали на збрињавању избеглица 2015. године. Пројекат је омогућен захваљујући финансијској подршци Швајцарске агенције за развој и сарадњу, преко конкурса Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

За стручне послове подпројекта методологије, обраде и анализе ангажују се истакнути аутори који сарађују са Пријатељима деце Србије.

Чланови пројектног тима су били: Ива Ераковић, извршна директорка Пријатеља деце Србије, Дражен Зацеро и Божидар Димић, чланови управног одбора Пријатеља деце Србије, Татјана Матијаш заслужна за едукативну компоненту пројекта, Милица Убовић, Александра Анђелковић и Чаба Форго задужени за послове координације у припреми мониторинг извештаја.

Најзначајнији допринос мониторинг извештају дали су проф. др Панта Ковачевић кроз статистичку обраду, док је аутор истраживања Првослав С. Плавшић.

2.4 Временски план

Истраживање је спровођено сукцесивно током пролећа и лета 2016.

Испитивање је почело 1. марта 2016. а пријем упитника је трајао до 30.8.2016. Дакле, испитивањем је покривен период од 6 месеци, односно половина године.

Испитаници из појединих група попуњавали су упитнике у неколико интервала током посета истраживача Пријатеља деце Србије, одржавања одговарајућих семинара или сходно налозима својих претпостављених, односно у време које им највише одговара.

Примера ради, упитници волонтера из цивилног сектора, дакле удружења грађана који су пружали директну хуманитарну помоћ и подршку, међу првима су били и у достављању одговора за упитник, (ознаке датума из марта, априла и маја) док су служеници из области социјалне заштите одговарали у периоду мај-јун, припадници МУП-а у јуну, запослени и волонтери из сфере здравства и Комесаријата за избеглице и миграције у периоду јул-август.

У атмосфери хитности, велике потребе и мноштва избеглица, константног прилагођавања и великог обима посла, није било једноставно уверити све партнере у значај упитника тј. припреме мониторинг извештаја који ће посматрати угао дечјих права. Овај угао дечјих права није перципиран као приоритетан када су ту „живи људи“ којима треба најразноврснија и комплексна помоћ „сада и овде“ и у тој ургентности, не остане много места за мониторинг и размишљања о квалитету услуга који су дошли на ред тек када је први и други талас избеглица из Африке и Азије попустио.

3. Узорак

3.1 Групна и индивидуална обележја

Узорак има своја групна и индивидуална обележја.

Прво групно обележје су пријемни пунктови (у пројекту означени као географско подручје на којем се спроводе пројектне активности):

1. Београд
2. Шид
3. Прешево
4. Димитровград

Друго групно обележје, с једне стране, су органи, службе и организације у којима су испитаници, а с друге стране грађани:

1. Министарство унутрашњих послова
2. Центри за социјални рад
3. Здравствени центри и службе, као и просвета
4. Управа и администрација – државна, окружна, општинска
5. Грађани и медији

Треће групно обележје се своди на позицију у пројекту:

1. Службено
2. Ангажовано - Волонтерски (ОЦД тј. удружења грађана организовано)
3. Слободно – грађански, појединачне иницијативе

Четврто групно обележје је дихотомна подела на узрасте:

1. Одрасли
2. Деца из Србије, односно
3. Деца-избеглице (која нису директно испитивана, али чије се реакције преносе)

3.2 Модел и величина узорка

Модел узорка је начелно квотни или пригодни и намерни. То зависи од могућности избора – тамо где су оне шире примењују се квотне контроле, а тамо где је избор ужи прихвата се пригодни и намерни узорак, што значи да се испитују сви који су доступни у датом временском пресеку реализације испитивања.

У свим овим случајевима обезбеђује се непристрасан избор респондената оба пола, различитих година старости, образовања и радних задатака. Подразумева се и њихов пристанак да учествују у истраживању.

Сарадник Пријатеља деце Србије, припремљен за учешће у овом пројекту, има слободу избора појединих саговорника, свакако у оквирима методолошких поступака.

Узорак је релативно уравнотеженог типа јер се не располаже свим подацима о броју и структури избеглица по подручјима, земљи порекла, посебно о деци-избеглицама без пратње одраслих. Израђена је посебна схема узорка по пунктовима и подскуповима узорка која је у сваком пољу табеле имала начелно око 10 јединица посматрања (испитаника).

Величина узорка је одређена искуствено да би у збирном реду и збирној колони била довољна за извођење закључака.

Очекивана величина узорка била је око 200 испитаника.

4. Обрада и извештај

4.1 Обрада података

Пројекат се методолошки поставља као квалитативно истраживање, а нумеричкој обради се приступа само ради бољег разумевања и приказивања налаза, што значи да нема основа да се закључује за друге низове појава или подаци „проширују“ (експандују) на друге основне скупове и популације. То посебно важи за јавно мњење.

Једноставније речено, битни су индикатори и препоруке а не износи и обухвати.

Све прикупљене информације са терена су унете у базу података у екселу (Excel), обрађене и исказане као апсолутни и релативни износи (%). Код питања где је било могуће дати више одговора израђене су и збирне табеле, махом наведене у извештају, из којих се види колико пута укупно се неки одговор појавио (пошто је ту N веће).

Због ограниченог броја испитаника у неким категоријама, подаци нису укрштани нити су дате нпр. табеле контингенције, корелације и друге статистичке мере.

4.2 Извештај

Реч је о Мониторинг извештају, описаном у пројекту. У формалном смислу он је оптимализованог обима са прилозима, табеларним и графичким прегледима, закључцима и препорукама. Даје се у штампаном и електронском облику.

Упитник за волонтере и службенике је имао 24 питања подељених у пет целина, а ова структура је сачувана (нумерички и вербално) у налазима који следе.

Поглавља су следећа:

1. Деца-избеглице и њихове потребе
2. Конвенција УН о правима детета и остали документи
3. Ваша непосредна искуства
4. Процене јавног мњења и расположења
5. Расположиви документи

Понављамо – сви прикупљени подаци важе за људе који су радили са децом-избеглицама, а њих је у овом пресеку било 183, док се посебно додају искази 28 иститаника из Министарства здравља и Комесаријата за избеглице и миграције са терена. Дакле, укупно је испитано 211 одраслих особа које су радиле са мигрантима, односно децом-избеглицама.

При интерпретацији података то се не сме заборавити – нису кроз упитник говорила сама деца-избеглице о себи него су о њима говорили они који су их први прихватали на тлу Србије или испраћали из ње.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

После пријема и обраде највећег броја упитника са терена стигло је још 28 упитника из Здравства и Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије, који су иначе посматрани као додатак квалитативног типа због особености службеног положаја и одговарајућег приступа проблемима који се испитују.

Одговоре ових испитаника у извештају приказујемо комплементарно, издвојено у антрфилеима због лакшег уочавања. Они нису укључени у табеларне, нумеричке налазе осталих испитаника уз поједина питања.

5. Налази

0.1. Испитаници

Анкетирано је неколико група људи различитог профила који су радили и са децом-избеглицама без пратње одраслих. С једне стране то су волонтери и сарадници из домаћих и међународних удружења грађана и асоцијација који су били директно укључен у рад са децом у избеглиштву, без пратње одраслих, а с друге они који су професионално ангажовни у релевантним министарствима попут сектора унутрашњих послова, здравства, социјалне заштите, просвете и управним службама. Неки од њих су прескочили да у својим упитницима тачно назначе где спадају у овој условној подели.

За разумевање резултата довољно је рећи да је половина испитаника из волонтерске а друга половина из наведених професионалних структура.

0.2. Ситуација на коју се односи истраживање

Истраживање је изведено на више улазних или излазних пунктова у Србији, као што је већ поменуто. Неки од волонтера и службеника радили су на улазним или излазним пунктовима, а неки на оба или више њих. Многи стога нису означили варијаблу коју смо назвали „ситуацијом“ – 42%. На улазним пунктовима је радило више од трећине испитаника, само на излазним скоро шест пута мање, а приближно сваки шести је био и на једним и на другим.

Разлике у одговорима с обзиром на ову сутуацију нису примећене.

Ситуација

	Frequency	Percent
1.Улазна	64	35.0
2.Излазна	11	6.0
3.Микс	32	17.5
Total	107	58.5
Без одговора	76	41.5
Total	183	100.0

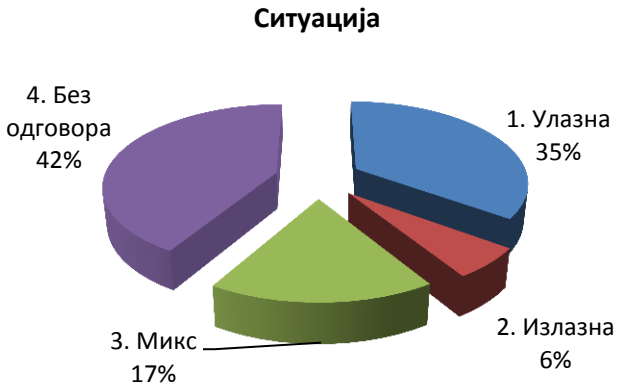

1. На којем одредишту (пункту, прелазу, прихватилишту) радите као волонтер, сарадник, односно службеник у овој избегличкој кризи

Готово половина испитаника има искуство у раду са децом-избеглицама на пункту у Београду, а више од једне петине на пункту у Димитровграду. Сваки десети радио је у Шиду, око 6% у Прешеву, а било је и оних са искуством са више пунктова – сваки седми респондент.

Упитником није било предвиђено да се испитују евентуалне разлике у понашању деце на појединим пунктовима, тим пре што су иста деца по природи избегличких кретања улазила на један а излазила преко неког другог пункта.

Пункт

	Frequency	Percent
1. Београд	90	49.2
2. Шид	18	9.8
3. Прешево	10	5.5
4. Димитровград	39	21.3
5. Остало или микс	26	14.1
Total	183	100.0

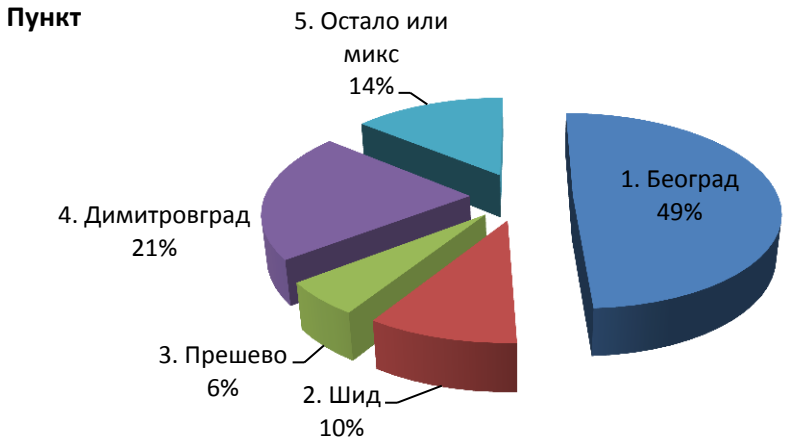

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Заступљени су одговори службеника са свих званичних пунктова. Већина ових испитаника радила је у Београду (неки издвајају Крњачу), али и у Шиду, Димитровграду и Прешеву. Било је и оних са неколико пунктова.

5.1. ДЕЦА-ИЗБЕГЛИЦЕ И ЊИХОВЕ ПОТРЕБЕ

2. Са којом децом-избеглицама сте имали најчешћи контакт – одакле су она, којег су узраста

Када се збирно посматрају подаци по земљама порекла деце-избеглица, примећује се концентрација на две-три земље из којих она долазе. Највећи број испитаних волонтера и службеника – скоро две петине (39%), радио је са децом-избеглицама из Сирије, а тек нешто мање са децом из Авганистана – 26%. Следе, потом, искуства са Ирачком (10%) и Пакистанском децом-избеглицама (8%). Друге земље су ређе заступљене (нпр. један испитаник помиње Мароко). Око 15% испитаних није могао да наведе одакле су све била деца са којима је радио, јер су она била у групама или се он повремено укључивао у контакте.

Земља порекла – збирни преглед

	Frequency	Percent
1. Сирија	94	39.0
2. Авганистан	62	25.7
3. Пакистан	19	7.9
4. Ирак	24	10.0
5. Нека друга земља	6	2.5
6. Непознато	36	14.9
Total	241	>100.0

Земља порекла – збирни преглед

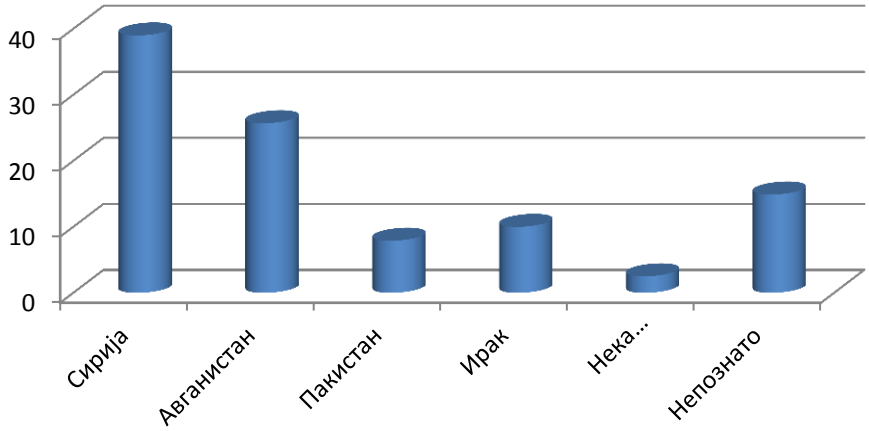

Посебно је занимљиво да су многи волонтери и службеници имали контакте са децом-избеглицама из неколико земаља, две, три, четири, пет... Од таквих комбинација најфреквентнија је она са децом из Сирије и Авганистана (сваки десети испитаник је радио са њима), или она са децом из Сирије, Авганистана и Ирака (преко 3%), итд. То се може видети из обрадних табела.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Испитаници који припадају овим службама на терену су радили са децом-избеглицама из свих поменутих земаља, али највише са оном из Сирије и Авганистана, али ту су и Пакистан, Ирак па и Сомалија. Реч је о деци свих узраста.

2б. Узраст (године старости)

Узраст – збирни преглед

	Frequency	Percent
Мање од 4 године	29	11.1
Од 4 до 7 година	59	22.5
Од 8 до 10 година	41	15.6
Од 11 до 14 година	37	14.1
Од 15 до 18 година	33	12.6
Преко 18 година	26	9.9
Непознато	28	10.7
Без одговора	9	3.4
Total	262	99.9

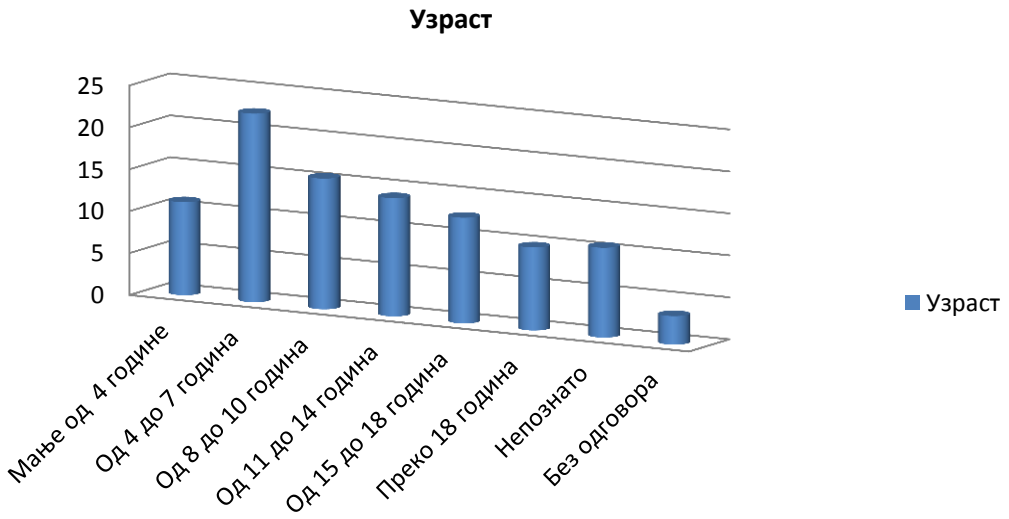

И овде је број одговора већи од броја испитаника, јер су неки имали контакт са више него једним дететом. Како је већ речено, у извештају се даје преглед одговора људи који су радили са децом-избеглицама, али око 11% њих није имало податке о узрасту деце а још преко 3% није одговорило на то питање. Пада у очи да је било деце свих узрасних категорија – приближно између 10% и 20% у целом скупу посматрања. Било је чак и бебица.

Подразумева се да је свака група другачија, односно да има своја физиолошка и психо-социјална обележја. Више од трећине деце на коју се односе ови резултати у предшколском су узрасту, што је посебно тешка и неповољна околност, нарочито када се узме у обзир да су кренула на тако дуг и неизвестан пут без нормалне пратње одраслих!

Друга велика група (око 30%) има од 8 до 14 година и њих посматрамо као децу-избеглице основношколског узраста. Свако осмо дете (13%) у средњошколском је узрасту, а свако десето већ улази у пунолетство.

Како рече један наш волонтер: „Мала деца а проблеми велики“... О искушењима и неизвесности да и не говоримо. О томе се можемо осведочити из извештаја неколико

међународних организација које се баве децом. Подаци су веома упозоравајући, мада се континуитет у праћењу те деце тешко обезбеђује.

3. Које су биле најпрече потребе ове деце-избеглица које сте срели

На ово питање било је могуће дати до 3 одговора, што се запажа и у резултатима. Просечан број одговора је 2.19 по испитанику, што значи да је сваки од њих навео више од две најпрече потребе деце-избеглица које су они срели.

Као и у другим случајевима, упитник је садржао понуђене одговоре изабране на основу искустава истраживача Пријатеља деце Србије.

Када се налази посматрају збирно, дакле без обзира на међусобне комбинације, на првом месту су егзистенцијалне потребе ове деце, које уочава преко трећине испитаних волонтера и службеника (34%). Ту спадају различите, махом истовремене потребе - храна, вода, одећа, обућа... У многим медијским извештајима управо се ове потребе истичу или лако запажају на снимцима и у разговорима. Некада то делује драматично, посебно када се виде деца-избеглице у лошим временским условима, а нека од њих стижу боса и слабо одевена.

На другом месту су здравствене потребе на које указује више од петине респондената (21%). Оне су често и очигледно повезане са првим наведеним потребама, а и медијски извештаји говоре о томе, уз повремене озбиљније медицинске захвате, интервенције и лечења који следе по стизању избеглица у нашу земљу.

Када се узме у обзир одакле све долазе деца-избеглице на свом дугом, мукотрпном и неизвесном путу, не чуди што се код приближно сваког седмог малишана (15%) запажају потребе обезбеђивања заштите сигурности и безбедности. Многа од ове деце су страдала до сада, а то им се може догодити и после одласка из наше земље. Низ извештаја говори нпр. о илегалном преласку ранијих па и наше границе, што су посебна искушења чак и са понеким фаталним исходом. МУП, БИА и Војска Србије у више наврата су хватале групе крријумчара миграната, међу којима има и много малолетника. Команда заједничких снага за обезбеђење државне границе наводи да је само од 22. јула до почетка септембра 2016. године откривено 5.641 мигранта који су покушали да илегално пређу нашу границу (*Политика*, 4. септембар 2016., стр. 10). О томе се свакодневно пише: „Не смањује се број миграната код нас: Пред рампом ЕУ 4.000 избеглих“ (*Вечерње новости*, 5. септембар 2016., насловна); „Ухапшени крријумчари људи: Превозили 63 илегалца у четири аутомобила“ (*Народне новине*, Ниш, 5. септембар 2016. насловна); „Стручњаци упозоравају да креће нови талас избеглица из Сирије – Мирослав Лазански: Милиони миграната нагрнуће у Србију“ (*Информер*, 5. септембар 2016. насловна); „Данас у Београду: Вучић и Орбан и о мигрантској кризи“ (*Дневник*, 5. септембар 2016., насловна), „Вучић на састанку са Орбаном поручио: Нећемо прихватати илегалне мигранте“ (*Вечерње новости*, 6. септембар 2016., насловна), итд.

Следе потребе деце-избеглица за породицом и/или пратњом (преко 9%), затим њима блиске потребе за друштвом, пријатељима и вршњацима (6%), односно за комуникацијом и контактима (око 5%). Ове последње лако се примећују и у непосредном сусрету и у медијским извештајима јер избеглице стално посежу за мобилним телефоном и траже друге облике контакта са својима (нпр. преко интернета). Јасно је да су остале потребе, рецимо оне за учењем, образовањем, школом... присутне, али мање наглашене (око 4%), мада су у нашим прихватилиштима и оне задовољаване у датим временским, језичким и емотивним ситуацијама. Било је и других потреба исказаних на различите начине, рецимо кроз питања о њиховом „трансферу у Западну Европу“, ситуацији на следећим границама, и сл.

Потребе – Збирни преглед

	Frequency	Percent
1. Егзистенцијалне	136	34.0
2. Сигурност, безбедност	60	15.0
3. Здравствене	83	20.8
4. За породицом	37	9.2
5. Образовне	15	3.8
6. За друштвом	23	5.7
7. За комуникацијом	18	4.5
8. Неке друге	2	0.5
9. Било их је више	5	1.2
10. Не знају	9	2.2
0. Без одговора	12	3.0
Total	400	99.9

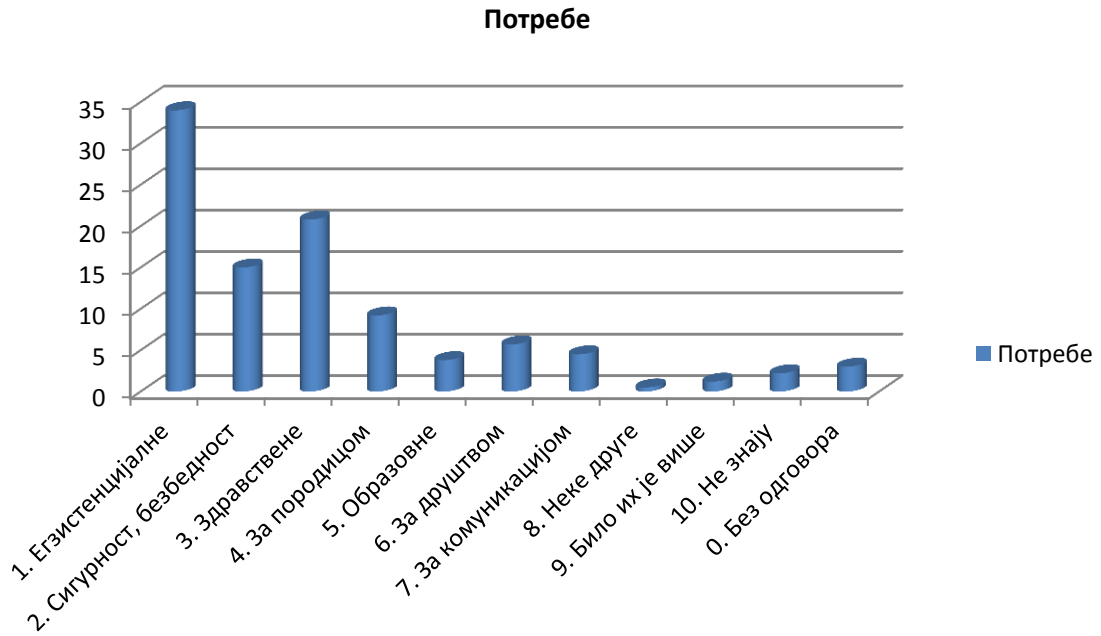

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

На сличан начин потребе деце-избеглица опажају и људи из ових служби. У свим комбинацијама на првом месту су егзистенцијалне потребе, праћене здравственим и потребама сигурности као и осталим потребама. У неколико случајева здравствене су избиле у први план.

4. <u>У чему сте Ви могли помоћи овој деци – са становишта своје позиције, посла или дужности</u>

Помоћ – збирни преглед

	Frequency	Percent
1. Егзистенцијалне	113	31.2
2. Сигурност, безбедност	54	14.9
3. Здравствене	55	15.2
4. За породицом	14	3.9
5. Образовне	20	5.5
6. За друштвом	40	11.0
7. За комуникацијом	34	9.4
8. Неке друге	3	0.8
9. Било их је више	4	1.1
10. Немогуће задовољити	11	3.0
0. Без одговора	14	3.9
Total	362	99.9

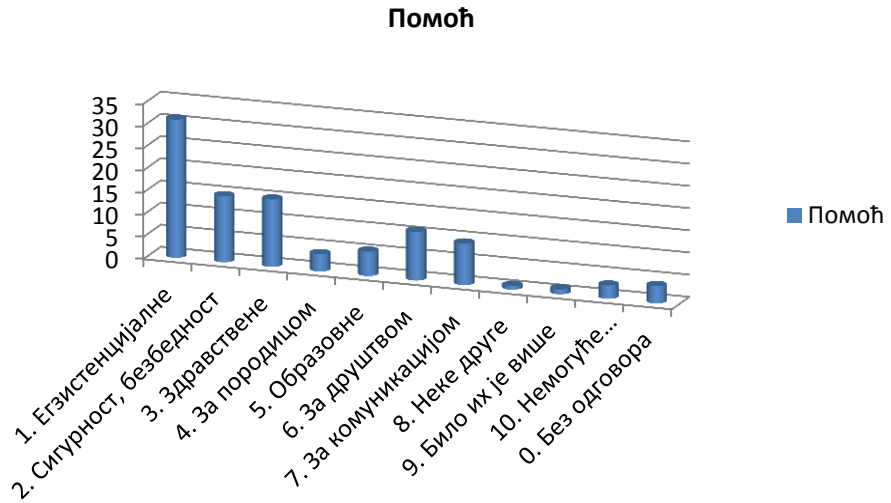

Као и код претходног питања, примењен је описани листинг одговора да би се подаци могли лакше упоређивати, а било је, такође, дозвољено да се пружи до 3 одговора. Зато је збир одговора већи од броја испитаника - <u>сваки је у просеку дао по 1.98 одговора о пруженој помоћи</u>. Јасно је да је некој деци-избеглицама пружена вишеструка помоћ по доласку у нашу земљу.

Најчешће су задовољаване егзистенцијалне (преко 30% одговора), потом здравствене (15%) и потребе заштите и безбедности (15%). Следе потребе за друштвом (11%), комуникацијом (преко 9%), образовањем (6%), породицом, односно пратњом (4%), итд.

У целини узев, исказане и задовољене потребе се сасвим поклапају, а у неким случајевима пружено је више него што је запажено као најнужније, бар са становишта величина о којима говоре налази истраживања Пријатеља деце Србије.

Мигрантска криза је била константна, мада су бројке биле различите по месецима. Крајем септембра ове године о њој се расправљало и у Уједињеним нацијама али без конкретнијих решења. Медији су тим поводом посветили нешто пажње актуелној и претпостављеној ситуацији. *Вечерње новости* нпр. пишу: „Мигранте шаљемо кући. Враћање миграната у земље из којих су ушли на нашу територију или у земље порекла, ако с њима имамо потписан уговор о реадмисији, једна је од опција за којима ће Србија посегнути ако број придошлица пређе 6.000 сазнају *Новости*. 'Кроз Србију је у протеклих годину и по прошло више од 700.000 избеглица и миграната. Показали смо солидарност и хуманост, организовали прихватне центре, превоз, обезбедили храну, одећу и лекарску помоћ', рекао је шеф дипломатије Ивица Дачић на састанку Генералне скупштине УН о избеглицама и мигрантима“ (21. септембар 2016.).

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Имајући у виду службене надлежности ових респондената, јасно је зашто је нагласак на задовољавању здраствених, али и егзистенцијалних и потреба сигурности. Нису ретки случајеви где се помињу комуникација и друштво, породица и образовање.

5. Колико сте Ви приметили, да ли су се ова деца (без пратње одраслих) спонтано мешала (играла, комуницирала) са осталом децом – дакле, оном која су имала пратњу старијих

Спонтано мешање

	Frequency	Percent
1. Стално	30	15.8
2. Повремено	42	21.9
3. Ретко	19	10.4
4. Не	7	3.8
5. И јесу и нису	35	19.1
6. Не знају	36	19.7
0. Без одговора	14	7.7
Total	183	100.0

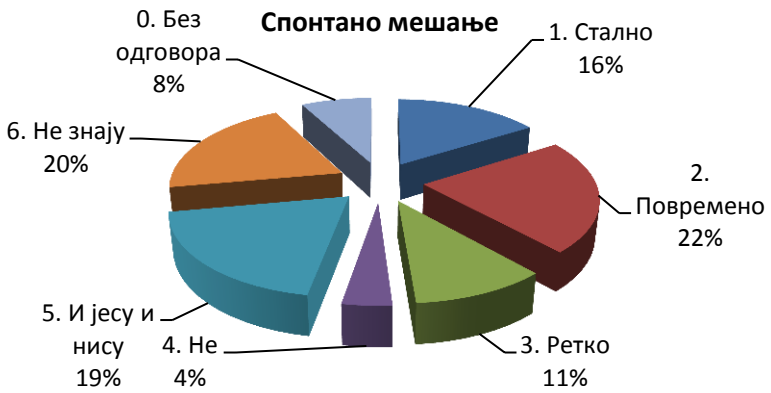

Запажања овог типа условљена су многим чиниоцима од којих су најважнији дужина боравка, састав и број деце-избеглица на датом пункту, у датом времену. Све је то било веома променљиво и зато ове налазе треба разумети ситуационо, јер није вероватно да се могу истоветно понављати у даљој избегличкој кризи, која се очекује. Наша земља и различите институције и организације, међутим, стално се припремају за њихов прихват и пружање помоћи, проширујући и побољшавајући своје капацитете и компетентност.

Око 8% испитаних волонтера и службеника није могло да одговори на ово питање, а још око 20% је рекло да не би умело да одговори на њега, можда и због усмерености на друге обавезе и питања у току рада.

Појединачно <u>најчешћи одговор (22%) указује на повремено мешање ове са осталом децом, али 16% запажа њихово стално, а преко 10% на ретко или селективно дружење. Само око 4% респондената није уочило такве контакте две групе деце-избеглица, оних са пратњом и оном без ње</u>. У образложењу ових одговора налазимо следеће: *Зато што их нико не воли, родитељи се боје за своје дете, на непознатој су територији, изгубиће се, због тога што се није догађало да су у исто време деца без пратње када и деца у пратњи одраслих особа, зато што сам имао контакт углавном са децом која су затечена сама, без пратње и присуства пунолетних лица*...

Нема сумње да је, ако већ није спонтано, упућивање ове деце на мешање, игру и комуникацију са осталом децом један од значајних начина да им се помогне и олакша ситуација на избегличком путу.

Најзад, скоро петина испитаника (преко 19%) сматра да се не може говорити уопштено о таквој деци, јер нека су имала спонтане контакте са осталима док друга нису. Уосталом, нису она увек из исте земље, не говоре исти језик... а можда су им одрасли раније сугерисали одређене видове понашања или опреза.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Људи из здравства и Комесаријата најчешће говоре о повременом мешању деце-избеглица без пратње са осталом децом, уз нагласак да ту уопштавања не може бити.

6. **<u>Да ли сте приметили да су та деца (без пратње одраслих) углавном...</u>**

Стање деце-избеглица – Збирни преглед

	Frequency	Percent
1. Сасвим добро	12	5.5
2. Релативно добро	69	31.7
3. Лоше	36	16.5
4. Запуштена	31	14.2
5. Занемарена	26	11.9
6. Малтретирана	-	-
7. Нешто друго	4	1.8
8. Не знају	28	12.8
Без одговора	12	5.5
Total	218	99.9

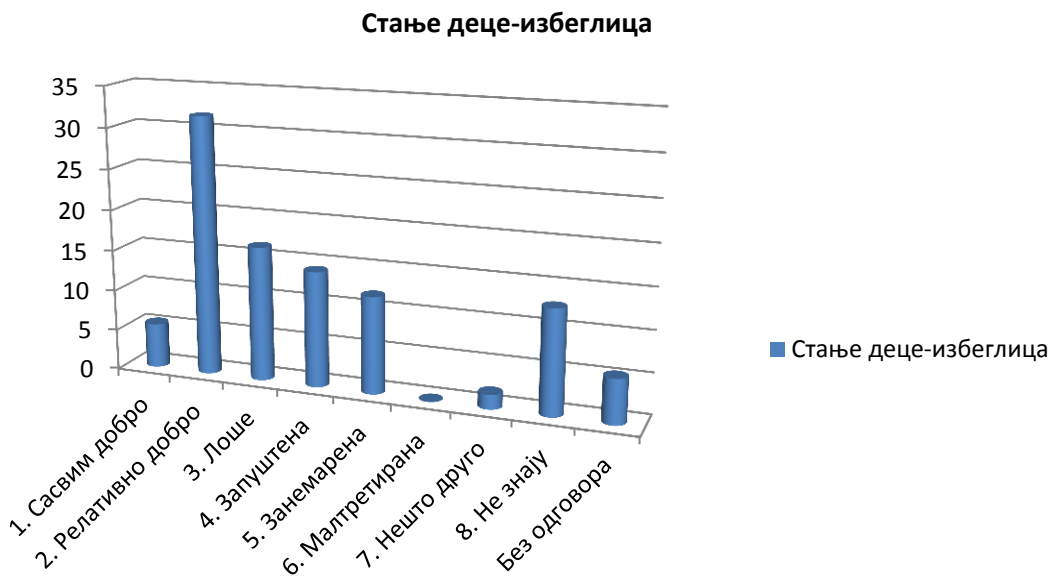

Број одговора прелази број испитаника будући да су била дозвољена 3 одговора (просек износи 1.2). Укупно више од 18% респондената није навело своје запажање у вези са овим питањем, или су га прескочили (скоро 6%), или су рекли да не умеју да процене (13%).

Веома су значајни налази који следе. Више од 37% одговора испитаника указује на то да су ова деца била у сасвим добром (око 6%) или релативно добром стању (32%).

Сваки шести волонтер или службеник оцењује да су ова деца била у лошем стању (око 17%), док сваки седми (преко 14%) мисли да су она била запуштена, а више него сваки осми (око 12%) види да су она занемарена. Срећом, нема оних који налазе да су деца-избеглице била малтретирана.

Неколико респондената се одлучује и за неки други одговор а у образложењу каже: *Здравствена ситуација крхка или забрињавајућа због дужине и тежине пута од матичне земље и Било је деце са испадима психијатријског типа*.

Као што се види, број одговора о незавидном стању деце-избеглица без пратње одраслих, већи је од износа повољних оцена и то само у контексту појавности и тренутног пресека, јер о другим димензијама стања ове деце није за сада могуће говорити – нпр. О дубини, дужини и трајности деловања неповољних чинилаца и догађаја, траума и угрожавања у наставку пута.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Многи од ових службеника оцењују да су поменута деца била у релативно добром стању, али нису ретки ни они који запажају њихово лоше стање, уз неколико напомена о запуштености и занемарености.

Занимљив је одговор једног здравственог радника, који цитирамо: Веома специфични у односу на нашу децу сличног годишта, да много лакше подносе и јако брзо се сналазе у непознатом, доста њих савршено говори енглески, разуме упутства, поставља логична питања, степен зрелости је доста висок.

7. **<u>Да ли су се та деца (без пратње одраслих) жалила на поступак који су доживели на неким другим пунктовима – у другим земљама или током пута</u>**

Жалбе – збирни преглед

	Frequency	Percent
1. Да, конкретно	13	7.0
2. Да, недиференцирано	24	12.9
3. Да, без објашњења	32	17.2
4. Нису се жалила	39	21.0
5. Ништа посебно	13	7.0
6. Не знају	52	28.0
0. Без одговора	13	7.0
Total	186	100

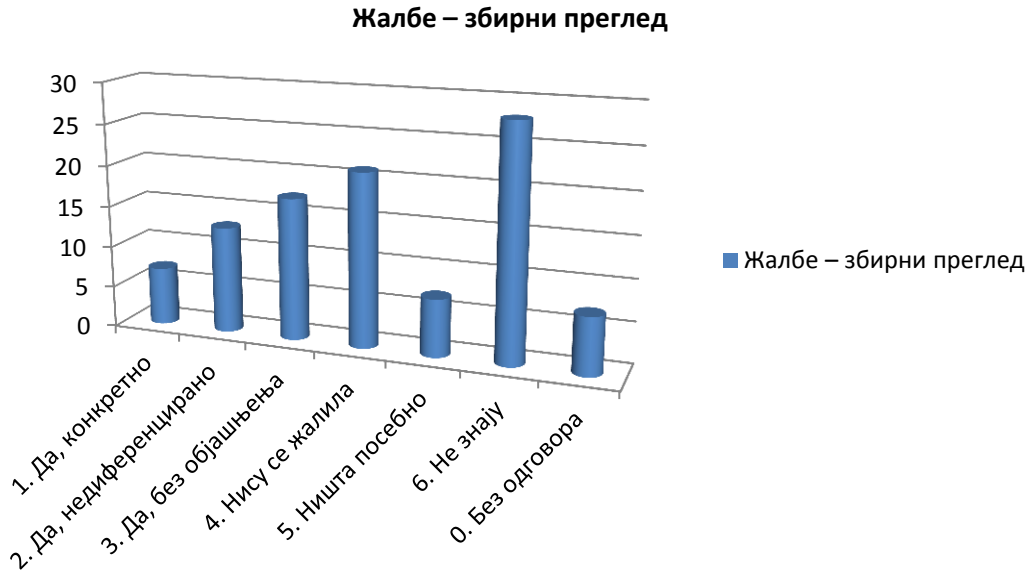

Поново <u>знатан број респондената, више од трећине (35%) није могао да одговори на питање јер није имао информације о томе</u>, што је сасвим природно због других послова и усмерења.

Ипак,кажу да се <u>око 7% ове деце конкретно се жалило на поступке које су доживела на неким другим пунктовима, у другим земљама или током пута</u>, како је прецизирано у питању. Из упитника преносимо образложења: *Најдраматичније приче биле су о преласку Средоземног мора; Физичко малтретирање, кријумчарење миграната; Физичко малтретирање, одузимање новца, преваре (два одговора); Одузимање личне имовине, изнуда новца; Жалила су се да пролазе кроз пакао у путу кроз Бугарску, да их полиција туче и малтретира, наводе да из тог разлога иду много ризичнијим путем преко Грчке; Да малтретирају у Бугарској*...

<u>Више је оних (око 13%) који наводе жалбе деце али без конкретног описа. Забрињава што ова два конвергентна неповољна одговора налазимо у петини упитника, а укупно је преко 37% одговора негативно интонирано</u>. Нема сумње да је пут ове деце драматичан и трауматичан.

<u>Број оних који се нису жалили (21% + 7%) само делимично охрабрује јер тзв. отворени одговори дати кроз упитник сасвим релативизују, односно боље контекстуализују овај налаз</u>:

Уплашени су, Плаше се, Вероватно неповерење и страх, Језик је био баријера, Кратко познавање...

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Испитаници из здравства и Комесаријата махом наводе да се ова деца нису жалила на раније поступке дуж пута, али има запажања о недиференцијалним или жалбама на низ ствари, што није необично у датој ситуацији. Нека деца су се жалила на ставове људи, а један службеник Комесаријата каже да се деца жале На рат и угрожену безбедност у земљама одакле долазе и на услове у прихватним центрима за избеглице у Р. Бугарској. У упитнику једног здравственог радника налазимо објашњење жалби неке деце: На много физичког насиља над децом, и у мањој мери на сексуално насиље.

Каква ће ситуација бити у наставку ове тужне епопеје тешко је рећи, али окружење наше земље предузима за избеглице непријатне мере тако да и Србија мора да се заштити („Држава спрема план „Б“ за избеглице – Србија ће се и оградом штитити од мигранта, Ако пропадне договор ЕУ и Турске, наша земља неће презати да дигне баријере; Капацитети близу лимита, Вулин предлаже Вучићу драстичније мере“ (*Вечерње новости*, 15. септембар 2016., насловна). Већ почетком октобра ове године медији брује о протесту мигранта у Београду претходног дана, који се, ипак, мирно завршио (*Политика*, 5.10.2016., насловна: „Марш мигранта ка граници Европске уније... Они у рукама носе транспаренте на којима пише *Отворите границе... Please!!! Open the Border*“).

8. <u>Колико сте Ви приметили, да ли су та деца (без пратње одраслих) углавном...</u>

Расположење - збирни преглед

	Frequency	Percent
1. Добро расположење	30	9.2
2. Помиреност са ситуацијом	59	18.2
3. Повученост	76	23.5
4. Страх	48	14.8
5. Плакала су	22	6.8
6. Узнемиреност	26	8.0
7. Хиперактивност	7	2.2
8. Агресивност	9	2.8
9. Нешто друго	4	1.2
10. Не знају	30	9.2
0. Без одговора	13	4.0
Total	324	99.9

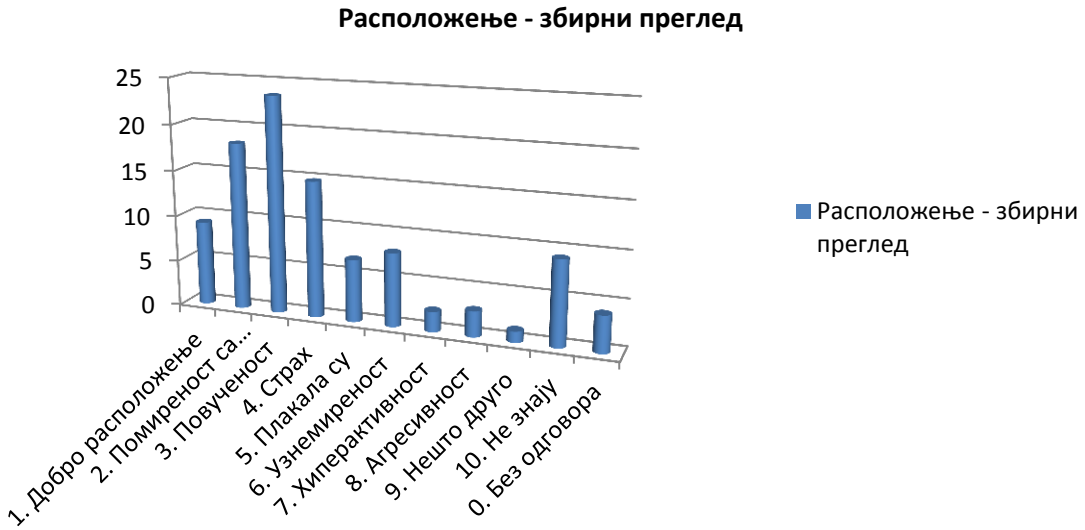

Било је могуће дати до 3 одговора па је њихов број већи од броја испитаника, а у просеку је свако дао по 1.8 одговора, мада око 13% респондената то није могло да учини.

Више је него очигледно, али и природно, да код ове деце-избеглица без пратње одраслих преовлађују негативна расположења, али она су запажена на различите начине, сходно листингу из упитника.

Само нешто преко 9% респондената сматра да су деца показивала добро расположење.

Двоструко је више (преко 18%) оних који виде да су деца испољавала помиреност са ситуацијом, око 24%, што је и најфреквентнији појединачни одговор, каже да су деца деловала повучено, око 15% да су показивала страх, 7% да су плакала, 8% да су постајала узнемирена, а нешто ређе указује на њихову хиперактивност (преко 2%) или агресивност (3%).

Овим налазима није потребан никакав коментар. Они речито говоре о психичком стању деце-избеглица без пратње одраслих, о несрећи за коју нису крива деца, о трауми коју не заслужују, ратним сукобима са поражавајућим последицама.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Помиреност са ситуацијом код деце-избеглица без пратње одраслих најчешће запажају и радници двају служби, али уз то помињу и њихову повученост и анксиозност, које се могу очекивати. У три случаја забележена је агресивност док је узнемиреност примећивана чешће. Само један здравствени радник указује на хиперактивност неког детета-избеглице. Суза више нема...

5.2. КОНВЕНЦИЈА УН О ПРАВИМА ДЕТЕТА И ОСТАЛИ ДОКУМЕНТИ

9. Да ли се неко у групама избеглица које сте Ви срели позивао на КОНВЕНЦИЈУ УН О ПРАВИМА ДЕТЕТА

Позивање на Конвенцију

	Frequency	Percent
1. Да више пута	6	3.3
2. Да, појединачно	13	7.1
3. Можда јесу, а можда и нису	27	14.8
4. Нису	89	48.6
5. Не знају	33	18.0
0. Без одговора	15	8.2
Total	183	100.0

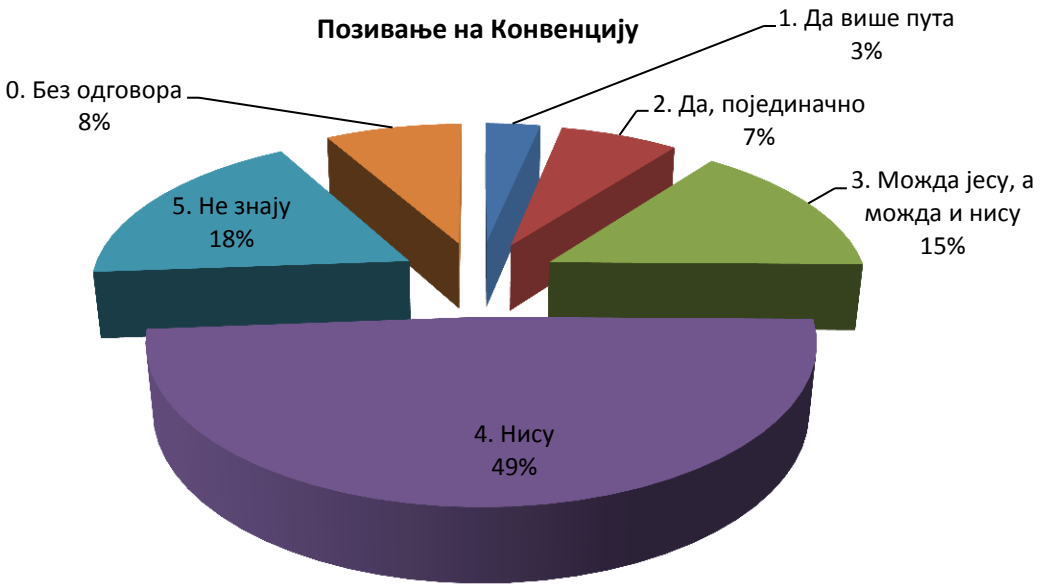

Тек сваки десети испитаник каже да се неко позивао на Конвенцију УН о правима детета. Неколицина помиње да је то било у више наврата или у више група, а 7% да је тога било само у појединачним случајевима. Око 15% њих није сигурно у то да ли је било позивања на Конвенцију или не.

Скоро сваки други волонтер или службеник (око 49%) тврди да није било позивања на њу, а више од једне четвртине или изоставља одговор на ово питање или бележи да не зна каква је била ситуација у вези с тим у периоду њиховог ангажовања око деце-избеглица без пратње одраслих.

Овим подацима можемо прићи са више страна, мада они делују очекивано и природно у контексту појава којима се бавимо. С једне стране, ова деца или не знају за Конвенцију или у невољама којима су изложена она им не пада на ум. С друге стране, питање је ко би се на њу позивао (ако блиских одраслих нема) и коме би жалбе требало да се упуте када су млади већ стигли у средину која их разуме, а не знају епилог свог пута, бежећи од зла у неизвесну бољу будућност у европским земљама.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Готово сви респонденти истраживања из ове групе кажу да није било позивања на Конвенцију УН о правима детета, троје није сигурно а само два испитаника помињу позивање на овај међународни документ.

10. <u>На које одредбе Конвенције су се позивали</u>

Позивање на одредбе Конвенције – збирни преглед

	Frequency	Percent
1. Принципи и примена Конвенције уопште	6	2.9
2. Право деце на основно здравље и благостање		6.9
3. Права деце и њихових породица	8	3.9
4. Право деце на образовање, слободно време и културне активности	4	2.0
5. Право деце на посебну заштиту	3	1.5
6. Грађанска права и слободе деце	8	3.9
7. Позивање на више одредби	4	2.0
8. Не позивају се	82	40.4
9. Не знају	51	25.1
0. Без одговора	23	11.3
Total	203	100

Позивање на одредбе Конвенције – збирни преглед

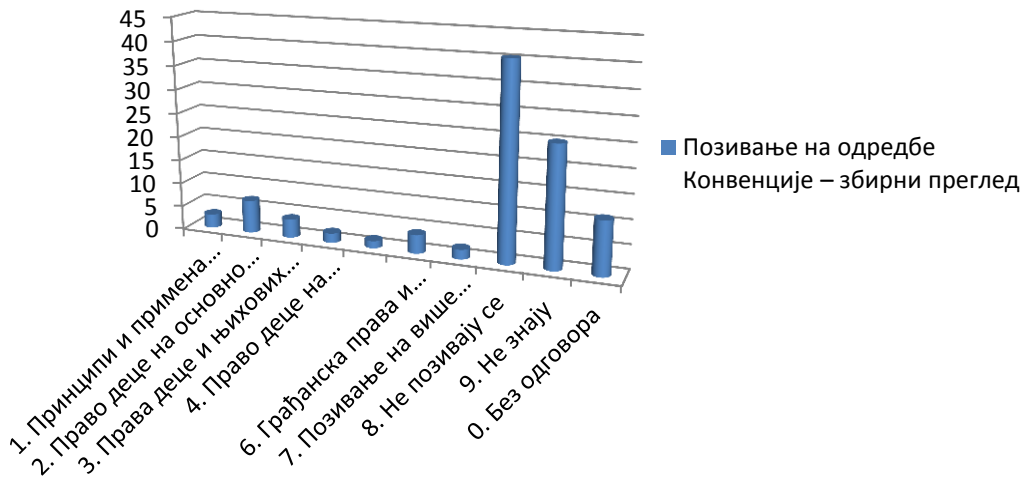

Како је било могуће дати до 3 одговора, њихов број је нешто већи од броја испитаника.

Имајући у виду претходно питање и ретко позивање на Конвенцију о правима детета, ни овде реакције нису учестале ни нарочито разуђене. Листина одговора уз питање прилагођена је структури Конвенције.

Волонтери и службеници запажају да се помињало нешто у вези са правима деце на здравље и благостање (7%), правима деце и њихових породица (4%), грађанским правима и слободом деце (4%), принципима и применом Конвенције уопште (3%), итд. Очигледно је да је све то условљено ситуацијом у којој се налазе мигранти, избеглице и њихове породице, посебно деца. Сложеност њихове позиције свакако је већа од овде исказаних реакција, али оне су значајне као индикатор занемаривања људских и дечијих права у сваком сукобу, где често најпре страдају баш деца, у односу на које би требало да важи прокламовано правило: „Деца пре свега!“

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Готово без изузетка сарадници двају служби кажу да није било позивања на Конвенцију УН о правима детета, а у два-три случаја било је речи о Конвенцији уопште, о правима деце на здравље и благостање односно о правима деце и њихових породица.

11. Да ли се неко у групама избеглица које сте Ви срели позивао на нека друга документа (из Србије или из међународног права)

Позивање на друга документа

	Frequency	Percent
1. Да више пута	2	1.1
2. Да, појединачно	9	4.9
3. Можда јесу, а можда и нису	23	12.6
4. Нису	91	49.7
5. Не знају	42	23.0
0. Без одговора	16	8.7
Total	183	100.0

Позивање на друга документа

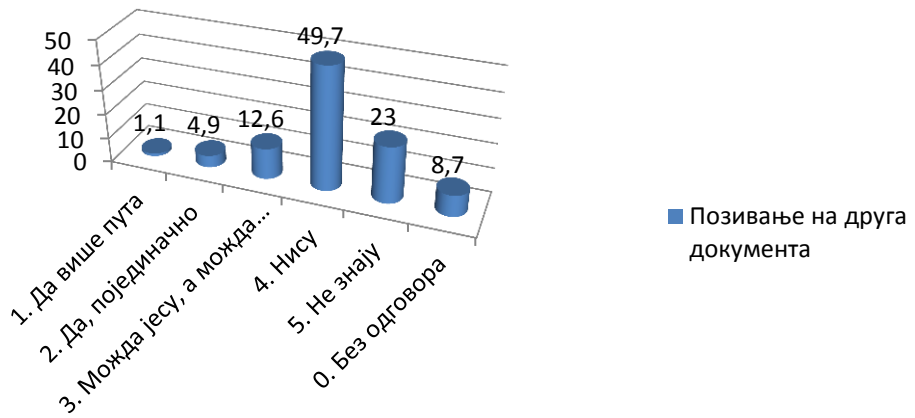

Питање еквивалентно оном о Конвенцији о правима детета дало је доста сличне резултате. Готово трећина анкетираних волонтера и службеника или је изоставила свој одговор (око 9%) или није умела да одговори (23%), што се своди на исто у другом модалитету.

Тек сваки седамнаести респондент (6%) бележи да се неко, махом појединачно, позивао на неки други документ. Око 13% није сигурно да ли је то неко чинио или није, јер су били заузети или оријентисани на друге проблеме па нису чули за то на датом пункту у претходном периоду. Половина испитаника сигурна је да се нико није позивао на неки такав документ.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Респонденти из здравства и Комесаријата немају информацију да се неко у групама избеглица које су они срели позивао на нека друга документа, мада неки нису сасвим сигурни у то. Тек двоје испитаника каже да је било појединачног помињања неких докумената.

12. О којем документу, или документима, је реч

Документ

	Frequency	Percent
1. То је	1	.5
2. Било их је више	9	4.9
3. Нису помињани	86	47.0
4. Не знају	59	32.2
0. Без одговора	28	15.3
Total	183	100.0

Документ

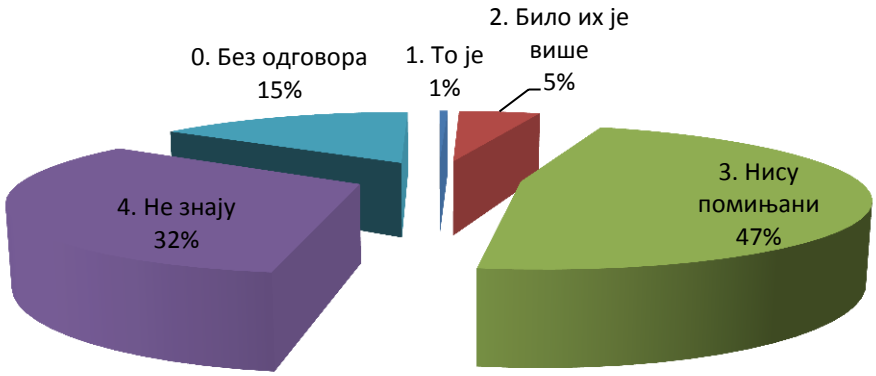

Оних десетак људи који су одговорили потврдно на претходно питање не наводи о којем документу је реч.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Ни у овим групама испитаника нема даљих конкретизација.

5.3. ВАША НЕПОСРЕДНА ИСКУСТВА

13. Да ли сте радили по неком програму (којем), по неком договору или на основу сопственог знања, искуства, осећања

Програм по којем су радили

	Frequency	Percent
1. По неком програму	15	8.2
2. Сопствено знање и искуство	59	32.2
3. И једно идруго	45	24.5
4. Ни једно, ни друго	10	5.5
5. Не знају	40	21.9
0. Без одговора	14	7.7
Total	183	100.0

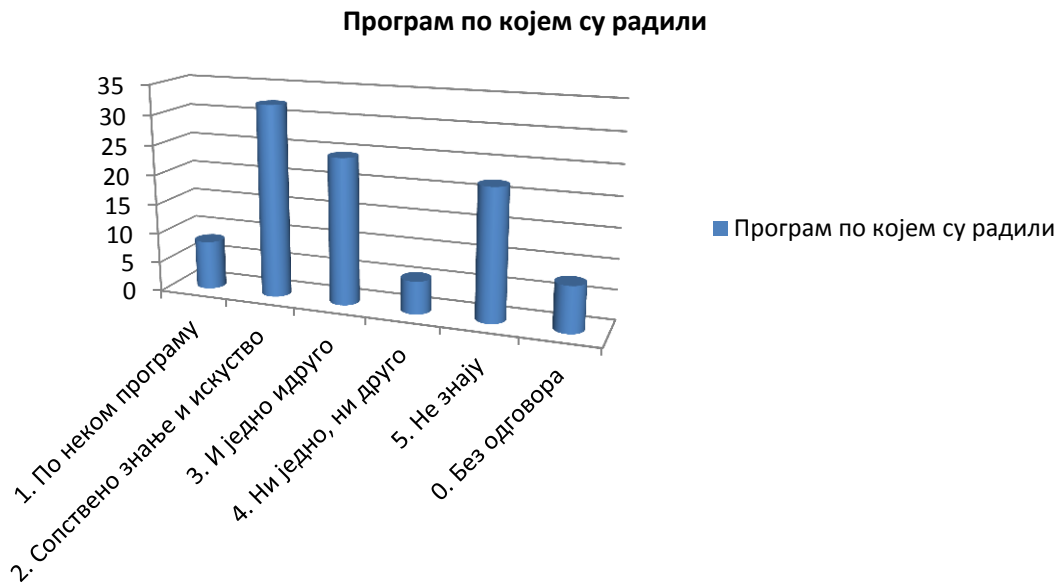

Око 30% испитаника није одговорило на ово питање. Тек сваки тринаести респондент (око 8%) помиње неки програм по којем се радило са овом децом-избеглицама. У образложењима је наведено следеће: *Praksis, WAHA, C.K.S., E.C.K.S., У складу са важећим законима и одлукама*...

Скоро трећина испитаника (преко 32%) каже да је радила на основу сопственог знања, искуства и осећања, а четвртина (25%), да је користила и неки програм и сопствено знање, искуство и осећање.

Даљих коментара није било, али се може претпоставити да ће искуства из овог периода послужити да се комплетирају програми и процедуре рада са оваквом децом, чији се прилив у Србију још очекује.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Службеници из Комесаријата дали су неколико следећих одговора које наводимо: По упутствима за поступање са избеглицама, Комесаријата за избеглице Републике Србије, а у складу са Законом о управљању миграцијама и Закону о азилу Републике Србије, затим: УНИЦЕФ, Child Protection; Закон о азилу и Закон о управљању миграцијама, у делу који проводи Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије.

Људи из здравства наводе: Прошао сам обуку/тренинг 'Психосоцијална подршка избеглицама и тражиоцима азила' и руководио се домаћим и интернационалним препорукама из доступних водича добре клиничке праксе које и иначе користим у свом свакодневном лекарском послу, као и личним искуством и праксом; ДЗ Земун, ДРЦ на основу сопственог знања, искуства, осећања.

14. <u>Како су на то реаговала деца-избеглице са којима сте радили или долазили у контакт</u>

Једноставно питање са неколико отворених одговора, на које су испитаници реаговали врло ангажовано.

Реакције

	Frequency	Percent
1. Веома добро	32	17.5
2. Добро	31	16.9
3. Ни добро, ни лоше	56	30.6
4. Нису добро реаговала	2	1.1
5. Уопште нису добро реаговала	2	1.1
6. Не знају	44	24.0
0. Без одговора	16	8.7
Total	183	100.0

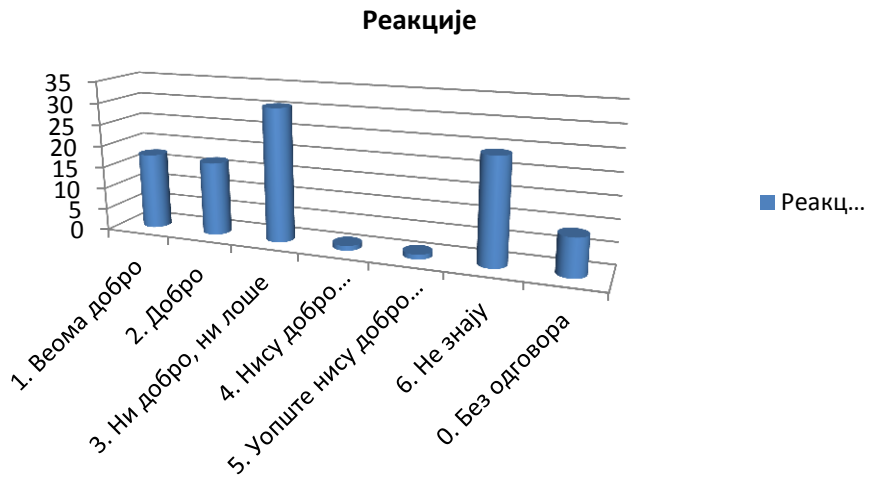

Трећина испитаника није одговорила на питање, махом зато што није имала довољан увид у реакције деце-избеглица. <u>Друга трећина (преко 34%) указује на позитивне реакције ове деце</u>, без обзира да ли се то исказује речима „веома добро“ (скоро 18%) или „добро“ (17%).

Међу образложењима оцена „Врло добро“ налазимо следеће белешке у упитницима: *Била су комуникативна; Деца су исказала зрелост и способност да схвате у каквој се ситуацији налазе; Пријатељски и са поверењем, али веома забринуто за своју будућност; Заједно смо се дружили, заједно осмишљавали активности; Исказивала су срећу и неку блискост; Радост (неколико одговора); Захвално; Појавио им се осмех на лицу и изразили су велику захвалност; Када смо се растајали сви су се срдачно поздравили и захвалили*...

Оцена „Добро“ пропраћена је сличним допунама: *Лакше су превладавали тешкоће на дневном нивоу; Слушали су и захваљивали; Успели смо да ступимо у лепу комуникацију; Прихватали су помоћ; Остали су да причају са мном; Разговарали су са мном; Смирили су се и престали да вичу; Прихватала су и цене труд који се улаже; Смирена, смејала се; Смирено; Била су весела и радосна; Осмехом; Комуницирали вербално, певали песме, невербално; Деца су се играла и била су опуштена што је добар показатељ да им је било ок; Сарађивали и учествовали у раду; Учествовали у раду; Били су захвални; Била су задовољна и захвална; Реаговала су позитивно, била су смирена*...

Око 31% респондената сматра да деца-избеглице са којима су радили нису реаговала ни добро ни лоше, што је разумљиво када се зна у каквој ситуацији су се она налазила, којег су узраста и одакле долазе – и то без пратње одраслих.

Свега неколико испитаника (нешто преко 2%) оцењује да ова деца нису добро реаговала, па је реч о појединачним случајевима који само потврђују кључне налазе истраживања Пријатеља деце Србије да је потребно и могуће чак и овој деци у овој ситуацији пружити неопходно уточиште и подршку, подићи им расположење и веру у људе и остварење жеља.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Људи из Комесаријата кажу: Показивала су захвалност и брзо се везивали за помагаче; Била су задовољна пруженом услугом; Активно су према узрасту учествовала у радионицама; Активно су учествовала у раду; Показивала су захвалност када им се помогне; Били су захвални; Прихватали су ситуацију; Прихватали су саосећање и помоћ.

Здравствени радници додају: Разумеју дата упутства и савете; Развијање осећања спокоја (привремено).

15. Који је био основни проблем у раду са децом-избеглицама са којима сте били у контакту

Проблеми

	Frequency	Percent
1. Наведени проблеми	39	21.3
2. Било је више проблема	40	21.9
3. Није било проблема	50	27.3
4. Не знају	40	21.8
0. Без одговора	14	7.7
Total	183	100.0

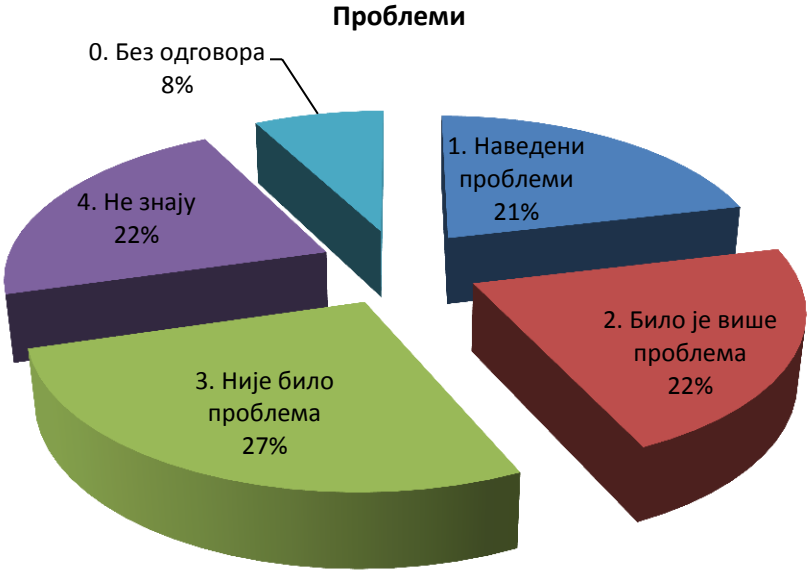

Око 30% респондената је изоставило одговор или је изјавило да не би могло да наведе који су били основни проблеми у раду са децом-избеглицама, махом зато што нису били довољно у контакту са њима због природе свог посла.

Више од петине (преко 21%) набраја те проблеме, чији је распон доста широк – од стања деце, траума и уплашености до језичких баријера и ранијих проблема у својој земљи или на дугом избегличком путу. То показује и следећи преглед одговора из упитника: *Разбити им страх; Повученост, уплашеност; Језичка баријера; Имају наду да ће бити боље; Језик; Губитак наде да ће бити боље; Језичка баријера* (више одговора); *Неизвесност и неадекватна одећа и обућа, рањива стопала; Проблеме наводе само када треба да се споје са остатком породице; Комуникација; Имали су трауме; Нису разумели наш језик; У својој земљи су били у сукобу са законом; Немогућност путовања у жељену земљу и планирану дестинацију; Највећи проблем је био што су деца желела што пре да стигну у неку од земаља ЕУ; а за врло мали број деце су се неке од земаља сагласиле да их приме; Нису прихватали социјалну заштиту*...

Око 22% испитаника каже да је било више таквих проблема које сада не може детаљније да наведе, а око 27% тврди да није било никаквих проблема у раду са децом-избеглицама. У коментару, свакако, треба додати да сам термин „проблем“ не значи за све људе исто, односно да неки све што је наведено сматрају уобичајеним за овакве прилике док други скрећу посебну пажњу на њих.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Службеници из Комесаријата издвајају ове проблеме: Непостојање услова за смештај и прилагођене просторије за различите узрасте и активности, Језичка баријера; Само комуникација (језик) (неколико одговора); Одвојеност од породице (неколико одговора); Добити праве информације.

Лекари потврђују: Проблеми у комуникацији (неколико одговора).

16. <u>Независно од тога у чијој надлежности или компетенцији би то било, наведите како би се још непосредније и успешније могло помоћи деци-избеглицама који стижу у Србију</u>

Како помоћи

	Frequency	Percent
1. Помоћи на следећи начин	36	19.7
2. Има више начина помоћи	63	34.4
3. Нема начина да се помогне	19	10.4
4. Не знају	50	27.3
0. Без одговора	15	8.2
Total	183	100.0

Како помоћи

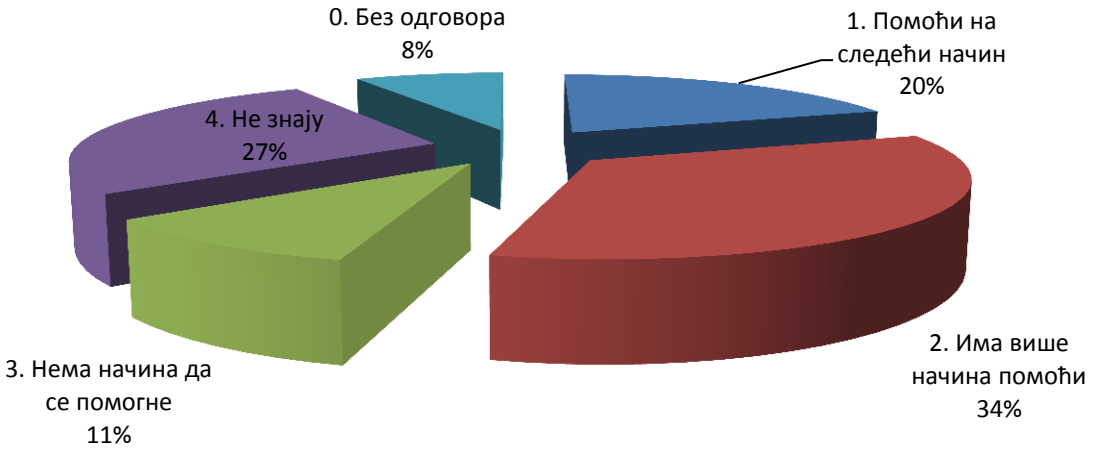

Избеглички проблем је комплексан и озбиљан а то је још у већој мери када су у питању малолетници који су у великом броју заступљени у овој колони. О могућностима помоћи деци-избеглицама без пратње одраслих није лако говорити, што потврђује и чињеница да <u>више од 35% волонтера и службеника није одговорило на питање</u>, било да га је прескочило или заокружило алтернативу „Не знам“.

Веома су корисни предлози које даје <u>петина респондената (20%) наводећи видове помоћи</u>: *Развијати веће и корисније пројекте повезивања; Више прихватних центара и кадрова; Здравствена помоћ; Заштита, склоништа; Већа ангажованост стручњака; Забава, представе, едукација, игра; Игра, забава, едукација, храна; Обезбедити просторије за децу, играонице; Пре свега довољан број преводилаца на терену и присуство психолога; Пружити нека места заједничких сусрета, дружења, приче; Подршка у сваком смислу; Већа ангажованост локалне заједнице; Укључивање локалне заједнице; Децу не треба одвајати од родитеља; Боља контрола, евиденција, лекарска помоћ; Омогућити простор за игру 'Кутак за тренутак'; Више одеће, обуће, да помогнемо да се осећају безбедним у нашој средини; Тако што би разговарали са њима; Укључивање што већег броја сарадника; Укључивање већег броја људи у рад са овом децом; Да им дамо одећу, обућу, храну; Побољшати координацију укључених у рад са децом мигрантима и већи избор мера и услуга;*

Ми сву децу региструјемо, обезбедимо им храну, воду, гардеробу, смештај, спортске и друге садржаје, деца желе у ЕУ, треба направити споразум са земљама ЕУ да их прихвате...

Број одговора није толико велик колика је њихово богатство и разноврсност. Ту је обухваћено све што је најважније за ову децу – од физичког до психичког, од материјалног до стручног, од појединачног до правног, од онога што је лакше и извесније до онога на шта једва можемо да утичемо. С друге стране, респонденти у овом контексту помињу различите актере, друштвене, институционалне, програмске. Нема сумње да низ ових идеја може да послужи да се прихват и рад са децом-избеглицама без пратње одраслих унапреди и учини још ефикаснијим.

Преко трећине испитаних (34%) каже да има више начина помоћи, мада их конкретно не наводи, али сваки десети респондент није оптимиста у том погледу и сматра да нема начина да се тој деци помогне.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Неколико одговора људи из Комесаријата веома је корисно: Њихово задржавање од неколико дана како би могли да се одморе, окрепе и информишу о опасностима повратка у илегалне токове миграција. А, и могућност да се на њих делује образовно и васпитно, активностима прилагођеним потребама и периоду задржавања; Бољом организацијом; Јасне инструкције свима на терену.

Здравствени радници предлажу још: Већи број преводилаца; Укључивање у предшколске и школске заједнице на локалу.

17. Која се институција, служба или организација, колико сте Ви приметили, показала најспремнијом у протеклом периоду да помогне деци-избеглицама

Најспремнија институција

	Frequency	Percent
1. Наводи институције и организације	68	37.2
2. Има више таквих организација	56	30.6
3. Није било таквих	13	7.1
4. Не знају	36	19.7
0. Без одговора	10	5.5
Total	183	100.0

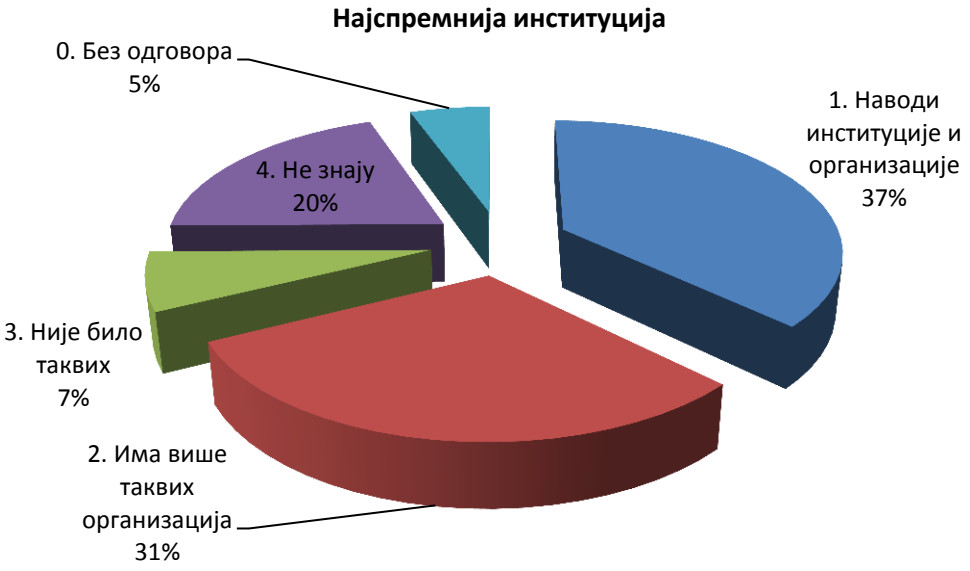

Једна четвртина испитаних није могла да одговори на ово питање, а број позитивних одговора далеко је већи од броја негативних.

Чак 37% волонтера и службеника конкретно је навело институције, службе или организације за које сматрају да су у протеклом периоду биле најспремније у помоћи деци-избеглицама без пратње одраслих. Додуше, и они сами су били ангажовани у њиховом раду или су га непосредно на терену пратили.

Списак тих организација није мали, а свака од њих наведена је више пута: Црвени крст, Комесаријат и министарство, Миксалиште, Група 484, Центри за социјални рад и невладине организације, НГО, PAC, CZR, Комесаријат за избеглице, УНХЦР, УНИЦЕФ, VCV, WTA, DRC, GCSR, Човекољубље, Save the Children, Пријатељи деце Србије, CKS, Фондација Ана и Владе Дивац, Полицијска управа, МУП, Школа, ИОМ, Инфо-центар, Све институције система без разлике...

Око 31% респондената тврди да је таквих организација било више, мада их не набраја конкретно. Само око 7% каже да таквих организација није било, што је податак који веома охрабрује и оне који очекују помоћ и оне који је пружају, пројектују и оцењују, па и земљу и јавност у целини.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Службеници Комесаријата помињу у више наврата Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, али и Црвени крст као и друге организације: UNHCR, INDIGO, ATINA, Save the Children, KUPC, DRC...

Здравствени радници додају: UNHCR & DRC амбуланта са две медицинске екипе Дома здравља Земун и RMF (Real Medicine Foundation), УНИЦЕФ, СОС дечије село, World Vision; Здравствене установе, Црвени крст, НВО Каритас; Инфо-парк, RMF, Праксис...

18. <u>Резимирајте још једном укратко шта деци-избеглицама у овој ситуацији највише треба (изузимајући храну, пиће и опрему)</u>

Најпрече потребе

	Frequency	Percent
1. Наведене потребе	62	33.9
2. Више ствари	62	33.9
3. Ништа посебно	10	5.5
4. Не знају	38	20.8
0. Без одговора	11	6.0
Total	183	100.0

<u>Више од четвртине респондената (скоро 27%) или је признало да не може да закључи шта је овој деци најпотребније или је прескочила ово питање</u>.

<u>Преко трећине испитаника (34%) наводи које су најпрече потребе деце-избеглица</u>, ако се изузму оне егзистенцијалне о којима смо већ говорили у овом извештају.

<u>Користан је следећи преглед тзв. Отворених одговора из упитника</u>: *Целокупна заштита; Емоционална подршка; Информација; Савет; Већа ангажованост стручњака; Стручна помоћ; Пажња и већа стручна помоћ; Вода, витамини, лекови; Поверење; Играчке, сликовнице; Разумевање; Стручна психолошка помоћ одраслих (на матерњем језику), Социјална заштита, разни други видови подршке и сигурности; Образовни програм, Друштво; Сигурност, комуникација; Стварање подстицајне средине током боравка деце у Србији; Средина у којој ће осећати да припадају; Психолошка подршка; Одећа, обућа; Пажња, друштво; Дружење; Сигурност, смештај; Мир, безбедност и осмех на лицу; Књиге* (неколико одговора)*; Топла реч и љубав; Водич; Сигурност, прихваћеност, добронамерност; Прихваћеност, заинтересованост, добронамерност; Осећај сигурности, безбедности, прихваћености; Одећа, обућа, млеко; Одећа, обућа, храна и пиће; Водич, подршка; Највише им треба место за живот; Сигурност, поштовање, структурирано време (колико год је могуће), образовање; Успостављање контакта са породицом; Спајање са породицом,*

безбедност, здравље и образовање; Прихват у земљама ЕУ, то је њихова жеља, овде имају све; Не укључују се само у формално образовање, али им се организују разни садржаји; Социјална заштита...

Листа преких потреба деце-избеглица је заиста широка, разграната у разним правцима, али се у најсажетијем виду може исказати као подршка и прихваћеност, дакле оно што није толико условљено материјалном него социјалном и психолошком димензијом рада са овом децом. По свим стручним и медијским извештајима, та деца су баш у Србији наишла на такав прихват после много невоља и некоректности које су доживели на свом избегличком путу до тада.

Више од трећине респондената (34%) мисли да деци-избеглицама треба више ствари, али не набраја конкретно шта. Најзад, мање од 6% волонтера и службеника изјављује да овој деци, изузимајући егзистенцијалне потребе, ништа посебно још не треба.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Респонденти из Комесаријата сматрају да су најпотребнији: Психолошка прва помоћ, разговор и средства за сигуран пут који не контролишу кријумчари (неколико сличних одговора); Спајање са породицом (неколико одговора); Заштита и подршка; Пријатељство, нега; Активности (образовне).

Здравствени радници имају своје предлоге: Медицинска, психолошка и социјална подршка; Сигурност; Едукација, отварање играоница; Пажња, обезбеђивање основних потреба уз преводиоца на матерњем језику; Забавни садржаји, преноћиште; Здравствена и психолошка подршка.

19. На који начин би, по Вашем мишљењу, требало организовати рад са децом-избеглицама у оваквим ситуацијама

Како организовати рад

	Frequency	Percent
1. Наведени предлози	31	16.9
2. Више начина	69	37.7
3. Нема начина	24	13.1
4. Не знају	47	25.7
0. Без одговора	12	6.6
Total	183	100.0

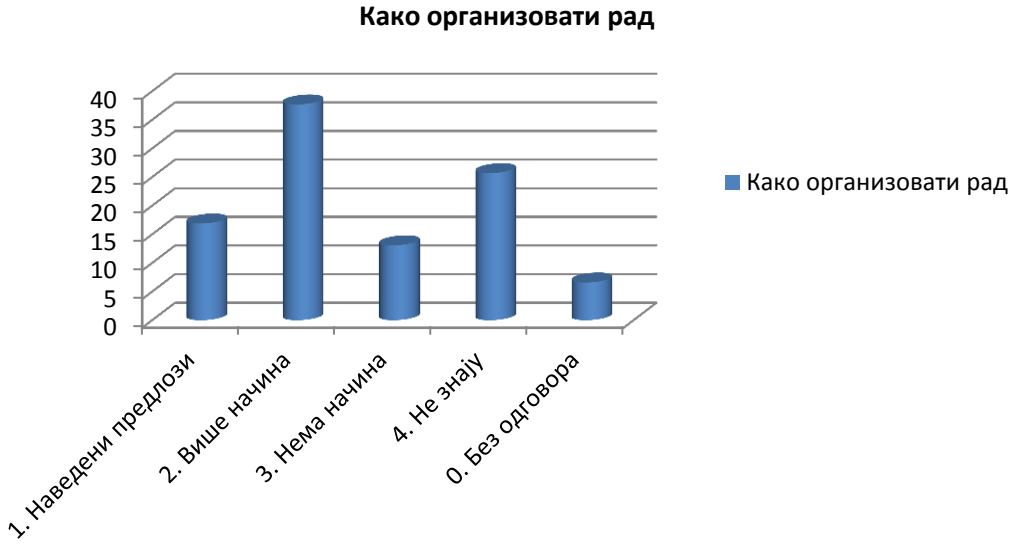

До пре извесног времена нико и није имао посебног искуства у оваквим масовним кризама и егзодусима у Европи. Многе службе и организације морале су убрзано да се прихвате великог посла без дужих припрема. Ангажовани волонтери поготово нису могли да знају шта и како треба радити па су пролазили кроз пригодну обуку а затим су непосредно одлазили на пријемне пунктове, на којима су касније Пријатељи деце Србије спровели ово истраживање. Када је реч о службеницима наших министарстава (унутрашњих послова, здравља, социјалне политике и просвете) ту је ситуација знатно повољнија, али не подједнако у свим аспектима ангажовања.

Не чуди, стога, податак да је скоро једна трећина респондената (32%) или избегла одговор на ово питање или признала да нема предлог.

Сваки шести испитаник (17%) даје конкретан предлог организације рада, што може бити веома корисно у наредном периоду и при појави нових избегличких таласа.

Следи преглед њихових веома конструктивних и примењивих одговора: *Саветодавни разговори, радионице; Непосредан контакт стручњака са децом; Потребно је више људи; Укључити васпитаче, волонтере; Више дечије игре, можда спорта или делића нормалности; Уз освешћивање свако може допринети на неки начин; Социјална акција и образовање; Индивидуалне и групне активности; Путем двочасовних радионица и посета; Долазак у школе, школе са децом код тренутно стационираних избеглица и учење кроз дружење; Координацијом владиних и невладиних организација; Дружење и разговор; Да се разговара са њима; Рад са нашом децом на јачању толеранције; Рад са децом из Србије на повећању свести о толеранцији; Најважнији је позитиван приступ деци при првом сусрету; Едуковање са волонтерима и сл.; Да имамо преводилаца и да их разумемо шта им треба; На што структурисанији начин, кроз игру, рад, учење; Док су код нас, што више креативних радионица у присуству преводиоца. Потребно је структуирати им време*...

Око 38% волонтера и службеника сматра да има више таквих начина организовања, али их не наводи конкретно. Без обзира на то, број људи који даје такву оцену охрабрује јер показује у основи нешто веома слично ономе што се може закључити из предлога који су претходно наведени, а они захватају широк распон могућности унапређења рада са децом-избеглицама без пратње одраслих. Сваки осми респондент (13%) стоји на становишту да нема начина да се то добро организује из више разлога који нису даље разматрани, али остају упозоравајући.

Подаци који стижу управо док се припрема овај извештај подстичу трагање за моделима унапређења организованог дочека и третмана оваквих малих избеглица. Наиме, агенције јављају да у свету има око десет милиона деце-избеглица и око сто хиљада оне која траже азил, односно да их нека земља прими. Истовремено напетости и сукоби у свету не јењавају, посебно у оним земљама Блиског Истока из којих до Србије стиже највећи број такве деце.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Ево неколико предлога од испитаника из Комесаријата: Прихват у адекватно припремљеним центрима од стране радника који имају програм у зависности од места пријема и дужине останка (неколико одговора); Инклузија у друштво; Образовни рад.

Људи из здравства додају: Отварање играоница, школица; Укључивање у предшколске и школске заједнице на локалу; Преко организација које би се бавиле само њима.

5.4. ПРОЦЕНЕ ЈАВНОГ МЊЕЊА И РАСПОЛОЖЕЊА

20. <u>Колико сте Ви приметили, какво расположење преовлађује међу грађанима у односу на децу-избеглице</u>

Расположење грађана

	Frequency	Percent
1. Потпуно разумевање и подршка	27	14.8
2. Извесно разумевање и подршка	72	39.3
3. Неутрално, ништа посебно	25	13.7
4. Извесно неразумевање	25	13.7
5. Потпуно неразумевање	7	3.8
6. Не знају	20	10.9
0. Без одговора	7	3.8
Total	183	100.0

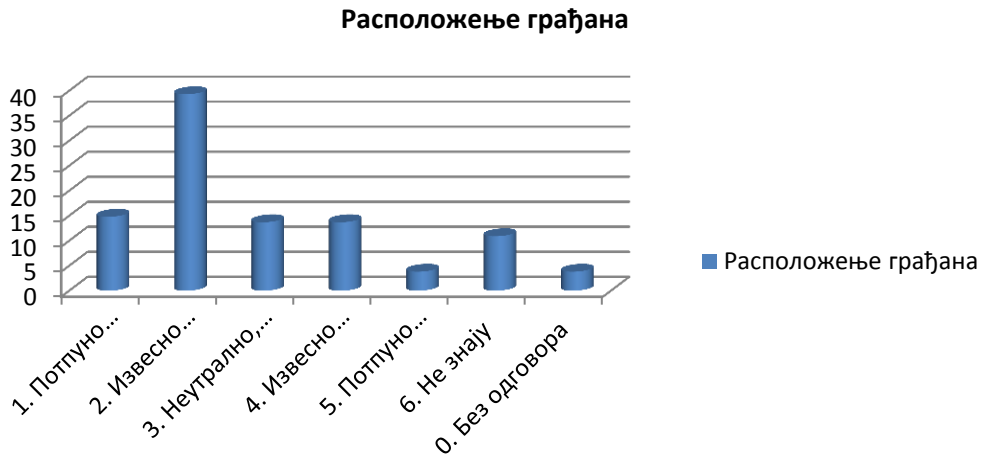

Овим питањем зашло се у сасвим другу област истраживања, као што говори и наслов поглавља. Подразумева се да је реч о процени преовлађујућег стања у јавном мњењу које људи примећују око себе, а не о класичном испитивању јавног мњења.

Примењена је петочлана скала процене од сасвим позитивног, преко неутралног до негативног става. За потребе глобалне анализе могу се сабрати прва два односно четврти и пети одговор. То показује да се много више запажају разумевање и подршка (54%) него њима супротна расположења – мање или веће неразумевање (око 18%). Тај однос је тачно 3:1 у корист позитивних ставова, што никако не значи да се ови налази директно могу транспоновати у јавномњењску позицију мигрантске кризе уопште.

Са становишта „интензитета“ ових оцена примећује се да су фреквентнији мање наглашени ставови у оба поларитета, позитивном и негативном. Могло би то да значи да наши испитаници уочавају известан опрез грађана у испољавању било разумевања, било неразумевања. До тога може да дође у ситуацији недовољне информисаности, противречности у извештајима, слабог кредибилитета неких медија, постојања румора (гласина) о овим проблемима, итд. Ипак, у овом истраживању нисмо се даље бавили тиме, али они који сарађују са јавношћу и медијима треба то да имају у виду...

Само 14% респондената примећује да у јавности преовлађују неутрална становишта.

Приближно сваки седми испитаник (око 15%) није умео да одговори на ово питање.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Ни у две издвојене групе респондената нема битно другачијих процена – преовлађује уочавање умереног разумевања и подршке у јавности али и потпуног разумевања и подршке, што је веома значајно за даљи рад и овај пројекат.

21. Колико сте Ви приметили, да ли међу грађанима постоје неке стереотипије или предрасуде у односу на децу-избеглице

Стереотипије и предрасуде

	Frequency	Percent
1. Наведене стереотипије и предрасуде	15	8.2
2. Има их доста, али се не наводе	35	19.1
3. Има понека стереотипија	60	32.7
4. Нема стереотипија	41	22.4
5. Не знају	26	14.2
0. Без одговора	6	3.3
Total	183	100.0

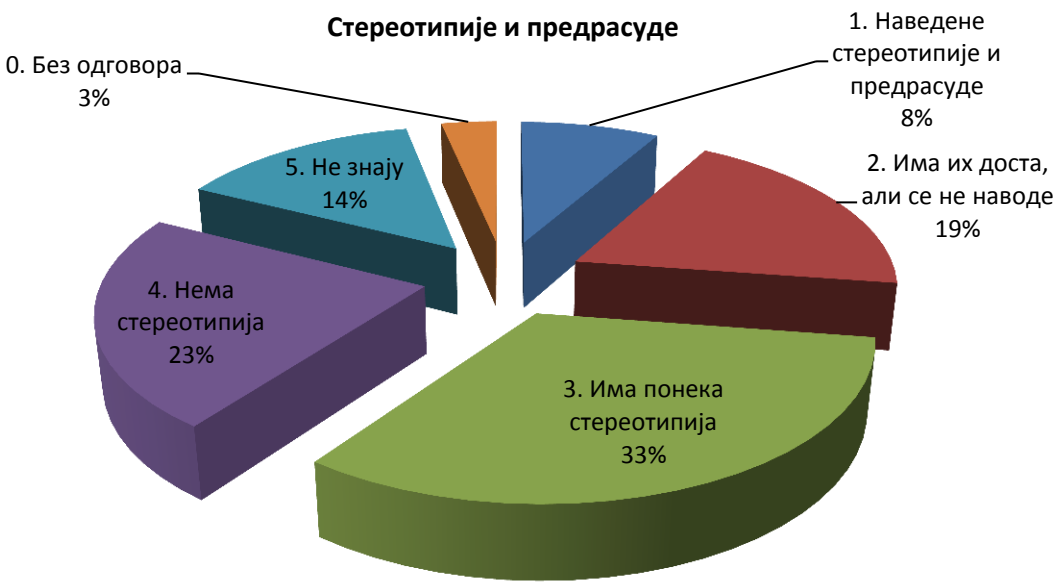

Ово питање се природно надовезује на претходно, али је на неки начин још теже и деликатније из неколико разлога. Први је што грађани евентуалне овакве своје ставове не испољавају толико јавно и учестало, односно што са становишта очекиваног и прихватљивог то не мора бити популарно, или се стереотипије и предрасуде као сложени друштвени феномени рађају и нестају зависно од ситуације а често и од неког ексцеса или, супротно, дирљивог детаља у овој кризи. За сада не располажемо са довољно емпиријског материјала да бисмо се упуштали у даље елаборације, али скрећемо пажњу да у неким другим земљама постоје политичка престројавања па и заоштравања управо у овом поводу...

Наши респонденти у око 18% случајева немају или не знају одговор на ово питање, што није ни више ни мање него код неких других осетљивих делова упитника.

Између једне четвртине и једне петине испитаних волонтера и службеника (преко 22%) процењује да таквих стереотипија и предрасуда у односу на децу-избеглице код наших грађана – нема.

Остали који су дали одговор указују на њихово постојање у неком степену (60%), што је веома упозоравајући податак, добијен од људи који су, вероватно, развили посебан сензибилитет према овој деци са којом су радили на појединим пунктовима.

Око 8% респондената навело је неке од стереотипија или предрасуда. Списак који следи више указује на неке класичне облике реаговања дела јавности него на изразите специфичности баш у односу на младе: *Да су агресивни, болесни; Национализам: Зашто не помажеш српској деци?; Избеглице су нам опасност; Нису морали да беже; Већина има пуно новца; Избеглице пуно коштају наше грађане; Будући терористи; Да ће угрозити наше животе агресивношћу или однети нам послове; Да су будући терористи (негативан утицај медија); Да су они прљави и да краду; Неки људи их се плаше, јер их (старији) повезују са терористима, а за децу кажу да су неуредна; Предрасуде о болестима, заразама и агресији; На децу не, на децу сви гледају благонаклоно, нигде им се није догодило да нисам видео да их неко загрли, подржи, охрабри...*

Дати списак је сасвим довољан да се поведе дискусија о таквим ставовима и кроз комуникацију траже најбоља решења, а о томе у социјалној психологији постоје бројни радови, пројекти и акције.

Нешто мање од петине (19%) испитаних сматра да има доста таквих стереотипија и предрасуда али их не набраја, док једна трећина (33%) оцењује да има понека стереотипија и предрасуда, али да не може да их се сети, што је више глобални него диференцијални став.

Наравно да није било времена да се са испитаницима разјаснимо шта јесу стереотипије а шта су предрасуде, па је сваки испитаник под тим подразумевао оно што зна или што сматра да је уобичајено. Њихове оцене, дакле, нису хомогене али се морају прихватити као оно што они виде.

Шта су истраживачи Пријатеља деце подразумевали под овим појмовима можемо навести у најкраћим цртама. Појам *стереотипија* увео је још Волтер Липман након Великог рата, сматрајући их неком врстом *когнитивних калупа*, јер оне стварају искривљене, симплификоване слике и могу да противречe људском искуству, мада наизглед олакшавају сналажење људи у датим ситуацијама, избегавајући ново виђење појава и евентуалне дилеме. Истовремено оне су брана за промене става, што је за наш пројекат веома значајно. Аутор овог извештаја је о томе већ писао овако: *Предрасуде* су појаве исте врсте као и стереотипије, јер садрже поједностављене и нетачне представе, веровања и ставове, али оне су утолико опасније што стављају неку особу или појаву у неповољан положај. Зато се сматра да је разлика између стереотипија и предрасуда баш у томе што прве не морају бити негативне, а друге то увек јесу. Због тога се предрасуде теже мењају или одбацују, тврдокорније су. Неки сматрају да су предрасуде "активније" и да теже да се испоље и оспоље, да утичу на понашање онога ко их има (Зборник *Рат и плакат 1914-1918.*, Музеј примењене уметности и Институт за историју оглашавања, Београд, 2015., страна 211-212).

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Наводимо само два упозоравајућа одговора од ових репондената. Први из Комесаријата: Да њихова младост и религијска припадност могу бити злоупотребљени за терористичко деловање. Други из здравства: Стање је јако лоше, грађани показују пуно нетрпељивости и предрасуда према деци-избеглицама.

Свакако, ове исказе треба посматрати и у светлу онога што смо рекли на претходним странама, као и у вези са налазима који следе.

22. <u>На који начин би, по Вашем мишљењу могле да се разбијају такве стереотипије или предрасуде грађана у односу на децу-избеглице</u>

Разбијање стреотипија и предрасуда

	Frequency	Percent
1. Наведене могућности	42	23.0
2. Има више могућности, без набрајања	53	29.0
3. Можда има, а можда и нема	25	13.7
4. Нема могућности	15	8.2
5. Не знају	36	19.6
0. Без одговора	12	6.6
Total	183	100.0

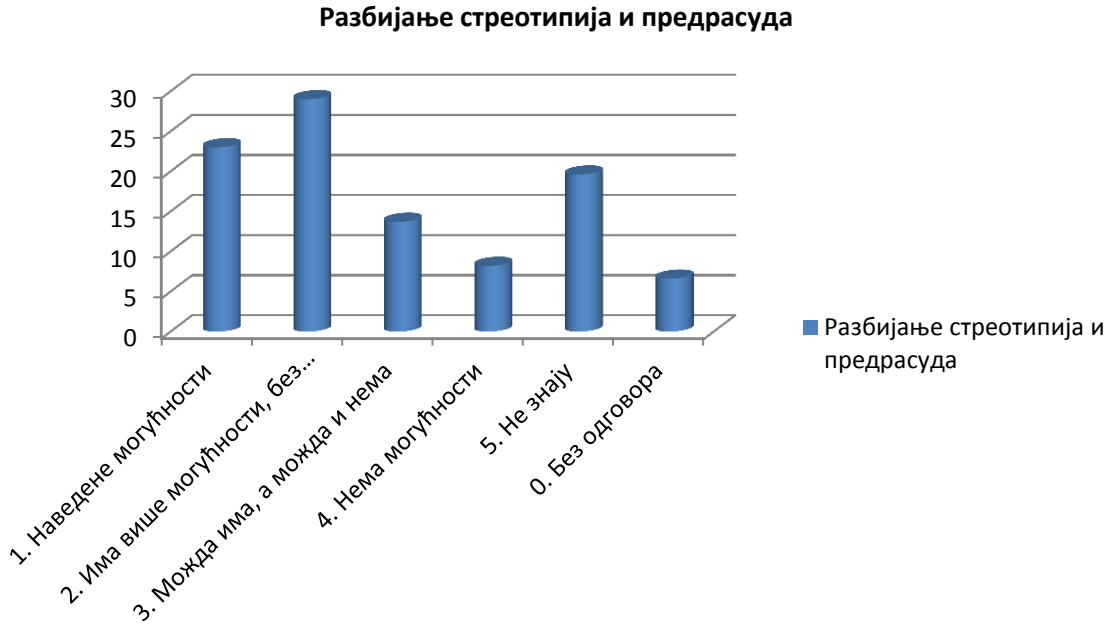

<u>Више од четвртине испитаних (преко 26%) није умело да се изјасни</u> о овом питању или га је прескочило, јер оно и није тако једноставно.

Ипак, <u>скоро четвртина волонтера и службеника (23%) набраја могућности да се разбију такве стереотипије или предрасуде</u>.

<u>Списак предлога је сасвим солидан и инструктиван</u> и зато му треба поклонити пажњу: *Информисање, едукација; Информисање грађана; Ближи контакт грађана са избеглицама; Путем медија* (неколико одговора)*; Боља медијска информисаност; Да их упознају; Медији да извештавају; Едукација грађана; Едукација грађана; Више волонтеризма и директног контакта, активније учешће медија; Рад на сензибилизацији у школама и на факултетима; Освешћивањем јавности; Програми социјалне интеракције; Наша искуства (рат деведесетих); Упућивањем и обавештавањем, едукацијом; Медији који би извештавали и давали реалну слику, путем школовања; Да се грађани упознају са реалном ситуацијом избеглица; Упознавање културе; Да грађани буду више у контакту са њима; Информисање; Треба их разумети; Уз разговор; Разговор са децом и одраслима о потребама миграната; Разговарати са тим људима; Информисати грађане детаљније, не сакривати информације,*

улити поверење; Само информисањем о њима, о њиховим културама; Медијским буђењем свести...

Испитаници предлажу оно што је познато и у теорији и у пракси а то је боље и потпуније информисање и упознавање са избегличком ситуацијом и проблемима миграната, али предлаже се и усмерен рад са грађанима и младима код нас, едукација, сензибилизација па и контакт.

Око две петине испитаника (29%) каже да има више таквих могућности али их не набраја, што је можда питање времена и агилности у испуњавању упитника или осећања да то не спада у њихов посао или струку.

Неки респонденти (14%) нису сигурни у своју процену па кажу да можда има таквих могућности, али да они не могу да их се сете.

Мали је број оних (око 8%) који дају негативан одговор сматрајући да нема могућности и начина да се то разбије, мада додају да то важи само за неке људе.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Предлози који стижу од респондената двају служби су практично истоветни. Из Комесаријата: Бољим информисањем становништва и организованим контактима са децом истог узраста, који би били увод у процес друштвеног прихватања и интеграције; Упознавање са њиховим обичајима и културом; Интеграција и упознавање са културом. Из здравства: Потребно је емитовати доста хуманитарних емисија у ударним терминима"; Едукација грађана.

23. Шта мислите о томе колико наши медији помажу да се разбију евентуалне стереотипије или предрасуде у односу на децу-избеглице у јавности

Оцене помоћи медија

	Frequency	Percent
1. Помажу веома много	12	6.6
2. Донекле помажу	12	6.6
3. И помажу и не помажу	101	55.2
4. Не помажу	14	7.7
5. Уопште не помажу	28	15.3
6. Не знају	10	5.4
0. Без одговора	6	3.3
Total	183	100.0

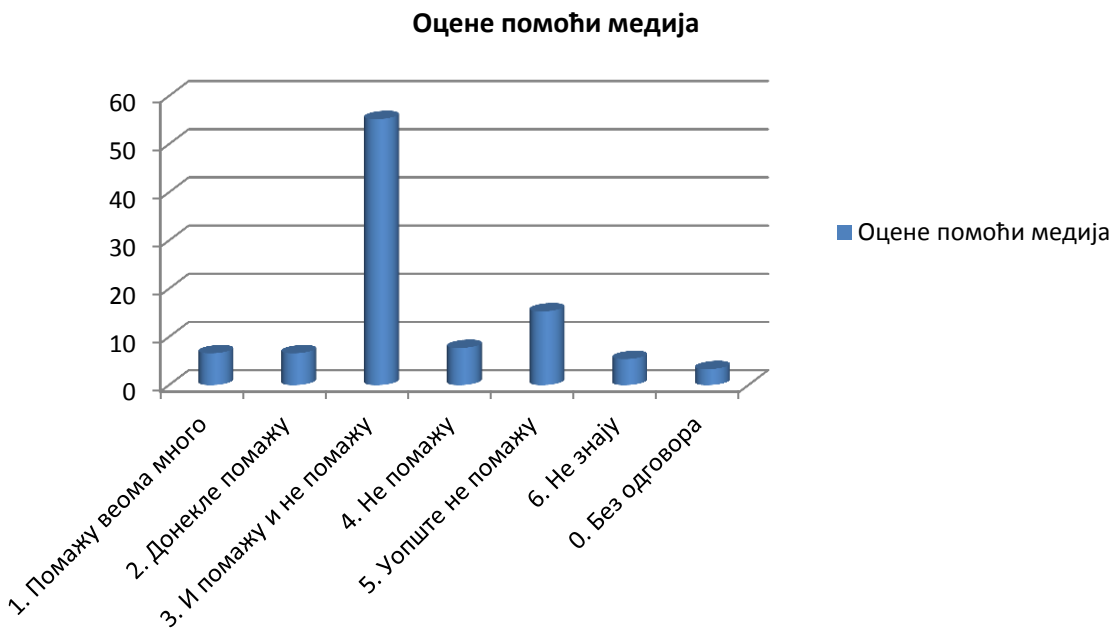

У низу спонтаних одговора током разговора и попуњавања упитника помињана је улога медија у избегличкој кризи, али и очекивање да они учине много више на добром информисању јавности и грађана. Код овог питања тражена су објашњења за сваки став у том смислу.

Занимљиво је да број изостављених одговора није велик (испод 9%), што је индикатор доста формираних ставова о могућностима медија.

И овде због лакше анализе можемо збрајати две позитивне и две негативне оцене да бисмо установили да позитивних има укупно свега 13%, а негативних 23%. Највећи број испитаника (преко 55%) даје средњу оцену, сматрајући да медији и помажу и не помажу у отклањању стереотипија и предрасуда. То значи да некада чине једно а некада друго, као и то да једни медији више помажу док други више одмажу, односно да у неким временским пресецима уз неке догађаје и поводе више чине једно или друго. Мониторинг и друге анализе Пријатеља деце Србије дају основа за комплекснију оцену квалитативног типа.

Ево шта каже неколико оних који оцењују да медији помажу веома много: *Пружају разумевање; Скоро су једини извори информација о деци; Јер се то дешавало и нашој земљи...*

Нешто су речитији респонденти који мисле да медији донекле помажу: *Подстичу јавно мњење да се помогне бар деци; Преноси се стање, али даље акције би могле да се покрену; Извештавањем о ситуацији у државама одакле су, као и причом да су избеглице људи као и ми; Дају извештаје о ситуацији у њиховој земљи, упознају их са њиховим проблемима и могућностима; Обавештавају јавност о акцијама које се предузимају; Тако што ће имати већу подршку; Тако што медије сви људи читају, а неки када то виде промениће мишљење о њима; Објективним информисањем; Коректним извештавањем и емотивно обојеним причама...*

Очигледно је да људи схватају велику улогу медија, понекад је и прецењујући, али исто тако се види да се од медија очекује активнија и афирмативнија улога када су у питању деца-избеглице без пратње одраслих.

Негативни одговори („медији не помажу“) пропраћени су следећим исказима волонтера и службеника: *У последње време не извештавају о избеглицама; Зато што се о деци говори углавном у контексту незаштићених лица, али без истинске жеље за помоћи; Недовољно извештавају о проблемима деце-избеглица; Имају тенденцију да информишу само о лошим стварима ради новца; Мањак информација народа о позитивним стварима (везаним за оно што је урађено за децу); Концентрисани су на лоше; Зато што у суштини недовољно извештавају о томе; Шаљу негативну слику или преносе јако „тешке“ вести, што природно код људи изазива превише емпатије (?) која доводи до повлачења и отпора; Мислим да их и не спомињу; Недовољно информишу јавност; Врло мало се говори о њима у јавности, о мукама кроз које пролазе...*

Уз одговор „Медији уопште не помажу“ дописано је: *Зато што се веома мало говори о томе;*

Зато што је акценат на недостацима а не на томе шта они умеју, шта знају, за шта су способни. А сигурно је да је пуно њих и образовано и способно...

Разлози за критику медија су не само бројни него и разноврсни, али истовремено крију у себи и препоруке за боље и конструктивније ангажовање наших медија у избегличкој кризи!

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Респонденти из Комесаријата констатују још и следеће: Не помажу, јер непотпуно информишу о безнадежној и опасној ситуацији у многим земљама и, супротно, помажу у случајевима када то чине односно Помажу када објасне да људи беже од рата, не из обести и Приказивањем прича о њиховим тешкоћама.

Здравствени радници сматрају да је потребно рећи и ово: Уопште не помажу – не знам зашто, то морате њих да питате, вероватно из политичких разлога и Недовољна заступљеност ових прилога, односно Помажу веома много код правовременог и реалног извештавања.

5.5 РАСПОЛОЖИВИ ДОКУМЕНТИ

24. Да ли имате неких докумената о овим проблемима и активностима које бисте могли да ставите на привремено или стално располагање Пријатељима деце Србије (нпр. Аудио и видео снимке, фотографије, радове, цртеже, белешке, поздраве...)

Документи који се стављају на располагање

	Frequency	Percent
1. Стављају на располагање	5	2.7
2. Не може да стави на располагање	15	8.2
3. Јавиће касније	33	18.0
4. Нема таквих докумената и прилога	116	63.4
5. Не знају	6	3.3
0. Без одговора	8	4.4
Total	183	100.0

Документи који се стављају на располагање

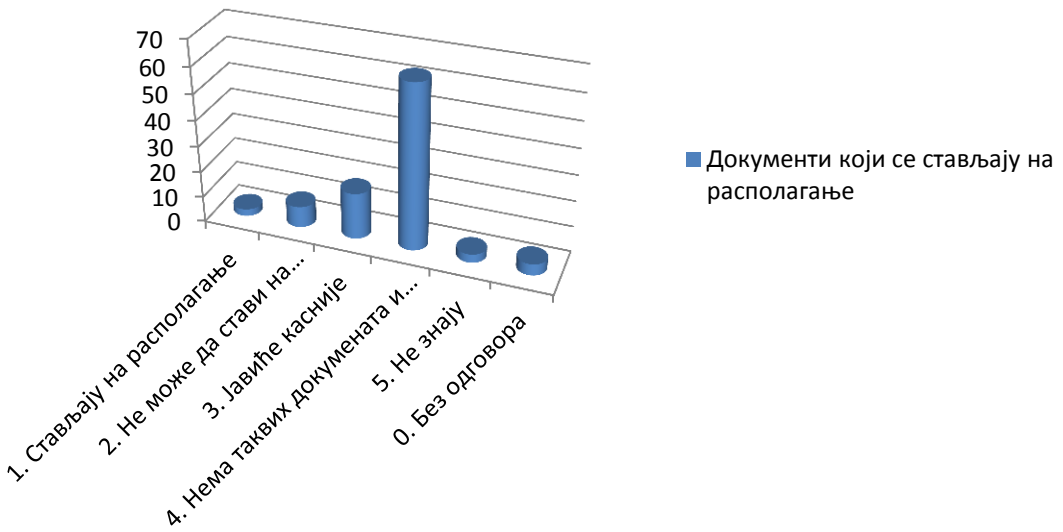

Последње питање се односило на расположивост неких докумената и прилога из рада са децом-избеглицама на појединим пунктовима.

Готово две трећине испитаних одмах је рекло да не располаже таквим документима, неколицина их има али због природе посла или свог ангажовања (службеници поменутих министарстава и институција) то не може да учини у овој прилици. Само неколико прилога је дато а неколико се још очекује или се наводи где се могу наћи. Једна агилна волонтерка је дала адресу свог фејсбук профила одакле се могу преузети неки снимци и радови деце.

ЗДРАВСТВО И КОМЕСАРИЈАТ

Респонденти из ових служби, чије смо одговоре у овом извештају дали у антрфилеима, такође немају докумената из рада са децом-избеглицама које би могли да ставе на располагање Пријатељима деце Србије, мада троје од њих напомиње да има нешто од тога, а двоје каже да је реч о неким радовима и цртежима.

На крају упитника и разговора водитељ пројекта дао је своје име, и-мејл адресу и број телефона организације Пријатељи деце Србије – да респонденти који то желе могу накнадно да пошаљу још неку информацију у вези са децом-избеглицама, њиховим правима уопште и третманом у Србији, уз захвалност:

Много вам хвала

у име наше и деце других народа!

Пријатељи деце Србије

6. Резиме

1. Пројекат је посвећен деци-избеглицама без пратње одраслих која су се затекла у Србији где им је пружена сва могућа помоћ и подршка, али она је неопходна и даље уз сензибилизацију јавног мњења и потпуније ангажовање медија. Резултати мониторинга и овог, сасвим успелог, истраживања треба да послуже том циљу.

2. Током пролећа и лета 2016. године Пријатељи деце Србије извели су истраживање са волонтерима као и службеницима унутрашњих послова, социјалног старања, здравства и просвете који су радили са децом-избеглицама на пунктовима у Београду, Шиду, Прешеву и Димитровграду.

3. Приметно је слагање испитаника из свих категорија у вези са стањем и потребама деце-избеглица и неопходним мерама да за њих учинимо што више. Зато се налази истраживања приказују збирно.

4. Највећи број деце-избеглица са којима се радило је из Сирије, потом из Авганистана, Ирака и Пакистана. Деца-избеглице била су свих узрасних категорија, више од трећине у предшколском узрасту, а било је и беба.

5. Потребе ове деце биле су бројне и различите, али најчешће оне егзистенцијалне (храна, вода, обућа, одећа, смештај), јер нека деца-избеглице стижу до нас боса и слабо одевена, исцрпљена и болесна, што изискује здравствену и социјалну а потом и другу помоћ, нпр. заштиту сигурности и безбедности. Веома су изражене потребе за породицом и пратњом али и за друштвом и комуникацијом уопште.

6. Волонтери и службеници наводе да су све ове потребе деце-избеглица задовољаване на овим пунктовима, уз посебан третман, дружење, контакте, игру па и учење. Међусобни контакти једне са другим групама деце нису изражени колико би се могло очекивати и прижељкивати.

7. Доста испитаника запажа да су ова деца-избеглице била у добром или релативно добром стању, али има и приличан број запуштене и занемарене деце. Ипак, број неповољних већи је од броја повољних оцена о стању ове деце. Срећом нису наишли на малтретирану децу, мада се примећују последице претходног пута којим су прошла, на шта се известан број деце жалио, као и на грубости на пунктовима у неким другим земљама. Језичка баријера, опрез и страх спречавају децу да искажу кроз шта све пролазе. Закључујемо да је пут ове деце драматичан и трауматичан.

8. Према оценама волонтера и службеника код деце-избеглица преовлађују негативна расположења, помиреност са ситуацијом, повученост, страх, узнемиреност, плач а код неких повремена хиперактивност и агресивност.

9. Позивање на Конвенцију УН о правима детета било је врло ретко, што је разумљиво за ову децу у овом стању и тој ситуацији. То се односи и на нека друга документа. Подразумева се да ови налази никако не указују на то да у целој избегличкој кризи у свету нису прекршена многа права детета као и основни принцип *Деца пре сега!*

10. У раду са децом-избеглицама махом нису коришћени неки посебни програми и процедуре, већ је ослонац био на сопствена знања и искуства, мада део испитаника помиње: *Praksis, WAHA, C.K.S., E.C.K.S., У складу са важећим законима и одлукама.*

Резултати овог истраживања могли би да помогну да се комплетирају програми и процедуре рада са оваквом децом, чији се прилив у Србију још очекује.

11. Многи волонтери и службеници кажу да су деца-избеглице добро реаговала на њихов рад изражавајући то низом епитета о смиривању, сарадњи, учешћу, поверењу, задовољству, осмесима, блискости, радости, песми, пријатељству, прихватању помоћи и захвалности. Нека деца су, међутим, остајала повучена, уплашена и неповерљива, што није чудно када се знају њихов узраст, стање и већ тешка искуства.

12. Респонденти наводе широк распон проблема у раду са децом-избеглицама, почев од њиховог физичког и здравственог стања, уплашености, шока, осећања неизвесности, страха, неразумевања језика, резервисаности у односу на неке облике помоћи и заштите. Низ забележених реакција упућује на озбиљност и тешкоће разрешавања тих проблема за шта је потребна посебна припрема, знање, мотивисаност. Са друге стране, природно је што многи волонтери и службеници све то не означавају проблемом, сматрајући их уобичајеним за овакве прилике.

13. Иако сви испитаници нису могли да кажу како најбоље помоћи овој деци, знатан број наводи разноврсне видове помоћи који, после обезбеђивања основних потреба, усмеравају на корисније пројекте повезивања, што стручнији, организованији, богатији рад са децом-избеглицама, укључивање већег броја сарадника и специјалиста (лекара, психолога, преводилаца), чак и локалне заједнице, осмишљавање пригодних сусрета, контаката, игрица... али и бољу координацију, контролу, евидентирање и остале институционалне радње. Неколицина испитаника, ипак, остаје скептична када су у питању могућности помоћи овој деци.

14. У истраживању је дат широк преглед најпречих потреба ове деце који заиста треба са пуном пажњом проучити, јер нису у питању само поменуте основне потребе него и многе психолошке, емотивне, потребе за сигурношћу, припадањем, извесношћу, сазнавањем, информацијама, комуникацијом, дружењем, поверењем, разумевањем, подршком, уосталом – и местом за живот (можда баш на европској дестинацији у коју су се упутили). Медији повремено извештавају да у Србији ова деца наилазе на много онога што им је у том тренутку заиста потребно, али ту се прича не завршава...

15. Кроз нека питања делимично је валоризован и рад ангажовних. Наведен је већи број организација и служби које су биле доста ангажоване на прихвату и раду са децом-избеглицама, почев од службеника наведених министарстава, Комесаријата за избеглице, центара за социјални рад, УНХЦР-а, УНИЦЕФ-а, до невладиних организација. Поменимо само Црвени крст, Миксалиште, Групу 484, WTA, GCSR, Save the Children, Човекољубље... а свакако и Пријатеље деце Србије.

16. Дати су бројни предлози како унапредити рад са овом децом, почев од боље организације и повезивања, преко бољих припрема и ангажовања стручњака и већег броја људи, до набрајања облика и садржаја рада, дружења, контаката, играња, развоја толерантности, едукације, креативности, итд. Пријатељи деце Србије се надају да ће ови предлози послужити даљим припремама, јер избеглички талас у свету не јењава а капацитети наше земље у том погледу нису неограничени.

17. Испитаници примећују да је расположење међу нашим грађанима у односу на овај проблем махом позитивно и да они показују разумевање и подршку избеглицама, мада има и неповољних ставова и индиферентности. У целини, примећује се известан

опрез грађана, што је можда условљено недовољном информисаношћу и начином на који медији извештавају о томе. Знатан број волонтера и службеника примећује постојање извесних стереотипија па и предрасуда у односу на избеглице, па и децу-избеглице, али њихов списак не одудара од уобичајених у јавном мњењу. С друге стране, грађани махом исказују благонаклон однос према малим избеглицама, али се питају и за судбину наше деце.

18. Списак предлога за отклањање ових стереотипија и предрасуда је обиман и разноврстан, али се може свести на боље информисање, едукацију, развој разумевања и толеранције, на подстицање контаката и упознавање са домицилним културама избеглица. Очи су поново упрте у медије у ширем смислу, иако се све више увиђа да они некада чине лошу услугу друштву када је у питању култивисање односа у савременом свету, на шта указују наши саговорници. Помоћ се очекује и од школе, факултета и других организација. Занимљиво је да мало испитаника сматра да нема могућности борбе против стереотипија и предрасуда. Већина је на становишту да наши медији и помажу и не помажу у томе, а број негативних ставова о медијима већи је од броја позитивних. Ипак, они су некада једини информанти о појавама и једини стално присутни својим деловањем. Списак похвала медијима није велик колико онај који садржи замерке, међу којима су оне о недовољној заинтересованости и ангажованости, због усмерености само на лоше ствари и зараду.

19. Деца, ипак, нису прилика за то него за сасвим другачије ангажовање, на које упућују и резултати овог истраживања.

III Део: Извештај истраживања наше деце ,,И ја сам дете''

1. Увод

1.1 Пројекат

Пројекат *И ја сам дете! - Мониторинг дечјих права и јавно заступање за социјално укључивање деце миграната који су у покрету без пратње старатеља/родитеља*, подноси и реализује организација Пријатељи деце Србије уз финанијску подршку Швајцарске агенције за развој и сарадњу а према расписаном конкурсу Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

1.2 Проблем

Пројекат спада у домен „Едукације јавног мњења, медијске кампање и размене знања и искустава“, што значи да је суштина у његовој интерактивној природи и функционалној примени у датом социјалном простору Србије.

1.3 Предмет

Предмет истраживања су информисаност и ставови деце и младих у Србији о мигрантском таласу и деци-избеглицама која стижу у Србију.

2. Методологија

2.1 Приступ и технике

Овај део пројекта постављен је комплементарно у односу на испитивање одраслих, односно волонтера и службеника појединих министарстава који су радили са децом-избеглицама на неколико пунктова у Србији.

Упитници су попуњавани кроз разговор са нашом децом или су их деца сама попуњавала. Управо то пружа колористичан увид у начин како наши најмлађи поимају истраживани проблем и са колико резона и емпатије прилазе својим вршњацима који су се без пратње одраслих нашли у Србији.

2.2 Узорак

Узорак је пригодног типа величине 127 испитаника из неколико места у Србији.

Узраст испитаника

	Frequency	Percent
7	1	.8
8	1	.8
9	4	3.2
10	4	3.2
11	7	5.6
12	18	14.3
13	25	19.8
14	21	16.7
15	8	6.3
16	19	15.1
17	16	12.7
18	2	1.6
Total	126	100.0
Без податка	1	
Total	127	

Испитано је највише младих тинејџерског узраста, а појединачно пре свега оних са 12, 13 и 14 година – у збиру чак 51%. Млађих од њих било је 14% а старијих 36%. Десетогодишњи распон између најмлађих и најстаријих испитаника доста је значајан на овом узрасту. Реч је различитом образовном нивоу али и вероватним разликама у степену обавештености о догађајима код нас и у свету. То треба имати у виду код интерпретације налаза који следе, без обзира што нису изведена укрштања података по узрасту јер узорак није довољан за то, а истраживање је квалитативног типа.

Пол

	Frequency	Percent
Мушки	44	34.6
Женски	82	64.6
Без податка	1	.8
Total	127	100.0

Занимљиво је да су се девојчице, односно девојке чешће нашле у прилици да попуне упитнике и да су се више одазвале анкети од дечака, односно момака. Тај однос је готово 2:1 у корист првих, што подразумева и да су њихови одговори и резони наглашеније заступљени у аналитичком корпусу исказа. Да су у питању неке друге теме то би, вероватно, било мање важно од ових које су обрађене у кратком упитнику – о деци-избеглицама.

2.3 Садржај

Постављено је свега пет питања, цитираних у овом извештају. Упитник је дат у прилогу.

3. Налази

1. Шта мислиш, да ли у Србији има деце-избеглица

Уводно питање било је сасвим директно, а велики одзив на њега одмах показује да се наша деца нису много двоумила дајући у 90% потврдан одговор. Они знају исто оно што зна готово цела популација, обавештени су да је избеглички талас стигао до нас. Само је неколико испитаника била у дилеми, четворо или петоро је оценило да деце-избеглица нема, а један је додао да она само пролазе кроз Србију.

Тиме је прва претпоставка за даљи разговор, односно испитивање била испуњена – појава је позната. Код других питања такво слагање није се ни могло очекивати.

	Frequency	Percent
Има, да, апсолутно, наравно	114	89.8
Мислим да има	6	4.7
Мислим да нема	2	1.6
Нема	2	1.6
Пролазе кроз Србију	1	0.8
Било их је, сад не	1	0.8
Недостаје одговор	1	0.8
Total	127	100

2. Ако си на претходно питање одговорио/ла са ДА, шта мислиш колико деце-избеглица има у Србији

Друго питање било је већ много теже мада његов циљ и није да провери познавање неке серије података или познавање тренутне ситуације него да посредно одмери ставове наше деце о размерама ове појаве. Уосталом, тешко да би се и међу одраслима могло наћи много оних који би навели бар приближну цифру. Медији извештавају о томе махом наводећи укупан број миграната а веома ретко дају одговарајуће цифре када су у питању деца-избеглице. С друге стране, политичари и државни функционери у различитим ситуацијама и поводима помињу одређене бројке, али нема истраживања колико их популација акцептира и памти.

У овом случају одговори су заиста индикативни јер наша деца и млади углавном прецењују број деце-избеглица у Србији вероватно изражавајући свој став да је проблем велик и да је изражен и таквим подацима.

Дакле, мало је оних који наводе мање бројке, стотине па и хиљаде. Најчешће су заступљене процене да овде има од две до пет хиљада такве деце (око 13% одговора), односно од пет до десет хиљада (такође око 13%). Невероватно је да има испитаника који помињу још веће суме, износе од неколико стотина хиљада, које би биле велике и за Европу и за свет.

Млади испитаници прецењују број деце-избеглица у Србији, вероватно не само зато што им стварни износи нису довољно познати, него, можда, и зато што нису искуствено свесни шта

свака цифра значи. У сваком случају они као да желе да нагласе да је деце-избеглица заиста много код нас.

Узгред се може поставити питање о томе колико су овдашњи млади уопште добро обавештени о појавама чији су габарити изузетно значајни као аспекти саме појаве, као њена битна обележја. Није реч само неком податку него о спознавању односа и размера, а тиме и одмеравању акција које из тога следе у земљи ове величине и капацитета.

Збирни преглед

	Frequency	Percent
До 100	4	3.1
Од 100 до 500, неколико стотина	7	5.5
Од 500 до 1000	4	3.1
Од 1000 до 2000	11	8.7
Од 2 до 5 хиљада, неколико хиљада	16	12.6
Од 5 до 10 хиљада	16	12.6
Од 10 до 50 хиљада	6	4.7
Од 50 до 100 хиљада	5	3.9
Од 100 до 500 хиљада	5	3.9
Преко 500 хиљада	3	2.4
Доста, много, пуно	29	22.8
Наведен проценат	10	7.9
Има их	1	0.8
Мало	1	0.8
Не знају	4	3.1
Недостаје одговор	5	3.9
Total	127	100

3. Одакле су (из којих држава долазе) деца-избеглице у Србији

Као и у претходном питању и овде се проверавају не само подаци којима наша деца располажу и сећање на неке објаве у медијима, него и перцепција домицилности деце-избеглица у Србији.

Скоро 30% анкетираних каже да ова деца стижу из Сирије, 14% помиње Ирак, а 13% Авганистан. Следи Иран са преко 9% и Пакистан са око 7% „гласова“. Ових пет земаља налазимо у око 71% упитника наше деце. Поједностављено говорећи, то је приближно стварној ситуацији на терену, односно оквирима медијског третмана заступљености појединих земаља у мигрантском таласу.

Остали одговори су веома занимљиви као индикатори става испитане деце да деце-избеглица има са свих страна, укључујући и наш регион и суседне земље. Међутим, помињане су и неке друге удаљене земље и подручја.

Збирни преглед по земљама

	Frequency	Percent
Сирија	61	28.5
Ирак	30	14.0
Авганистан	27	12.6
Иран	20	9.3
Пакистан	14	6.5
Хрватска	7	3.3
Косово	7	3.3
Либија	7	3.3
Босна и Херцеговина	5	2.3
Турска	4	1.9
Наши суседи (ромске породице)	4	1.9
Ратна подручја	4	1.9
Африка	3	1.4
Азија	3	1.4
Арапске државе	3	1.4
Палестина	2	1.0
Јордан	2	1.0
По један одговор: Судан, Македонија, Француска, Италија, Америка, Холандија	6	2.8
Не знају	5	2.3
Total	214	100

4. Зашто су деца-избеглице у Србији

Иако мали и млади, испитаници Пријатеља деце Србије добро су свесни разлога због којих деца морају да беже из својих места и земаља, односно да настоје да се домогну мирнијих и богатијих подручја за живот, било ко да их је усмерио у том правцу. Може се, наиме, претпоставити да највећи број деце-избеглица без пратње није могао сам нити слободно да бира циљ, као ни трасу свог кретања.

Око 52% анкетираних уписује да је то због рата, бомбардовања и сукоба. Више од 11% указује на тешку ситуацију у њиховој земљи, а преко 10% одговор формулише другачије, сматрајући да ова деца једноставно траже своје место за живот. Није мали број упитника у којима се помиње и низ других разлога које смо сажели како је у табели већ приказано. Место Србије на избегличкој рути је посебно апострофирано.

Збирни преглед

	Frequency	Percent
Због рата, бомбардовања, сукоба	70	51.9
Тешка ситуација у њиховој земљи, немају сигуран живот	15	11.1
Да би нашли место за живот	14	10.3
Србија им је пролаз ка Западу	9	6.7
Овде добијају све што треба, безбедно је	6	4.4
Немају где да оду	5	3.7
Немају новца	2	1.5
Нашли се на погрешном месту у погрешно време	2	1.5
Дошли са породицама	1	1.0
Послао их ИСИС	1	1.0
Не знају	6	4.4
Недостаје одговор	4	3.0
Total	135	100

5. Шта предлажеш, на који начин можемо да им помогнемо

Упитник се завршава логичним питањем о помоћи коју бисмо могли да пружимо деци-избеглицама и ту се показује зрелост и емпатичност младих испитаника из Србије. Богатство и разноврсност њихових предлога је приметна кроз приложени збирни преглед.

Око две петине (40%) анкетираних издваја задовољавање егзистенцијалних потреба, једна петина (око 20%) наглашава потребу њиховог збрињавања на одређеним местима, око 12% сматра да их треба пропустити даље или дати новац, итд. Неки наводе и ко и како треба да брине о избеглицама, шта треба пружити сасвим малој деци, где их сместити и остало. Појединачно су забележени одговори о томе да их треба вратити кући, односно да им ми и не можемо помоћи.

Из прегледа упитника и одговора може се закључити да су се многа наша деца поставила лично у односу на проблем и да су схватила да их питамо о томе како они могу да помогну деци-избеглицама, па су у том смислу давала низ предлога... Рекли бисмо да управо то обележава ово испитивање и даје му додатни смисао.

Збирни преглед

	Frequency	Percent
Егзистенцијалне потребе (храна, одећа, смештај, лекови)	59	39.6
Склоништа, азили, прихватилишта, сигурне куће	17	11.4
Збрињавање, пружање услова за живот, помоћ (уопштено)	13	8.7
Да их пропустимо даље	11	7.4
Давање новца	6	4.0
Помоћ Црвеног крста	6	4.0
Држава треба да брине о томе	6	4.0
Давање играчака, играње са децом	6	4.0
Не знају, немају предлог	5	3.4
Не можемо да им помогнемо	3	2.0
Да их удомимо	3	2.0
Да сакупимо волонтере	3	2.0
Хуманитарне акције	3	2.0
Не можемо, прво да бринемо о својима	2	1.3
Да их вратимо кући	2	1.3
Да се побољша организација за заштиту деце-избеглица	1	0.7
Да их одведемо у болницу	1	0.7
Да будемо фини према њима	1	0.7
(Непристојан одговор о удаљавању)	1	0.7
Total	149	100

4. Резиме

Истраживање Пријатеља деце Србије, које бисмо кратко означили као анкета деце о деци дало је веома занимљиве резултате, мада је изведено на невеликом узорку наше деце и уз помоћ кратког и лаког семистандардизованог упитника. То значи да су питања углавном отвореног и мешовитог типа, и да треба обратити пажњу на слободне и спонтане формулације испитаника дате кроз систем самопопуњавања.

Већ само укључивање оваквог приступа веома је сигнификантно за сам пројекат чији је циљ да се испитају могућности боље комуникације и разумевања са оним младим људима који се у великом избегличком таласу нађу у нашој земљи сами, без пратње одраслих.

Ретки су примери испитивања ставова деце из Србије о тако озбиљним и тешким питањима, иако су она окружена не само медијском обрадом проблема, него и децом и младима које могу лично да виде и сретну у неким од својих места.

Безмало сва испитана деца и млади знају да у Србији има деце-избеглица, што је основна претпоставка за утврђивање ставова о њима. Наши испитаници прецењују број такве деце код нас, вероватно у жељи да нагласе величину проблема или субјективни осећај о његовим размерама.

Може се рећи да анкетирана деца имају доста добар увид у то одакле стижу деца-избеглице, наводећи на првом месту Сирију, затим Ирак, Авганистан, Иран и Пакистан. Исто је толико занимљиво да помињу и многе друге земље са неколико континената, али и оне из нашег региона и непосредне суседе. Она као да желе да кажу да свуда има угрожене деце и да многа од њих стижу до нас...

Нашој деци је исто тако јасно и зашто су деца-избеглице била принуђена да напусте своје домове јер тамо бесни рат, падају бомбе, нема услова за живот, па се трага за новим и бољим местом. Србија је пролазна станица која их најкоректније прихвата.

Млади испитаници добро уочавају потребе и дају широк спектар предлога о помоћи деци-избеглицама. Треба додати да се списак ових исказа умногоме подудара са оним што Србија већ дуже време чини, увек без намере да их на било који начин осујети на њиховом путу.

У целини узев, наша деца су разумела шта се догађа, ко су и одакле стижу избеглице, схватају разлоге њиховог кретања и показују спремност да им се помогне на веома различите начине.

Много вам хвала

у име наше и деце других народа!

Пријатељи деце Србије

Прилози

Прилог бр. 1: Јединствени упитник за волонтере, сараднике и службенике

ЈЕДИНСТВЕНИ УПИТНИК ЗА ВОЛОНТЕРЕ, САРАДНИКЕ И СЛУЖБЕНИКЕ

Означити заокруживањем:

*** Волонтер** *** Сарадник**

*** Службеник: 1. МУП 2. Здравство**

3. Просвета 4. Управа 5. Социјална заштита (један одговор)

СИТУАЦИЈА: 1. Улазна 2. Излазна 3. Микс

Датум попуњавања: _____

Пријатељи деце Србије реализују пројекат

И ја сам дете! – Мониторинг дечјих права и јавно заступање за социјално укључивање деце избеглица који су у покрету без пратње старатеља/родитеља.

Општи циљ пројекта је подршка примени

Стратегије за управљање миграцијама у делу који је примењив на децу.

Специфични циљеви су размена знања и искустава ради унапређења положаја деце ; подизање нивоа свести становништва отклањањем предрасуда према избеглицама и азилантима, као и изградња комуникационе платформе за упознавање шире јавности са проблематиком деце миграната.

Захваљујући Вама сви имамо прилику да сазнамо више и да помогнемо брже деци и младима који су се из својих домова и земаља упутили тамо где очекују да нађу мир и бољи живот.

Сви имамо право на то. Грађани Србије разумеју тај покрет.

Молимо Вас да нам одговорите на овај упитник да бисмо заједно

сачинили извештај са предлозима на ове осетљиве теме.

Наша деца, такође, треба да знају како је другој деци – којој смо привремени домаћини.

Анкета је анонимна и зато Вас не питамо за име.

1. На којем одредишту (пункту, прелазу, прихватилишту) радите као волонтер, сарадник, односно службеник у овој избегличког кризи:

1. Београд
2. Шид
3. Прешево
4. Димитровград
5. Остало: _____
6. На два или више од ових пунктова

ДЕЦА-ИЗБЕГЛИЦЕ И ЊИХОВЕ ПОТРЕБЕ

2. Са којом децом-избеглицама сте имали најчешћи контакт – одакле су она, којег су узраста:

2а. Земља

1. Сирија
2. Авганистан
3. Пакистан
4. Ирак
5. Нека друга земља. КОЈА: _____
6. Непознато

2б. Узраст (године старости):

1. Мање од 4 година
2. Од 4 до 7 година
3. Од 8 до 10 година
4. Од 11 до 14 година
5. Од 15 до 18 година
6. Млади изнад 18 година
7. Непознато

3. <u>Које су биле најпрече потребе ове деце-избеглица које сте срели</u>:

(Могуће је дати до 3 одговора)

1. Егзистенцијалне потребе (храна, вода, одећа, обућа...)
2. Потребе заштите сигурности, безбедности
3. Здравствене потребе (интервенције, лечење)
4. Потребе за породицом и/или пратњом
5. Образовне потребе (школа, учење, напредовање)
6. Потребе за друштвом, пријатељима, вршњацима
7. Потребе за комуникацијом и контактима (телефон, интернет)
8. Неке друге потребе. КОЈЕ: _____
9. Било их је више, не могу да их набројим све
0. Није исказана или примећена ниједна наглашена потреба

4. <u>У чему сте Ви могли помоћи овој деци – са становишта своје позиције, посла или дужности</u>:

(Могуће је дати до 3 одговора)

...Да задовоље...

1. Егзистенцијалне потребе (храна, вода, одећа, обућа...)
2. Потребе заштите сигурности, безбедности
3. Здравствене потребе (интервенције, лечење)
4. Потребе за породицом и/или пратњом
5. Образовне потребе (школа, учење, напредовање)
6. Потребе за друштвом, пријатељима, вршњацима
7. Потребе за комуникацијом и контактима (телефон, интернет)
8. Неке друге потребе. КОЈЕ: _____
9. Било их је више, не могу да их набројим све
0. Није било могуће задовољити ниједну од ових потреба

5. <u>Колико сте Ви приметили, да ли су се ова деца (без пратње одраслих) спонтано мешала (играла, комуницирала) са осталом децом – дакле, оном која су имала пратњу старијих</u>:

1. Да, стално и без проблема
2. Да, али само повремено
3. Да, али ретко или селективно
4. Не, нису. ШТА МИСЛИТЕ ЗАШТО: _____
5. Не може се говорити уопштено о таквој деци, нека јесу, а нека нису
6. Не знам, не умем да одговорим

6. <u>Да ли сте приметили да су та деца (без пратње одраслих) углавном...</u>

(Могуће је дати до 3 одговора)

1. У сасвим добром стању
2. У релативно добром стању
3. У лошем стању
4. Запуштена
5. Занемарена
6. Малтретирана, злостављана
7. Нешто друго. ШТА: _____
8. Не знам, не умем да одговорим

7. <u>Да ли су се та деца (без пратње одраслих) жалила на поступак који су доживели на неким другим пунктовима – у другим земљама или током пута:</u>

1. Да. НА ШТА КОНКРЕТНО: _____
2. Да, али на више ствари и недиференцијално
3. Да, али без даљих објашњења
4. Нису се жалила иако смо имали контакт у вези других ствари
5. Нису ништа посебно исказивали. ШТА МИСЛИТЕ ЗАШТО: _____
6. Не знам, не умем да одговорим

8. <u>Колико сте Ви приметили, да ли су та деца (без пратње одраслих) углавном...</u>

(Могуће је дати до 3 одговора)

1. Показивала добро расположење
2. Испољавала помиреност са ситуацијом
3. Деловала повучено
4. Показивала страх
5. Плакала
6. Постајала узнемирена
7. Била хиперактивна
8. Показивала агресивност или бес
9. Нешто друго. ШТА: _____
0. Не знам, не умем да одговорим

КОНВЕНЦИЈА УН О ПРАВИМА ДЕТЕТА И ОСТАЛИ ДОКУМЕНТИ

9. <u>Да ли се неко у групама избеглица које сте Ви срели позивао на КОНВЕНЦИЈУ УН О ПРАВИМА ДЕТЕТА</u>:

1. Јесу у више наврата, или у више група
2. Јесу појединачно
3. Нисам сигуран, можда јесу а можда и нису
4. Нису
5. Не знам, не умем да одговорим

10. <u>На које одредбе Конвенције су се позивали</u>:

(Могуће је дати до 3 одговора)

1. На принципе и примену Конвенције уопште
2. Право деце на основно здравље и благостање
3. Права деце и њихових породица
4. Право деце на образовање, слободно време и културне активности
5. Право деце на посебну заштиту
6. Грађанска права и слободе деце
7. На неке друге одредбе. КОЈЕ: _____
8. Било их је више, не могу да их набројим све
9. Није било позивања на Конвенцију о правима детета
0. Не знам, не умем да одговорим

11. <u>Да ли се неко у групама избеглица које сте Ви срели позивао на нека друга документа (из Србије или из међународног права)</u>:

1. Јесу у више наврата, или у више група
2. Јесу појединачно
3. Нисам сигуран, можда јесу а можда и нису
4. Нису
5. Не знам, не умем да одговорим

12. <u>О којем документу, или документима, је реч</u>:

1. ТО ЈЕ, ТО СУ: _____
2. Било их је више, не могу да наведем
3. Нису помињани такви документи
4. Не знам, не умем да одговорим

ВАША НЕПОСРЕДНА ИСКУСТВА

13. <u>Да ли сте радили по неком програму (којем), по неком договору или на основу сопственог знања, искуства, осећања</u>:

1. По програму. КОЈЕМ, ЧИЈЕМ: _____
2. На основу сопственог знања, искуства, осећања
3. И једно и друго
4. Ни једно, ни друго. НЕГО: _____
5. Не знам, не умем да одговорим

14. <u>Како су на то реаговала деца-избеглице са којима сте радили или долазили у контакт</u>:

1. Реаговала су веома добро. КАКО: _____
2. Реаговала су добро. КАКО: _____
3. Ни добро, ни лоше
4. Нису добро реаговала. ЗАШТО: _____
5. Уопште нису добро реаговала. ЗАШТО: _____
6. Не знам, не умем да одговорим

15. <u>Који је био основни проблем у раду са децом-избеглицама са којима сте били у контакту</u>:

1. ТО СУ БИЛИ СЛЕДЕЋИ ПРОБЛЕМИ: _____

2. Било је више таквих проблема, не могу сада да наводим

3. Није било никаквих проблема

4. Не знам, не умем да одговорим

16. <u>Независно од тога у чијој надлежности или компетенцији би то било, наведите како би се још непосредније и успешније могло помоћи деци-избеглицама који стижу у Србију</u>:

1. ТО БИ БИЛО НА СЛЕДЕЋИ НАЧИН: _____

2. Има више таквих начина, не могу сада да наводим

3. Нема начина да се успешније помогне деци-избеглицама

4. Не знам, не умем да одговорим

17. <u>Која се институција, служба или организација, колико сте Ви приметили, показала најспремнијом у протеклом периоду да помогне деци-избеглицама</u>:

1. ТО ЈЕ БИЛА СЛЕДЕЋА ОРГАНИЗАЦИЈА: _____

2. Било је више таквих организација, не могу сада да наводим

3. Није било таквих организација

4. Не знам, не умем да одговорим

18. <u>Резимирајте још једном укратко шта деци-избеглицама у овој ситуацији највише треба (изузимајући храну, пиће и опрему)</u>:

1. ТО ЈЕ СЛЕДЕЋЕ: _____

2. Има више таквих ствари, не могу сада да наводим

3. Нема ништа што им посебно треба

4. Не знам, не умем да одговорим

19. <u>На који начин би, по Вашем мишљењу, требало организовати рад са децом-избеглицама у оваквим ситуацијама</u>:

1. НА СЛЕДЕЋИ НАЧИН: _____

2. Има више таквих начина, не могу сада да наводим

3. Нема начина да се то добро организује

4. Не знам, не умем да одговорим

ПРОЦЕНЕ ЈАВНОГ МЊЕЊА И РАСПОЛОЖЕЊА

20. <u>Колико сте Ви приметили, какво расположење преовлађује међу грађанима у односу на децу-избеглице</u>:

1. Потпуно разумевање и подршка

2. Извесно разумевање и подршка

3. Неутрално, ништа посебно

4. Извесно неразумевање

5. Потпуно неразумевање

6. Не знам, не умем да одговорим

21. <u>Колико сте Ви приметили, да ли међу грађанима постоје неке стереотипије или предрасуде у односу на децу-избеглице</u>:

1. Да. ТО ЈЕ СЛЕДЕЋЕ: _____

2. Има доста таквих стереотипија и предрасуда, не могу да их набрајам

3. Има понека стереотипија и предрасуда, не могу да се сетим

4. Грађани немају таквих стереотипија ни предрасуда

5. Не знам, не умем да одговорим

22. <u>На који начин би, по Вашем мишљењу могле да се разбијају такве стереотипије или предрасуде грађана у односу на децу-избеглице</u>:

1. ТО ЈЕ СЛЕДЕЋЕ: _____

2. Има више таквих могућности и начина, не могу да их набрајам

3. Можда има таквих могућности и начина, не могу да се сетим

4. Нема могућности нити начина да се то разбије

5. Не знам, не умем да одговорим

23. <u>Шта мислите о томе колико наши медији помажу да се разбију евентуалне стереотипије или предрасуде у односу на децу-избеглице у јавности</u>:

1. Помажу веома много. КАКО: _____

2. Донекле помажу. КАКО: _____

3. И помажу, и не помажу

4. Не помажу. ЗАШТО: _____

5. Уопште не помажу. ЗАШТО: _____

5. Не знам, не умем да одговорим

РАСПОЛОЖИВИ ДОКУМЕНТИ

24. <u>Да ли имате неких докумената о овим проблемима и активностима које бисте могли да ставите на привремено или стално располагање Пријатељима деце Србије (нпр. аудио и видео снимке, фотографије, радове, цртеже, белешке)</u>:

1. Имам и стављам на располагање следеће: _____
2. Имам, али не могу да ставим на располагање
3. Погледаћу да ли имам, па ћу Вам јавити или послати
4. Немам таквих докумената и прилога

Прилог бр. 2: УПИТНИК за децу

УПИТНИК за децу

Колико имаш година? _____

Пол (заокружити) женски мушки

1. Да ли у Србији има деце избеглица?

2. Ако си на претходно питање одговорио/ла са ДА, шта мислиш колико деце избеглица има у Србији?

3. Одакле су (из којих држава долазе) деца избеглице у Србији?

4. Зашто су деца избеглице овде?

5. Шта предлажеш, на који начин можемо да им помогнемо?

ХВАЛА!